

ЛЕЗГИ Газет

Жуван Ватан,
ватанэгълияр хуьх!

РД-дин Конституциядин йикъан вилик Дагъустандин ктабрин издательствода республикадин Дибдин закон 14 члалал чапдай акъатнава, хабар гана редакциядиз издательстводай.

Республикадин Конституция Дагъустандин чпихъ кел-кхъин авай урус, авар, агъул, азербайжан, дарги, кумукъ, лак, лезги, ногъай, рутул, табасаран, тат, чечен ва цахур члаларал акъатнава. И кваллахдал официальный документар таржума авунин барадай тежриба авай лап хъсан пешекарар желбна.

1920 – йисалай акъатзава

N 30 (10675) хемис 23 – июль, 2015 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Тебрик

За вири дагъустанвийриз государстводин сувар-Дагъустан Республикадин Конституциядин югъ мубаракзава!

Дибдин закон къабулун Дагъустандин халкъдин уьмуьрда лап важиблу вакъиа хъана, ада Россиядин гзаф миллетрин векилрикай ибарат халкъдихъ галаз ислягъвилелди ва меслятдивди яшамии хъунин барадай дагъустанвийри тарихдин метлеб авай рехъ хянавайди тесстикъарна.

Дагъустан Республикадин Конституция республика агалкъунралди вилик финин бине я ва ам гзаф миллетрин векилрикай ибарат Дагъустандин халкъдин садвал хуьнихъ рекъе тунва. Республикадин агалкъунар чи садвилдин нетижада, Дагъустан Республикадин Конституциядин – Дагъустандин общественный уьмуьрдин къилин принципар тесстикъарзавай, республикадин территорияда яшамии жезвай граждандрин ихтияррин ва азад-

вилерин заминвалзавай дибдин правовой документдин - ивиррал амал авунин нетижада къазанмишнавайди я лагъайтла, гъич са клусни чагурун жедач.

Уьлкведа хъсанвилехъ кыле фенвай дегивилер, республика цийи хъувунин ва йигин еришралди вилик тухунин рекъе аваз фини чун Дагъустан Республикадин Конституциядин ивирар ва нормаяр уьмуьрдиз бажармишуниз мукъва ийизва, властдин органрин кваллахдин менфятлувал хкаж хъуниз, демократия вилик финиз, Дагъустандин халкъарин арада меслятвал ва садсадан гъавурда акъун мягъкем хъуниз куьмекзава.

Конституция кардик хъунин нетижада дагъустанвийриз вири Россиядин сад тир хизанда аваз яратмишдай, азадказ вилик фидай мумкинвилер, вири патарихъай пайгардаказ вилик фин патал чарасуз герек вири шартлар ава.

Заз квехъ сагъламвал, ислягъвал ва хушбахтвал хъун кланзава.

Дагъустан Республикадин Къил

Р.АБДУЛАТИПОВ

И.Гь.КЪАЗИБЕГОВАН гъакъиндай

Дагъустан Республикадин Къилин Указ

1. КЪАЗИБЕГОВ Ибрагъим Гъажиевич Дагъустан Республикадин эцигунрин, архитектурадин ва яшайишдин квалеринни коммунальный майишатдин министрвиле тайинарин.

2. И Указ вичел къул члугур йикъалай къуватда гъатзава.

Дагъустан Республикадин
Къил Р.АБДУЛАТИПОВМахачкъала шегъер,
2015-йисан 21-июль, №162.

Поэзиядин театр ачухда

РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъдин ва информациядин управлениди хабар гузвайвал, 21-июлдиз Дагъустан Республикадин Къил Рамазан Абдулатипов РД-дин культурадин министр Зарема Бутаева ва РД-дин писателрин Союздин правленидин председатель Мегъамед Агъмедовни галаз Махачкъалада кардик кутазвай, "Пушкиналай Гъамзатовал къведалди ва..." твар ганвай Поэзиядин театрдин фена. Ам алай йисан 26-июлдиз шадвилдин гъалара ачухдайвал я.

Россиядин Федерациядин Президент Владимир Путинан Указдалди уьлкведа 2015-йис Литературадин йис яз малумарнава. Махачкъалада Поэзиядин театр ачухун

(ам тешкилуни теклиф гайиди Дагъустандин Къил Рамазан Абдулатипов я) Россиядин обществодин фикир литературадал ва ктабар келунал желб авунихъ элкъуьрнавай кваллахдин руьгъдихъ ва метлебдихъ, са шакни алачиз, къазвай кар я.

Театрдин дараматриз килигай Рамазан Абдулатипов рази яз амукъна, гъа са вахтунда ада концертин залдиз талуку яз вичин къейдерни авуна. Ам имарат ачухдай юкъуз къалурун фикирдиз къачунвай махсус серенжемдин репетиция кыле физвай тегъердизни килигна.

Театрдин къайдада тешкилзавай и мярекат кыле тухунин карда республикадин театрдин, Дагъустандин государстводин операдинни балетдин театрдин, государстводин къуьлерин "Лезгинка" твар алай академический лайихлу ансамблдин, "Дагъустандин жегъилар" ансамблдин, государстводин

халкъдин музыкадин алатрин оркестрдин 50-далай виниз артистри, студентри иштиракда. И серенжемда иштиракзавайбурун арада республикадин вири халкъарин векилар ава. Абуру чпин дидед члаларал шиирар келда.

Поэзиядин театр виликдай республикадин жаванрин А.С.Пушкинан тварунихъ галай библиотека, гуьгъуьнлай РД-дин, "Музей заповедник" - "Дагъустандин хуьр" этнографический комплекс ГБУ аваз хъайи дараматда ачухда. Театрдин къилин мурад ар обществодин фикир литературадал ва келунрал желб авуникай, поэзиядиз чи ватандашри ийизвай интерес артухаруникай, поэзиядин эсерар келунин адетар квачел ахкъалдаруникай, гележегда культурадин алакъяр гегеншаруникай ва Дагъустандин поэзия республикадин сергъятрилай къерехрани машгъур авуникай ибарат я.

Ибрагъим
Гъажиевич
Къазибегов
1958-йисан,
28-июлдиз
Рутул район-
дин Рутулрин
хуьре диде-
диз хъана.

1980-йисуз Дагъустандин хуьруьн майишатдин институт куьтягъайдалай гуьгъуьниз ада сифтедай ассистент, гуьгъуьнлайни старший преподаватель яз вузда педагогвилдин кваллах давамарна.

1983-йисалай ада КПСС-дин Буйнакский райкомдин промышленностдинни транспортдин отделдин инструкторвиле, тешкилдай кваллахдин отделдин заведующийдин заместителвиле, 1989-йисалай КПСС-дин Рутул райкомдин инструкторвиле кваллахна.

1990-йисалай 1996-йисалди ада "Дагестанберегозащита" НПО-дин начальникийдин заместителдин, производстводин рекъий генеральный директордин заместителдин везифаяр тамамарна.

1996-йисалай ам "Атом" ЗАО-да регъбервал гудай къуллугърал хъана.

И.Гь.Къазибегов, Дагъустан Республикадин 3 ва 4 созыврин Халкъдин Собранидин депутат тир.

2010-йисалай ада РД-дин Халкъдин Собранидин эцигунрин ва яшайишдин квалеринни коммунальный майишатдин рекъий Комитетдин председателвиле кваллахна.

ХУЬРУЬН МАЙИШАТ

Инал ихтилат Сулейман-Стальский райондин "Куркен" твар алай СПК-дин арендаторринни лежбервилдин гъечли майишатрин никерикай физва. Алай вахтунда ина техилар битмишарзавай 12 майишат ава.

▶ 9

СПОРТ

Лагъана кланда хьи, спортдин чархачи Юрий Эмирбегова 2014-йисуз Сочида кыле феи хуьтлуьн Олимпиададин къугъунрани Дербент шегъердин патай делегат яз иштиракна.

▶ 22

Къилин редактордин гаф

Виридалайни хъсанди

Са пуд йикъалай чна чи республикадин Конституциядин югъ къейдда. 94 йис идалай вилик чаз Автономия гайи Советрин уьлкве амачтлани, Дагъустан Республика сагъ-саламатдиз амазма. Ада гъатта 2003-йисан 26-июлдиз вичин Конституция къабул хъувунва. Эхъ, чи республикадин цийи Конституция къабулдайдалай инихъ алатнавайди анжах 12 йис я.

Дуьньяда гъикъван государствояр аватла, гъакъван конституциярни ава. "Инсанриз абуру ганвай ихтияррин жигъетдай виридалайни хъсанди гъим я?" лугъудай суал гайитла, за, клусни энгел тавуна, сифте нубатда, чи уьлкведин гъевчи халкъариз члехи ихтиярар ганвай Россиядин Федерациядин Конституциядин твар къадай. Ам сеbeb яз чи республикадин Конституцияни кардик кутунва ва ам къабулай лишанлу югъ чна гъар йисуз суварин къайдада къейдни ийизва.

30-далай гъаф гъевчи халкъар яшамин жезвай чи Дагъустан республикадихъ вичин Конституция хъун чна чи члехи бахт яз гъисабзава. Гъар гъи халкъдив гекъигайтлани, чаз чи республикадин Конституцияди тлюмил ихтиярар ганвач. Къилинди, ина чун вири халкъарихъ галаз дуствилин хизанда яшамин жезва. Чна чи халкъарин адетрал, динрал амалзава, милли культура, искусство жезмай къван вилик тухузава.

Ша чна дуьньядизни са вил вегин. Виче инсандиз виридалайни еке ихтиярар ганвайдай къазвай Америкадин Сад хъанвай Штатрал акъвазин. Ана чулава хамунин халкъар чпин наразивилер къалуриз майдандиз гъикъ экъечлзаватла, чаз мукъвал-мукъвал телеканалри къалурзава. Алатай йисуз Фергюсонда арадал атай къайдасузвилер риклел хкин. Къилди-къилдин инсанри сотовый телефонрай ийизвай рахунрихъ ЦРУ-ди чинеба яб акалзавайди Эдвард Сноудена дуьздаз акъуднава. Германия, Бразилия, Франция хътин государствойрин килерин сотовый телефонрихъни кваз ара датлана чинеба яб акалзавайди тестикъарнава.

Америка ара датлана маса уьлквейрин къенепатан крарик къаришмиш жезва. Ам сеbeb яз Иракда, Ливияда, Сирияда гъихътин гъалар арадал атанватла, вири дуьньядиз акъазва. Ада тухузвай чуру политика сеbeb яз, анжах са алай йисуз Мукъвал тир Рагъазкъечдай патан, Кеферпатан Африкадин уьлквейрай чпи-чеп киникикай къутармишиз алахъай 89,5 агъур кас Средиземный гъулелай Италиядиз, Франциядиз, Грециядиз атана акъатнава. Дуьньядин халкъарин арада кутлуннавай икърарални Америкади амалзамач. Гуантанама хътин чинебан дустагъханагар агалнавач. Вичин тахсир вуч ятла къени тестикъар тавунвай Россиядин Федерациядин гражданин Равиль Мингазов ана цуд йисалайни гъаф вахтунда ацукъарнава.

Чи патав гъай Украинада гъихътин йикъни-шуван тунва. Ана яшамин жезвай миллионралди урусар чпин дидед члалал хъиз - квадаруникай тамамвилелди магърумиз алахънава. Донецкий, Луганский областриз къилдинвал, автономия гуник эсиллагъ къил кутазвач. "Чаз муьтуьгъ жедалди чна куьн ягъиз рекъида, къвалер дарбадагъда, уьмуьрлухъ подвалра яшамин жезвай жедай чкадал гъида" лугъузва ачухдиз Украинадин президент Петр Порошенкоди.

Винидихъ къейд авурвал, чи Конституция чун патал виридалайни хъсанди я. Ада чи ихтиярар, азадвилер лап къилин ивирар тирди тестикъарзава. Гъайиф хъи, а ихтияррикай, азадвилерикай чи гъаф ватангъилириз гъелелиг са акъван хабар авач, хабар авайбуруни абурукай, гъатта герек члавузни, менфят къачузвач. Нетижанда къилди-къилдин чиновникри чи ихтиярар члурзавай, чи дуьзгъун истемешунар къилиз акъуд тийизвай дуьшуьшар арадал къевезва. Районрин, шегъерин бязи регъберри, чиновникри Конституциядин къалурунал амал тийизвай дуьшуьшра чна, вири сад хъана, абурун вилик пад къазвач. Чпин везифариз дуьзгъундиз къилиз акъуд тийизвай, инсандин ихтиярар члурзавай чиновникар лап клеви жавабдарвилеиз члугун клевелай истемешзавач. Нетижанда абуруни, гъамиша хъиз, чпин нагъакъан крар давамарзава.

Ятлани эхиримжи вахтара хъсанвилеихъ дегъивилер тахъана амуькзавач. Агъалийриз ийизвай къуллугъар къвердавай артух жезва. Гъатта хейлин госидараяр, муниципалитетар электронный жуьреда къуллугъар авунал элячланава. Республикадин шегъерра, района МФЦ-яр ачухнава. Дагъустан Республикада инсандин ихтияррин рекъай Уполномоченныйди агъалияр чпиз авай ихтияррикай хабардар авунин мураддалди официальный веб-сайт ачухнава. Ана инсандин ихтиярар ва азадвилер хуьниз талукъ правовой актар, Уполномоченныйдиз арза ийидай къайдаяр ва лазим къеведай маса делилар гъаф ава.

Инал йисалай-суз агъалийриз, иллаки кесибриз, ийизвай къезилвилерин къадагъ артух жезвайдини къейд тавуна жедач. Месела, дяведин йисара дала пате зегъмет члугурбуруз, зегъметдин ветеранриз, концлагерра хъайбуруз, диде-буба амачир етимриз къезилвилер, пособияр, яшайишдин къвалер ва жуьреба-жуьр маса куьмекар гъузава.

Гъелбетда, инсандин ихтиярар хуьнин жигъетдай вичелай чешне къачуз жедай хътин хъсан государство гъелелиг дуьньяда авач. Гъар сада хъ вичин рехнеяр, законсузвилер ава. Виринра халкъарин бязи ихтияррал, азадвилерал амал тийизвайвиляй инсанрин члехи дестеяр майданриз экъечлзавай дуьшуьшар арадал къевезва. И гъакъикъатни аннамишайла, мад сеферда тикрариз жеда, чун, дагъустанвияр патал Дагъустандин Конституция виридалайни хъсанди я. Къанзавайди, вири сад хъана гъакимрив, чиновникрив адал амал ийиз тун къазанмишун я.

Чи багъри Конституциядин югъ чна квез, гъурметлу ватангъилияр, риклин сидкъидай мубаракзава. Къуй куь уьмуьрди югъ-къандавай цукъ акъудрай. Амин.

Дербентдин 2000 йис

Къимет писди гана

15-июлдиз Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председатель Абдусамад Гъамидов Дербентдиз фена

РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъдин ва информациядин управлениди хабар гузвайвал, Дербент шегъердин 2000 йисан юбилейдиз гъазурвал акунин сергъятра аваз цийикла туькюьр хъийизвай са жерге объектриз (Низами Генжевидин парк, Къирхляр, суар, шегъердиз гъахъдай чкаяр) килигдайдалай гуьгъуьниз премьер-министрди совещание къиле тухвана. Анаг СКФО-да Россиядин Президентдин патай тамам ихтиярар ганвай Векил Сергей Меликован ва Дагъустандин Къил Рамазан Абдулатипован тапшуругъар къилиз акъудзавай гъалдиз килигна.

Юбилей сувар хъиз къейддалди лап тлимил вахт амайдакай лугъналди, Абдусамад Гъамидова шегъерда тухузвай къвалахдиз рази тежедай къимет гана. Адан фикрдалди, серенжемар къиле тухунин еришар йигинарун чарасуз я.

Дербентвияр шегъерда къиле физвай къвалахрив къайгъусузвилелди гъечлзавайди, чпин къвалерин вилик квай чкайра къайда тунал чеб ваъ, маса са вуж ятлани машгул хъун лазим яз гъисабуналди, шадвилериз гъазурвал акунин крарик къаришмиш тежезвайди Гъукуматдин Председателди къетгендаказ къейдна. "Суар авай гъалдикайни гъа икъ лугъуз жеда. Дегъ девиррин суар миьхидакъаз хуьнал къунши республикайрай атанвай волонтерар машгул жезва, им рикивай къабулиз жедай кар туш. Ида чи меденивал гъи дережеда аватла, гъадан патахъай шагидвалзава", - лагъана премьерди.

Чпин объектар куьчейра – суварин мярекатар къиле тухудай маршрутара авай бизнесменарни клевелай критика авуна. Закондал асаслу яз абуру чпин объектрин патарив гъай территорияр, вири санитарный нормайрал амал авуналди, къайдадик кваз хуьниз мажбуьр я. Гъакъикъатда лагъайта, абуру туьквенрин винел патар багъа материалривди члагурнава, туьквенрин къенепата маса гузвай товарарни ери авайбуьр я, туьквенрин патарив гъай чкаяр лагъайтла къацланва, эсиллагъ къайдадик квач.

Абдусамад Гъамидова риклел хкайвал, пул къазанмишунилай гъейри, бизнесмерихъ маса мурадари хъун лазим я, абурукай сад багъри шегъердиз менфят гуз клан хъун я.

Дербентдин куьчейр ва паркар цийикла туькюьр хъувунин къвалахар тамамарзавай пудратчийрин тварцилхъни критикадин келимаяр лагъана. Гъукуматдин Председателди риклел хкайвал, пудратдин организацийрихъ галаз икърарар кутлундай члавуз абуру чпин тлем акакъ тийизвай ксарин ихтиярда авай къвалерин вилик патар хуси такъатрин гъисабдай къайдадиз гъунин карда куьмек гуни шартл эцигайди я. Амма гъич садани и кар къилиз акъудзавач.

Шегъерда къилиз акъудзавай къвалахрикай совещанидал РД-дин "Дербент - 2000" ГКУ-дин руководитель Али Нурмегъамедова ва Дербентдин администрациядин къил Азади Рагъимовани малуматар гана. Абуру паркар анжах 75 процентдин дережеда аваз къайдадиз гъанвайдакай лагъана. Шегъерда дараматрин вилик патар миьхи авунин, газдин турбайриз шир ягуьнин къвалахар давам жезва. Крупскаядин тварунихъ галай куьчеда ремонтдин къвалахар акъалтарзава.

Совещанидин иштиракчийри маса месэляри веревирдна. Къилди къачуртла, канвай къелемихъ гелкъуьнин, ремонтзавай куьчейра инженерный ком-

муникацияр тухунин, Пушкинан куьче ва шегъердин магъалар авай пай цийикла туькюьр хъувунин, шегъердиз гъахъдай чкаяр аваданламишунин, шегъер ишигъламишунин къвалах хъсанарунин, федеральный шегъердин къережда авай тротуарар къайдадиз гъунин, Гагаринан ва Къурбанован куьчейр сад-садал гъалтзавай чкадал сятерни алай махсус скульптураяр эцигунин, симин тарар дегъишарунин, алава трансформаторар эцигунин, гъаф квартирайрин къвалер капитальнидаказ ремонт авунин ва агъалияр гъаф куьгъне хъанвай ва аварийный гъалда авай къвалерай масаниз акъудунин месэляриз килигна.

Гъа и юкъуз Дагъустандин Гъукуматдин Председатель Дербентда авай яшлугурун ва инвалидин къвалерин интернатдизни фена.

Къвалин-интернатдин директор Адилья Салигъовани галаз республикадин Гъукуматдин Къил дараматдин къенепатариз килигна, яшлу ксарихъ галаз

рахана, абурун яшайишдин шартларихъ галаз таниш хъана.

2015-йисан 1-июлдин делилралди, и идарада 51 кас яшамин жезва. Ина къвалахзавай къуллугъчийрин къадагъ 59 касдив агакънава.

Интернатдиз килигдайдалай гуьгъуьниз Гъукуматдин Председателди разивилелди къейд авурвал, идарада яшлу ксар ва инвалидар патал яшайишдин, ял ядай ва сагъар хъийидай вири шартлар яратмишнава. Холлра хъуьтуьл мебель эцигнава, яшамин жезвай къвалера телевизорар, холодильникар ава. Са гафуналди, интернатдин къуллугъчийри ана яшамин жезвай ксариз къвалинбуруз мукъва шартлар яратмишун патал чпелай аслу вири крар ийизва. Анжах актовый зал лап акъалтлай чуру гъалда ава. Абдусамад Гъамидова наразивилелди къейдна: "Къавуз, члариз мурс янава. Им виже къеведай кар туш, тади гъалда ремонт авун герек я".

Интернатда авай члавуз республикадин Гъукуматдин Председатель Ватандин Члехи дяведин ветеран, яшар 90 йисалай алатнавай Имам Лукъманова хъ галаз рахана: сагъламлихъ галаз алакъалу адан дердидихъ яб акалайдалай гуьгъуьниз премьер-министрди РД-дин здравоохраненидин министрдин заместитель Фейзулагъ Гъабибулаеваз дяведин иштиракчи ветеранар патал меркезда ачухнавай госпиталдиз акъудунин, ана адан сагъламливилин гъал вири патарихъай ахтармишунин тапшуругъ гана. Премьерди вичин тапшуругъ къилиз акъудунал гуьзчивал авун хиве къуна.

Къвед лагъай группадин инвалид Асадулади Абдусамад Гъамидовавай вичиз къвачин протез гъазурунин карда куьмек гун тлалабна. Гъукуматдин Председателди адазин, яргъал вегин тавуна, куьмек гун хиве къуна.

Абдусамад Гъамидова интернатдиз плазменный телевизор багъишна ва сив хуьнин суварихъ галаз алакъалу яз ветеранриз ва яшлу ксариз савкъатар гана.

Сагърай лагъана хъфидай члавуз республикадин премьер-министрди малумарна: "Куь арада ветеранар, дяведин иштиракчийр ава, квекай гъафбуру, уьлкве харапайрикай хкудуналди, вири къуватар желб авуналди, зегъмет члугуна, гъавилия чун квез буржлу я. Чун куьн патал яшайишдин ва ял ядай лайихлу шартлар яратмишуниз мажбуьр я. Эгер кве хъ са гъихътин ятлани тлалабунар аватла, чун кве хъ яб акализ ва гъиле-гъил аваз куьмек гуз гъамиша гъазур я".

Геннадий Корниенко - Дагъустанда

Республикадин Къилин ва Гьукуматдин пресс-къуллугъдин ва информациядин управлениди хабар гузвайвал, 16-июлдиз Дагъустан Республикадин Къил Рамазан Абдулатипов Россиядин Федерациядин ФСИН-дин (Федеральная служба исполнения наказаний) директор Геннадий Корниенкодихъ галаз гуьруьшмиш хьана.

Республикадин Къили мугьманвиллиз атунай Геннадий Корниенкодиз сагърай лагъана ва ФСИН-дин РД-да авай управленидин руководитель Муслим Даххаев савадлу, тежрибалу руководитель тирди къейдна. ФСИН-дин Дагъустан Республикада авай управленидин къвалахдиз ФСИН-дин руководителди вичини виниз тир къимет гана.

“ФСИН-дин Дагъустан Республикада авай управление хъсан чкадал ала, адан къвалахдила гъатта ихтиярар хуьзвайбуруни са ахътин еке наразивилер ийизвач. Федеральный къуллугъдин работнирки чпин хиве авай буржияр дуьзгундаказ къилиз акъудзава”, - лагъана ада ва вичихъ ФСИН-дин Дагъустанда авай объектриз килигдай ва личный составдихъ галаз совещание тухудай планар авайди къейдна. Геннадий Корниенкоди малумарайвал, кар атланвай ксар къвалахдик кутун - им ФСИН-дин гъилик квай идарайрин вилик акъазнавай асул месълайрикай сад я. ИкI, алай вахтунда Дагъустанда 3452 кас дустагърикай 553 кас кеспидик кутаз хъанва.

Адан гафаралди, производстводин карханайра государстводин ва муниципальный игътияжар патал казриз чка гайитIа, месъла гъялиз жеда.

Къейд авун лазим я хьи, ФСИН-дин РД-да авай управленидин объектрал металл, кларас гъялдай, халкъди ишлемишдай товарар акъуддай, мебель, шувешер твадай ящикар гъазурдай, парталар цвадай, эцигунардай материалар, пластикдин шейэр яшайишда ишлемишдай запунар гъазурдай, кумекчи майишатдал (малдарвилел ва салан майваар битмишарунал) машгъл жедай ва маса мумкинвилер ава.

Рамазан Абдулатипова и барадай санал къвалахиз гъазур тирди къалурна. Ада, къилди къачуртIа, республика вилик тухунин кар алай программаяр къилиз акъудуниз талукъ санал тир проектар бажармишун теклифна. “Дустагъханайра авай ксариз республика квел машгъл ятIа чир хьуникай хийирдила гъейри зарар авач, бязи вахтара абур уьмурдивай къакъатнаваз жезва, гъавилляй ФСИН-дин РД-да авай управлениди вилик финин кар алай программаяр веревирд авун ва чпивай гъи рекъерай санал къвалахун къайдадик кутаз жедаIа, тайинарун герек я”, - лагъана РД-дин Къили.

Ада республикадин исполнительный властдин органрин руководителриз ва муниципальный районрин, шегъерин округрин къилериз, государстводин ва муниципальный игътияжар патал шейэр маса къачудайла, Россиядин ФСИН-дин РД-да авай управленидин карханайри акъудзавай продукция сифте нубатда маса къачунин мумкинвиллиз килигун меслят къалурна. РД-дин экономика вилик тухунин министерстводал РД-дин Минпромторгдихъ галаз санал Россиядин ФСИН-дин РД-да авай управлениди республикадин экономика цийи хъувунихъ элкьурнавай государстводин программаяр иштирак авунин мумкинвиллиз килигун тапшурмишна.

Алай вахтунда Дагъустанда ФСИН-дин къурулушда 1796 касди къвалахзава. Россиядин ФСИН-дин РД-да авай управленидин къурулушдик силисдин 3 изолятор, умуми ва клеви къайдаяр авай, ахлакъ туькьур хъийидай 2 колония (итимар патал), умуми къайдаяр авай, ахлакъ туькьур хъийидай са колония (дишегълияр патал), ахлакъ туькьур хъийидай, сагъарни хъийидай са идара, колония-поселение, яшар бегъем тамам тахъанвайбур патал тербиядин колония ва уголовно-исполнительный секция ква.

Тайин крар бажармишин

21-июлдиз Дагъустандин Къил Рамазан Абдулатипов РФ-дин Государстводин Думадин депутат тир Алексей Журавлевахъ ва Михаил Маркеловахъ галаз гуьруьшмиш хьана.

Рамазан Абдулатипова вичи хейлин депутатрихъ галаз сих алакъаяр хуьзвайди къейдна. “Куьн машгъл ксар, гъардахъ жуван фикир аватIани, чи Ватандин милли интересриз талукъ месълайрив къайгъусуздаказ эгечI тийизвай ксар я”, - лагъана республикадин руководителди ва гуьрметлу мугьманри ракъунни бетондин шейэрин завод ишлемишиз вахкунин мярекатда иштиракун фикирдиз къачунвайдини алава хъува.

Республикадин Къили депутатрин корпусдин къвалахдин важиблудвал къейдна ва Дагъустандин парламентдин партирин векилрихъ галаз и мукъвара вич гуьруьшмиш хъайидакай лагъана: “Чна са Ватан - Россия ва Дагъустан патал къвалахзава. Гъавилляй за партирин векилриз тайин тир рекъерай вилик финин къвалах чпин хивез къачуниз звер гана. Са партиядилай уьзъмчивал ва багъманчивал вичин гуьзчивилик кутаз, муькуьдалай парникрин майишатар арадал гъуни къвалахдиз фикир гуз, пуд лагъай партиядивайни ракъунни бетондин конструкцияр гъазуруни къвалах къайдадик кутунал машгъл жез алакъда.

Вироссиядин “Ватан” тIвар ганвай политический партиядин председатель Алексей Журавлева политический организационин асулу везифайрин патахъай икI лагъана: “Эгер партия аватIа, ада къве улчмедиз жаваб гун лазим я, абурни яшайишдин жигъетдай бакара атун ва государство патал герек атун я. Эгер партиядивай и истемиишунин дережадиз экъечIиз жезватIа, ам кардик хъуни

менфят гун лазим я. Партия гъакI са нин ятIани къуру лавгъавилериз къуват гузвай тешкилат туш». Ада алава хъувурвал, улкведа 75 партия регистрация авунва. Абурукай гъар сада гъакъикъатда къвалахун важиблу я.

“Чун Дагъустандиз анжах политикадихъ галаз алакъалу фикирар гъиз ваъ, тайин тир терефрихъай вилик финиз рехъ ачухиз - къвалер, заводар эцигиз, ЖКХ-дин къвалах хъсанариз чалишмиш жезва. Ибур чна жуван вилик эцигъзавай лап важиблу везифаяр я. Чна чун къезни бакара атуник умуд кутазва”, - малумарна Алексей Журавлева.

Ада мадни къейд авурвал, “Ватан” партия “Ватанпересар-властдиз” лозунг гъаз майдандиз экъечIзава: “Эгер валай улкве патал менфятлу са кар алакъазватIа, вуна а кар авун лазим я. Куьнейра рахунар авун тIимил я, муниципальный, региональный ва федеральный дережайра тайин крарни бажармишна къанда”.

Госдумадин общественный тешкилатрин ва диндин организационин крарин рекъай Комитетдин председа-

телдин сад лагъай заместитель Михаил Маркелова къейд авурвал, “Ватан” - им сифтени-сифте дуьзгун ватанпересвалин гъисс я, гъа ихътин ватанпересвал лагъайтIа, къе чаз бес жезвач. Крымдин тереф хуьнин барадай миллет тупламиш хъунин фикирдиз къуват гайи чIавуз чи улкведиз гуьрмет авунин гъиссер арадал атана. Дагъустанда гъаф халкъарин векилар санал яшаммиш жезвайди фикирда къуртIа, ина сагълам ватанпересвалин, жуван Ватан клан хъунин ва сада-садаз гуьрмет авунин гъиссерин бинедаллаз тупламиш хъун иллаки важиблу я”.

Гуьруьш къиле фидай чIавуз са жерге маса месълярни веревирдна.

РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъдин ва информациядин управлениди хабар гузвайвал, мярекатда РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Гъасан Идрисова, “Ватан” ВПП-дин Дагъустан Республикада авай региональный отделенидин Советдин председатель, “Стройдеталь” “ЖЗБИ” ОАО-дин проектдин инициатор Мегъамедрасул Омаровани иштиракна.

Кандидатрихъ галаз гуьруьш

РГъамзатован тIварунихъ галай Милли библиотеказин дараматда “Сад тир Россия” партиядин региональный отделенидин секретарь, РД-дин Халкъдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидов “Сад тир Россия” партиядин патай Махачкъала шегъердин районрин собранирин депутатривиле кандидатрихъ галаз гуьруьшмиш хьана, хабар гузва РД-дин Халкъдин Собранидин Аппаратдин информационно-аналитический отделди.

Мярекатда Госдумадин депутат тир Гъажимет Сафаралиева, Мурад Гъажиева, Мегъамедкъади Гъасанова, партиядин региональный отделенидин секретардин заместителри, Махачкъала шегъердин администрациядин къи-

ли везифаяр тамамарзавайди тир Муса Мусаева ва маса ксари иштиракна.

Гуьруьш ачухай Хизри Шихсаидова партиядин членрин вилик са гъихътин ятIани карда чеб хъсан патахъай къалурай жегъил ва гележег авай ксар желб авунин рекъелди депутатрин корпусдин ери хъажунин везифа акъвазнавайди къейдна.

Вилик акъвазнавай сечкириз талукъ яз Х.Шихсаидова къейд авурвал, алай йисуз сечкирин система, санлай къачурла, дегъиш хъанва. Сифтедай Махачкъаладин районрин собранирин депутат хкъягун, абурукайни 45 касдик ибарат яз шегъердин собрание тешкилун герек къведа.

Гуьруьшдал депутатривиле кандидат тир Елена Кожухина, Тимур Гусаев, Джакай Джакаев, Загъра Мегъ-

амедова, Елена Ельникова, Мухсин Камалов, Муслим Исмаилов, Лейла Керимова рахана.

“Партиядин къвалах, адан менфятлувал сечкири къалурзава. Партиядин руководстводи къейдзавайвал, чи регионда партиный къвалах лап вини дережада аваз эцигнава, и дережа хуьн, вилик акъвазнавай сечкира сечкирин патай жезмай къван гъаф сесер къазанмишун герек я”, - лагъана Госдумадин депутат, партиядин Регионрин уртах координационный советдин руководитель Гъажимет Сафаралиева.

Гуьруьшдин нетижаар къур Хизри Шихсаидова къейд авурвал, гележегдин депутатри Махачкъала шегъердин агъалийрик секинсузвал кутазвай виридалайни хци месъляяр чпин гуьзчивилик кутун герек я.

Конкурсдиз гъазур жезва

РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафарован регъбервилек кваз къиле фейи мярекатдал гуьлелер ва чуьлда женгинин вердишвилер къачунин рекъай “Каспий гъуьл-2015” конкурсдин международный паюниз гъазурвал акунин месъляяр веревирдна. Конкурс августдин сифте къилера тухуда.

РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъ-

дин ва информациядин управлениди хабар гузвайвал, конкурс Россиядин теклифдалди СНГ-дин иштиракчияр тир государствойрин Яракьлу Къуватрин, целай фидай гимийрин экипажрин ва гуьлуьн пехотадин подразделенийрин личный составдин арада къиле тухуда.

РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместителди къейд авурвал, конкурсда Каспийдин бассейндин улквейрилай гъейри, Китайдин ва Индиядин векилрини иштиракда. ГъакI

хъайила вири къурулушри конкурсдиз гъазурвал акунин къвалахар жезмай къван фад куьтягун герек я. “И серенжем чина сифте яз къиле тухузвайди я, ам ачухдалди амайди къве гъафте я. Гъавилляй чун вири виликамаз туькьурнавай пландиз мад сеферда килиг хъувун, хциз акъвазнавай месъляяр тайинарун ва мугьманрин вилик чи республика уьзгъ жедайвал, месъляяр саналди ва куьруь вахтара гъялун герек я”, къейдна Рамазан Жафарова, махсус дестедин членрихъ элкьвена.

Дербентдин 2000 йис

Вахтариз табий тушир шегьер

Нариман ИБРАГЪИМОВ

ТАРИХ. Адан гъакъиндай дуьньядин машгур инсанри пара камаллу ихтилатар тунва. "Тарих уьмуьрдин насибатчи я" лагъанай Грециядин философ Цицерона. Немсерин философ, писатель Ф. Шлегела тарихчи гъатта пайгъамбардив гекъигнай. "Алатай вахтунив гъурметдивди эгечлун - им савадлувал, къанажагълувал вагъшивилелай тафаватлу ийизвай ери я" кхъенай урусин зурба шаир А.Пушкина.

Халкъдин тарих. Райондин, хуьруьн, тумудин тарих. Чаз абур тамамвилелди чизвани? Бажагъат чи патара и суалдиз дуьзгун жаваб гудай кас жеда. Вучиз лагъайтла чаз аял чаварилай чи бинейрин, яшайишдин, зурба вакъийрин, баркаллу ва машгур ксарин тарихар чирдайбур хъанач. Я чи тарихдай кхъенвай ктабарни чи гъилера гъатнач. Аламатдин мад са кар ам я хьи, советрин девирда тарихдин рекъай лезги алимар, илимрин кандидатар, докторар хейлинбур авайтлани, лезги халкъдин, лезги чилел уьмуьр куьчурмишай Кавказдин Албания хътин зурба госуларстводин ва жуьреба-жуьре девирра майдандиз экъечлай зурба ва бажарагълу пачагърикай, ханарикай, женгчийрикай, башчийрикай, къуччагърикай, камаллу арифдаррикай ктаб кхъей садни хъанач. Алай девирдин эхиримжи 20-30 йисуз жуван халкъдин тарихдай кхъидай жавабдарвал чпин хивез къачур физик Гъажи Абдурагъимован, химик Ярала Яралиеван, гъакни сабязи журналистрин, писателрин, муаллимрин тварунихъ наразивилин келимаяр лугъзвайбур, абурду метлебул кваллахдиз тикъет язавайбур гилани кими туш. Я чпи кар авунач, я зати арадал гъайибуруз къимет гуз кланзавач.

Заз чидайвал, дуьньядиз фадлай машгур, Россиядин Федерацияда виридалайни къадимлу шегьер тир Дербентдай ктабар кхъенвай алимар, тарихчияр, сиягъатчияр, археологар ва маса пешекарар ава. Гъайиф хьи, абурдук чи халкъдин векилар квач. Чахъ гъатта вичин хуьруькай, райондай кванни ктабар, докторвилн диссертация кхъенвай тарихчияр, алимар авач. Яраб вучиз ятла?

Ингъе къадим Дербент шегьердин сифтедай 5000, ахпани 2000 йисан (вучиз ик хъанатла, гъафбуруз малум я) юбилей къейд ийиз гъазур жедайлани жуванбурукай са алимдини лезги чилел алай шегьердай са вуч ятлани кхъиз жуьретнач. И кар мадни журналистди - Абдулафис Исмаилова вичин хивез къачуна. Баркалла касдиз! "Дербент - вахтариз табий тушир шегьер" твар алаз пара гуьрнегдиз члагурнавай, рангадин шикилар тунвай, мелованный чарчел кхъинарнавай, савкъат яз пишкешиз жедай ктаб чапдай акъуднава.

Ктаб 15 киликай ибарат я. Авторди лап сур девиррилай эгечна алай аямдин клейдайбуруз къадим шегьердин тарихар, сирер, Дербент патал киле феийи кван женгер ачухарзава.

Авторди аннотацияда къейдзавайвал, "Ктабда профессор А.Кудрявцеван археологиядин ахтармишунрин делилрал ва алатай асиррин авторрин, гъакни алай аямдин ахтармишунардайбурун малуматрал асаслу яз куьруь, гъавурда акъадай жуьреда итижлу ва ара-ара четин къисметдин сагиб хъайи Россиядин къадим шегьердай ихтилатзавач..."

Лугун лазим я хьи, авторди къадим Грециядин, Кавказдин Албаниядин, Римдин, арабрин, урусин, Персиядин... тарихчийрин, писателрин, пачагърин, полководецрин (Геродот, Квинт Эллип Арриан, Корнелий Таций, Марк Анней Лукан, Кассий Дион, Нерон, Иосиф Флавий, Моисей Каланкатуйский, ал-Табари, Баладзори, Халиф Гъарун ар-Рашид, ал-Марвази, ибн Хордадбах, ибн ал-Асир, В.Минорский, К. Тревер, Мухаммедали Мирза Казем-бек...) чешмейрикай, малуматрикай менфят къачунва ва икван гагъда гъафбуруз

малум тушир делилар, тарихдин вакъияр клелзавайдаз ачухарзава.

Чаз малум тирвал, Дербент шегьердин юбилей къейд авунин месэла сифте нубатда Россиядин Федерациядин Президент Владимир Путиныхъ галаз алакълу я. Гъавилля авторди сифте чин Владимир Путинан шикилдилай ва адан важиблу ва тарихдиз фидай гъариллай ачухзава. Чаз гъакни Путин 2006-йисан 15-июлдин Дербентдиз мугъман хъайи, ам а вахтунда Дагъустан Республикадин Госсоветдин Председатель Мегъамедали Мегъамедовахъ, маса мугъманрихъ галаз къадим шегьердин тарихдин, архитектурадин, искусстводин памятникрихъ галаз таниш хъайи шикиларни акъазва.

"Дербент пак ва эбеди шегьер я" киле шегьердин округдин кыл Имам Яралиева (2000 авай тираж адан хуси такъатрихъ акъуднава) Россиядин виридалайни къадим шегьердиз акъалтлай дуьзгун, маналу ва гъейранардай къиметар ганва. Абурукай са бязибур инал тикрар тавуна жедач.

"Дуьньяда Дербент хътин шегьерар лап тимилай ава. Агъзур йисарин девирда ам вагъши гъужумрик акъатлани, чапунчийри гъаф сеферра хараплайриз элкьуьрнатлани, гъа алай кчадал мад цийи килелай арадал хтана ва вичин къадимлу къамат, чин хвена къенин юкъузни яшамаш жезва, уьмуьр куьчурмишзава.

Россиядин мулкуна Дербентдай дуьньядин кар алай пуд дин гегеншар авур центр хъана. Гъахълувилелди адаз пак шегьер, гъа са вахтунда журналистри Россиядин Иерусалим лугъзва.

Эхиримжи 300 йисуз Дербентди Рагъэкъечдай патан Россиядин сенгерар мягъкемарунин ва Россиядин госуларствонность вилик тухунин карда чехи роль къугъвана.

Чи халкъдихъ хъсан мисал ава: "Жуван гъилевай лаш гъамиша тларар алай аквада". Чак жувахъ авай бажарагъдиз, шейиниз, бекъдиз, Аплагъдин патай ганвай пишкешдизни кваз къимет, метлеб тагудай хесет ква. Гъа и синих себел яз чун эхиримжи йисара гъаф шейэрикай, берекатрикай, хуьрерикай, булахрикай, тамарикай, карханайрикай... магърум хъана. Чун Дербент шегьердайни магърум ийиз алахънавай къуватар ава. Гъа и кар себел яз цийи чна къадим шегьердин 5000 йисан ваъ, 2000 йисан юбилей къейд ийидайвал я. За фикрзавайвал, Абдулафис Исмаилован ктаб чун тарихдив, чи бинейрин, Дербент шегьердив, жуван чилив, тлебиатдив, инсанрив гъурметдивди эгечлуниз, къени крар авуниз, халкъдин къажгъан алай къула цай хуьниз эверзавай чешме я.

Къе чна инсанри "къез Дербентдай вуч чизва?" суал гайитла, жавабар малумбур жеда. Абуру Дербентдин къеледикай, Каспий гъуьлуьн къерехдал алайдакай, ина лезгийяр, чувудар, азербайжанвийяр яшамаш жезвайдакай, шегьердин кыл Имам Яралиев тирдакай лугун мукин я. Лап деринриз эвчлайтла, дуьзгун жаваб гъатни ийидач. А Ис-

маилован ктаб клелай гъар са касди вич патал Дербентдин къадим тарихдиз талуьк вири жавабар жагъурда.

Агъзур йисарин мударта Дербент чпин гъилик куьтас, адан иесвал ийиз алахъай пачагъар, полководецар, шагъар, ханар тимилай хъанач. Римдин император Нероналай эгечна Юлий Цезарь, Лукулл, Помпей, Чингисхан, "алемдин шагъ" Тимур, Тохтамыш, туьркверин султан Селим, Ирандин шагъар Исмаил, Надир чпин къушунар гъаз Каспий гъуьлуьн къерехдал алай шегьердал, Кавказдин Албаниядин меркездал, Кавказдин варарал фена. Идалай алава яз, дербентвийри датлана чапунчивилин рехъ къунвай куьчери халкъар тир киммерийвийрин, скифрин, дуьзен чуьлперин (степрин) агъалийрин ва маса тайифайрин гъужумар алудна, аслу туширвал хуьн патал гъаф къадарда женгер тухвана.

Вучиз Дербентдин (адал лап сур вахтара Чора, Чога, Чола тварар алай, жуьреба-жуьре халкъари шегьердиз чпин тварарни гана: Каспийдин варар, Кавказдин варар, Тзур, Дарубанди (Гъуьлуьн варар), Баб ал-абваб...) чилер кун патал акъван вилаятар, пачагъар алахънавай? Вучиз лагъайтла адахъ стратегиядин жигъетдай лугъуз тежедай хътин еке метлеб авай. Дербентди Кавказдин, Рагъэкъечдай патан, Киблединни Рагъэкъечдай патан Европадин халкъарин къисметда къетлен роль къугъзавай. Дербент военный форпостни тир. Ам Рагъэкъечдай патан сифтегъан цивилизациядин къаравулда акъвазнавай. Дербентдин чилелай кибледихъ ва кеферпатахъ, рагъэкъечдай патан алишверидин рекъер физвай. Къадим шегьер хашпара, чувудрин, исламдин динар куд патан гегеншарзавай центр хъизни малум тир. Лезги чилел алай шегьердихъ маса мумкинвилерни, тафаватлувилерни, берекатарни авай. Гъавилля адан иесвал ийиз кландайбур вири асирра кими хъанач. Гилани адак вил къазвайбур авачиз туш.

Чна винидихъ лагъанай, Дербентдай пак ктаб Къуръандани ва гъак лезгийрин игитвилин "Шарвили" эпосдани, Низами Генжевидин "Искандер-наме" поэмдани, Франциядин машгур писатель Александр Дюмадин, урусин писатель-декабрист Александр Бестужев-Марлинскийдин ктабарни кхъенва.

Авторди юбилейдиз гъазур жезвай шегьердин къенин югни къалурнава. Шегьердиз РФ-дин Президент В.Путин, РФ-дин вице-премьер А.Хлопонин, Кеферпатан Кавказдин Федеральный округда РФ-дин Президентдин патай тамам ихтияр ганвай Векил С.Меликов, Кеферпатан Кавказдин крарин рекъай РФ-дин министр Л.Кузнецов мугъмандиз атуникай ва юбилейдиз гъазурвал акъазвай шегьердиз абуру гуьвай куьмеқдай кхъенва. Ктабда Дербент шегьердин къваларив гъай Киблепатан Дагъустандин гуьрнег ва надир чкайрин шикиларни ганва.

Абдулафис Исмаилован ктабдай клелзавайдаз чи къадим шегьердин тарихдай тух жедалди малуматар жагъида.

Дербентдай лагъана

В.ПУТИН: "Россиядин Федерациядин виридалайни кибледин шегьерда къадим заманайрин памятникар хуьзвай гъалди зун гъейранарна ва абур гуьнгунна хтунин карда куьмекни гуда".

2012-йисуз хъайи Россиядин Кибледин халкъарин форумдал В.Путина къейднай: "... Чна вирида санал дуьм-дуьз авуна клани кар ава - Дербентдин юбилей къейд авун. Ам инсаниятдин цивилизация патал лап надир, тек-бир жедай чка я. Россиядин къисмет жуьреба-жуьре халкъарин адетар, культураяр сад-садак какахъналди арадал атайди гъа ихътин гъакъикъи мисалралди къалурун герек я".

С.МЕЛИКОВ: "Дербентдин юбилей киле тухун - им къуру мурад туш, им шегьер вилик тухунин цийи рекъин эвел я. Им неинки са Дербент, гъак Дагъустан Республика, вири Россия патални зурба вакъия я. Вучиз лагъайтла ада маса улкъвейрин фикрини желбнава. Ида виридаз Кавказдихъ маса чин, къамат авайди къалурда, Кеферпатан Кавказ ислягъдиз вилик физвай, географиядин метлебдал, тлебиатдин шартлар гъалтайла итижлу ва гележег авай территория тирди къалурдай мумкинвал гуда.

Чи улкъведин тарихда икван гагъда са гъихътин ятлани шегьердин 2000 йисан юбилей къейд авур дуьшуйш хъайиди туш. И вакъия мадни адалди метлебул я хьи, лап сур асиррилай гатунна Дербент тарихдин девирар сад-садал туш жезвай, дуьньядин динрихъ, алишверидин рекъерихъ галаз алакълу хъуналди, Рагъэкъечдай ва Рагъаклидай патар мукъва ийизвай чка тир ва гилани я. Чна юбилейдихъ галаз алакълу яз гъиле къунвай проектар килиз акъудни тарихдинни культурадин памятник тир шегьер вич вилик тухуда, ам туриствилн кластердин центрадиз элкъведа. Ида неинки анжах Дербентдин, гъак вири Дагъустандин агъалийрин агъваллувал кхажда, тлебиатдин шартлар гъалтайла чи улкъведин виридалайни къетлен, надир региондал фикир желбда".

И.ЯРАЛИЕВ: "Дербентда Россияда виридалайни куьгъне тир хашпарайрин ибадатхана ава. Дербентдин чилел Иисус Христадин рикл алай сухтаяр тир Варфоломей ва Фаддей апостолри вьзер клелайди я. Дербент Къуръанда твар къунвай ("Аль-кахф" 18-сура, 82-98-аятар) Россиядин тек шегьер я. Юкъван асирра ам Арабрин халифатдин политикадин, диндинни идеологиядин важиблу центр тир. Шегьерда дуьньяда ва гъак Россиядани виридалайни къадимлубурукай сад тир мисклин ава. Ам 737-йисуз эцигна. Россияда виридалайни куьгъне синогогани (1614-й.) Дербентда эцигна. Чувудар Киблепатан Дагъустанда авайдакай сифте малуматар чи эрадин I асирда ганай".

Медени авамвилихъ?..

ВЕРЕВИРДЕР

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Меденивал ва авамвал... Сад-садаз кърши и кьве гаф зи риклел, мецел санал атуниин себеб вуч ятла? Авамвал медени жедайди я жал? Я меденивили авамвилихъ тухудайди яни?..

Алатай асирдин 30-40-йисар чи тарихда "медени женгеринбур" яз гьатнава. Чка-чкада образованидин, культурадин, илимдинни медицинадин, асайишдинни яшайишдин цийи-цийи идараяр, тешкилатар, кьуватар кардик кутазвай. Шаир Алибег Фатахован, писатель Зиядин Эфендиеван, публицист Исмаил Вагъабован члехи пай эсерар гьа и месэлайриз талукьбур я. "XX асирдин Гомер" Стлал Сулеймана Кьасумхуьрел райондин цийи газет ("Колхоздин пайдах") ачухун меденивили лап кьакьан ярж хьиз тибрикнуай.

*Крар чириз сиясатдин,
Кьастни гьам тир чи Советдин.
Гила акьатай гьарфар латин
Еке тир кьуват хьана чаз...*

Гила, а чаварилай инихъ саки 90 йис алатайла, авамвал чина амуькун ва я авамвилихъ виликди фин вуч лагьай гафар я? Белки зун ягьалмиш ятла?.. Уьмуьрда аквазвай бязи крари, гьайиф, гьа ихьтин пашман ва акьулдив кьан тийизвай фикиррал гьизва. Ингье мисаларни.

Виридаз чизва хуьре, иллаки шегьерда са тар битмишарун, хуьн гьихьтин зегьметрихъ ва харжийрихъ галаз алакьалу ятла. Амма тарар, тамар хуьзвай чкаяр лап тлимил гьалтзама. Чи меркез Махачкьала и жигьетдай вирибурулай вилик ква. Самолетдай килигайла чи меркез кьумлухдин юкьва авай кьванерин кьалубар хьиз аквада, цава гумадни руквади агьавалзава.

Амма им виридалайни "медени" шегьер (меркез) я лугьуза, эхир!

Агьалияр чи шегьерда кесиб яшаммиш жезвач. Са бязибуру гектарралди чилер кьуна, са шумуд жуьредин имаратар, кьелеяр эцигзава. Кьуд пата хьанвай кьван ресторанаарни, духанарни, алишверидин квалер, базарар, мугьманханаяр, туйханаяр акурла, лугьуда: ибурулай бахтатарар жеч. Амма а кьелейрин иесийри шегьер ва шегьерэглиярни хуьникай фикирзавайтла вуч хьсан тир. Абурун тавханайрини кьелейрал элкьуьрнавай цлари куьнедай яхдиз фидай рехьни тазвач. Абурун гьилий гила гьуьлуьн кьерех ахквазмач. Яваш-яваш гьакни тлимил тир паркар "тлуьна" куьтгьезава.

Махачкьалада кьван бензинрини газдин станцияр (заправкаяр) маса са шегьердани бажаргьат гьалтда. Чебни асул гьисабдай виликрай инсанри ял ягьиз хьайи кьацу зуларални майданрал хжаж жезва. И кар такуниз вуч лугьуда?

Чун Дербентдикай рахадач. Асирра ана арадал атанвай зибилханайрикай шегьер миьхи хьувун патал, низ чида, мад шумуд юбилей кьейд хьувуна кьандатла. Исятда ина, машаллагь, еке "реформа" кьиле тухузва. Сувар вилик ква.

Бес кье цийиз арадал кьезвай куьчейрани, магьлейрани архитектурадин, миьхивилерин, тарар - кул-кусар кутана хуьнин крарни акуна кьандачни? Ина ачух вири чкаяр гаражрини муьхьери (складри) хьазва. Дербентвиар асиррай агакьнавай, дуьньядиз хас медениятрин бине тушни бес?!

Меденивал са музейрани мектебра яни хуьдайди?..

Са аламат чи шегьеррани районра, гьатта бязи хуьрерани аквазвай рекламайри арадал гьизва. Дуьньяда авай кьван малуматар алкьур тавунвай чка аквадач. Чебни вири асул гьисабдай кьецепатан члаларал кьенвайбур я. Чкадин члаларал кьенвай са гаф жагьурун четин я. Яраб, лугьуда за, чиниз гьакьван гзаф кьецепатан мугьманар кьезва жал? Чун гьакьван "медени" хьанва кьван!..

Жуван члал чирун, хуьн, адал рахун, кьхин авамвал яз гьисабзавайбур гзаф жезва. Неники илимдаррик, гьатта чли са вузни куь-

тяг тавурбурукни. И кар чи мехьеррик фейилани чир жедда. Хуьрени гила межлис кьиле тухун, анал рахун маса члаларинди хьанва. Гуя лезги члала тебрик лугьун патал гьакьван хьсан, риклиз таьсирдай гафар авач... Бес жуван члал, литература чин тийирдаз халкьдин тарих, хьсан адетар, меденият чир жедани?

Ибур, белки, кьилдин ксарин авамвал яз гьисабин. Амма чи образованидин, культурадин, здравоохраненидин, яшайишдин жуьреба-жуьре маса хилеризни кьимет гайитла, госуларстводин дережада кьиле тухузвай бязи "реформайри" чун виликди ваь, гьинихъди тухузвайди ятла кьил ахкьудиз жеривал туш. Месела, 2014-йис культурадинди яз малумарнай. Умуми культура, хуьрерин культура (иник яшайиш тешкилуни, хуьрер вилик тухунин вири терефар акатзава) виликди фенани? Дугьри я, чи районрин центрайра дуьньядин халкьарин адетдин культураяр раижзавай центрайра, инсанрин азад вахт тешкилдай бязи квалер ачухна. Са бязи репортажарни чи газетра чап тавуна туш. А центрайри виликан культурадин квалерилай артух вуч авуна? Вуч ийизва? Са шумуд хьенчин кьабни куьгьне халича, я тахьайтла куьгьне хьанвай кьаб-кьажагь кьвалтуналди чи адетдин культурадин девлетлувал, дибар кьалуриз, хуьз, чириз, арадал хкиз жезвайди я жал?

Дугьри я, концертар, фестивалар, мандарин кьватл хьунар, килигунар тлимил жезвач. Милли музыка, куьуьлер, музыкадин алатар, халкьдин авазар, яшайиш виликди тухузвай адетар гьикл майданриз гьизва? Чи алатар (кеменча, кфил, балабан, тар, зуьрне, тафт, циплер ва мсб.) чеб аматла чида. Фонограммаяр я вирибур. Чун чи бубайрин адетрихъ хьфизвайди я лугьуз, диндин агьавал, аялриз, жегьилриз мисклинди ийизвай таьсир кьвердавай артух жезва.

Кьени са бегьем мектеб авачир хуьрера гьихьтин зурба мислинар арадал атанва! Са мектеб-муьжуд мисклин?..

Ихьтин алакьади мектебдилай, яни дуьмдуьз илимар чирунилай (савадлувилелай) ругьанивал гужлу ийизвачни?

Пул квай чи са бязи рухвайрини рушари хуьре спортдин са зал, искусстводин са класс, аялриз са бахча эцигайтла, са кабинет тадаракламишайтла, чкадин хаммал гьалдай са цех ачухайтла, яраб Аллагьди ахьтин садкьаяр кьабулдацир жал? Ава эхир спортшколаяр, стадионар эцигзавай, мукьвер, рекьер, булахар кьайдади хкизвай, инсанриз яшаммиш жедай шартлар артухарзавай меценатарни, карчиярни, халисан ватанпересарни. Абуру садни диндизни аксибур туш. Месела, "Просвещение" фонд ва адан сагибар. Школа, илим зайифарун - им меденивал яни бес? Алимар такуна, дипломар кьачузвай пешекарри вуч меденивал виликди тухуда?

Уьлкведин Президент В.Путина вичин са Чарче (2013-йис) диндихъ элкьуьн виликди финиз манивал авун ваь, кьулхуьди ялуьнин вилик пад атлун патал герек кар я лагьанва. Им бес чи политолог, тешкилатчири, иллаки чкайрал алай чи руководителри амал авун герек тир насигьат тушни?

Литературадин йисузни гьуьруьшмишвилер, танишвилер тлимил жезвач. Хьсан хьана, чи меркезда садрани тахьай "Поззиядин театр" ачухнава!

Амма шииратдин ктабар гьикл акьудзава? Гьикл кьелзава? Нив агакьзава абуру? Поззиядин театрдин вуч тухузва цийи аямдай?

Литература хуьзвай чкада госуларстводин чапханаяр, ктабрин алишверидинди квалер агалдани? Милли члаларал акьатзавай чеб гьакни тлимил тир газетрин, ктабрин чинар, кьадарар, тиражар агьузардани? Им бес медени авамвилиз рехъ ачухун тушни? Пагь, сулар, сулар...

Гзаф я сулар, жавабар жагьизвач... Генани Сулеймана лагьай айгьамдин гафар риклел кьезва:

*Эй фукьара, вун акл жемир,
Сиве агакь тийиз немир.
Файдавачиз фида уьмуьр,
Захутни гьамам тийижиз...*

Медени авамвал гьа ихьтин гьалдиз лугьузвайди я...

Дербентдай хабарар Месэлаяр веревирдна

Кьагьриман ИБРАГЬИМОВ

17-июлдиз Дербентдин администрацияда гьафтедин сифте кьилляй шегьердин администрациядин кьил Азади Рагьимова гайи тапшуругьар кьилиз акьудзавай гьалдин патахьай гьахь-гьисабдиз талукьарнавай совещание хьана. Ана администрациядин кьилин заместителри, управленийрин ва отделрин руководителри иштиракна.

Совещанидин иштиракчири суботникар тухунин, шегьердин юбилейдиз гьазурвал акунин лишандик кваз "Дербент 2000" ГКУ-ди тамамарнавай кьвалахар кьабулдай рабочий десте арадал гьунин, Гагаринан куьчеда авай газдин линия масанихъ акьудунин, квалерин кьежел патан акунар кьайдадиз гьунин, кьурай тарар цийибурулди эвезунин, "Дагьустандин правда" газетдин корреспондентский пункт ва жегьилрин "Созвездие" центр патал чкаяр чара авунин ва маса месэлаяр веревирдна.

Совещанидин нетихаяр кьур шегьердин администрациядин кьили "Дербент-сервис" ва "Горзеленхоз" МУП-рин руководителрал тамамарнавай кьвалахрин гьахь-гьисаб гьар гьафтеда авун тапшурмишна.

Администрацияда гьуьруьш

И йикьара Дербент райондин администрациядин туризмдин ва жегьилрин краин рекьай отделди жегьилрин актив райондин имамрин советдихъ, диндин общественностдихъ галаз гьуьруьшмиш хьунин мярекат тешкилна.

Ана райондин администрациядин кьилин заместитель Саидмегьамед БАБАЕВА, администрациядин туризмдин ва жегьилрин краин рекьай отделдин начальник Рафил ГьАЖИГЬМЕДОВА, райондин общественный советдин председатель Фетулла ФЕТУЛЛАЕВА, имамрин советдин председатель Адиль-Гьажи КЕИБОВА, жегьил активистри, мисклинрин имамри ва масабур иштиракна.

Мярекат С.Бабаева ачухна.

Анал доклад авур Р.Гьажигьмедова алай вахтунда Дербент районда жегьилрихъ галаз вири рекьерай кьвалах тухузвайди кьейдна. Ихьтин мярекатар тухунихъ еке чарасузвал ава. "Терроризмдиз, экстремизмдиз акси яз чна чи гаф лагьана кьанда, - давамарна ада. - Акьалтзавай несил члуру рекье гьат тавун патал тухузвай кьвалахда чун сад хьун, кьени крар санал кьиле тухун лазим я. Кьвалахда чаз гьамиша куьмек гузвай райондин кьилин везифаяр тамамарзавай Мегьамед Желиловаз чухсагьул лугьуз кьанзава".

Гьуьруьшдал рахай А.Кеибовахъ вирида итиж аваз яб гана.

Мярекатдал терроризмдинни экстремизмдин аксина тухузвай профилактикадин кьвалахрикай, акциярикай, элкьвей столрикайни, бязи жегьилри экстремизмдин рехъ кьунихъ галаз алакьалу яз арадал атанвай месэлайрикай, кьвал-югь, хуьр гадарна, масанриз физвайбурун кьадар артух хьунин себебрикай лагьана.

Жегьилрин активдинни ругьанийрин гьуьруьшдин эхирдай кьарар кьабулна.

Гьуьруьш С.Бабаева мусурманриз пак Рамазандин варз мубарак авуналди, хуш алхширин келимаяр лугьуналди акьалтла.

Дербент Дагьустандин тарихда

Дербент шегьердин Центральный библиотекадин залда "Кьадим Дербент: Дагьустандин тарихда адан чка ва алай девирда вилик финин карда адан роль" темадай тарихдинни культурадин сад тир йикьаз талукьарнавай, шегьердин администрациядин культурадин, спортдин ва жегьилрин краин рекьай управлениди тешкилнавай мярекат кьиле фена.

Ана культурадин, спортдин ва жегьилрин краин рекьай управленидин начальник Мегьги АЛИЕВА, Центральный библиотекадин директор Диана АЛИЕВАДИ, музей-заповедникдин директор Али ИБРАГЬИМОВА, Дербентда авай ДГУ-дин филиалдин доцент Гьуьлжегьре СЕИДОВАДИ, шаирри, писателри ва жегьилрин общественный тешкилатрин векилри иштиракна.

Кьилин доклад Д.Алиевади авуна. Ада вири регион виликди тухунин карда асирралди Дербентди кьугьвай важиблу ролдикай лагьана.

Мярекатдал гьакни писатель Гь.Гьуьсейнов, Г.Сеидова, дуьньядин культурайринни динрин тарихдин музейдин директор Д.Гьасанова, администрациядин культурадин, спортдин ва жегьилрин краин рекьай управленидин кьилин пешекар Г.Мирзезалаева, шаир Тагьир САЛЕГЬ ва масабурни рахана.

Гьуьруьшдин эхирдай Д.Алиевади Е.Козубскийдин "Дербент шегьердин тарих" тьвар алай цийи ктаб кьалуьна ва мукьвара и ктабдин презентация жедайдакь хабардарна.

Ватандин куьлег гваз...

Бязибуру, чеб къисметди гьиниз акъудайтлани, хайи члал, ерияр гьамиша сад лагъай чкадал эцигзава

Муса АГЪМЕДОВ

Малум тирвал, алай вахтунда хейлин чи ватангьлияр патара яшамиз жезва. Гьурбатдиз финихъ гзаф себебар ава: садбуру хизан хуьдай къазанжияр къазанмишзава, бязибур кваллахди мажбурзава, пуд лагъайбуру хизанарни галаз михъиз куьч жезва. Гьайиф къведай кар ам я хьи, гзафбуру, хайи ерийривай къакъатайла, неинки са хайи хуьр алай чка, гьакни бубайрин адетар, члал, культурани рикелай алудзава, я чпин веледризни чирзавач. Шукур хуьрай Аллагъдиз, гена и кардив вири къайгъусувилелди эгечизавач. Бязибуру чеб къисметди гьиниз акъудайтлани, хайи члал, ерияр гьамиша сад лагъай чкадал эцигзава. Датлана хайи хуьруьхъ галаз алакъа хуьзва, веледриз дидед члал чирзава, абур халис ватанпересар яз тербияламишзава. Ихътинбурукай сад Хасавюрт райондин Цийи Къурушрин хуьрляй тир Эдуард Гьажибалаевич КЪАЗИЕВНИ я.

"Ич ичин тарцивай яргъаз аватдач" лугъудайвал, Эдуардин вичин бубадал атанва. Чаз виридаз чизвайвал, Къазиев Гьажии муаллим неинки хуьре, районда, гьакни вири республикада тварван авай муаллирикай сад я. Ада лезги члалаз, литературадиз талукъ яз республикада кьиле физвай вири мярекатра иштиракзава, илимдин ахтармишунар кьиле тухузва, акъалтзавай несилриз дидед члал ва литературадай дерин чирвилер гузва. Идахъ галаз сад хъиз, Гьажии Къазиев Сад Аллагъди яратмишдай пайни ганва: адан къелемдикай хкатнавай прозадин хейлин эсерар республикадин лезги члал акъалтзавай изданийра чапзава. "Лезги газетдин" штатдик квачир мухбир, "Къурушрин сес" газетдин кьилин редактордин заместитель тир адан публицистикадин хци макъалаяр мукъвал-мукъвал республикадин печатдин хейлин изданийриз акъалтзава. Ихътин бубади тербия гузвай хизанда веледарни ватанпересар яз члехи жеда.

Эдуард Гьажии муаллимдин хизанда 1972-йисан 24-июндиз дидедиз хъана. Хайи хуьруьн 1-нумрадин юкъван школа акъалтларай жаван Махачкъалада ДГУ-дин филологиядин факультетдин урус ва Дагъустандин члаларин отделенидик экечна. 1993-йисуз Эдуардаз армиядин жергейрай эвер гана. Къве йисуз ада халис дагъвидиз хас тир тегьерда Ватандин вилик вичин хивевай пак буржи кьилиз акъудна. Армиядидай къулухъ ада университетда келунар даварна. Вуз акъалтларайла, жегьил пешекарди са шумуд йисуз школада лезги члаланни литературадин муаллим яз кваллахна. Амма и кар яргъалди фенач. 1999-йисуз эвлениш хъайи Э.Къазиев хизандин шартлар себеб яз Нижневартоск шегьердиз куьч хъана. Алай вахтундани ам ина яшамиз жезва. Хайи хуьруьвай яргъа аватлани, Эдуард Гьажибалаевичан квалла, хизанда вири лезги члалал рахазва. Эхъ, квалла диде-бубади гузвай тербиядидай хейлин месэляяр аслу я. Лезги члаланни литературадин муаллим яз, Гьажии Къазиев вичин веледар халис ватанпересар яз члехи хъуниз къетлен фикир гана. Адет яз, диде-бубайри патарал яшамиз жезвай веледриз датлана продуктар, емишар, са-

лан майваар... рекъе твада. Амма Гьажии муаллимди Эдуардаз рекъе твазвай "суьрсатар" масадбуру я: дидед члалал цийииз акъалтзавай ктабар, газетар, журналар... Патал яшамиз жез хейлин йисар ятлани, дидед члал Эдуардан бейнидай садрани акъалтзава. Адаз лезги шаиррин хейлин шириар хуралди чиди. Нижневартоск шегьердиз куьч хъайи Э.Къазиев нафтладахъ галаз алакъалу идарайра кваллахиз эгечна. Ик, 2000-2003-йисара ада скважинаяр капиталнидаказ ремонт авуни жигьетдай "Нафта-Инвест" ООО-да ва 2003-2005-йисара "Котобнефть" ООО-да бурильщикрин куьмекчи яз зегьмет члугуна. 2005-2007-йисара ада вичи бурильщикдин везифаяр тамамарна. 2007-2010-йисара Э.Къазиев "Котобнефть" ООО-да скважинаяр капиталнидаказ ремонтдай устлар яз кваллахна. Вахтар къвез алатунихъ галаз сад хъиз, Э.Къазиевни цийииз кьуллугъар тамамарзавай. 2010-йисалай 2013-йисан февралдалди ада "ЕСК" ООО-да старший мастер, гьа и йисан февраль-ноябрь варцара винидихъ твар кьур карханада скважинаяр капиталнидаказ ремонтдай цехдин начальникдин заместитель яз кваллахна. 2013-йисан декабрдидай "Нефтегаздин технологияр" твар алай илимдинни ахтармишунрин центрада супервайзингдин кьуллугъдин инженер яз, намуслувилелди вичин везифаяр кьилиз акъудзава. Кьилди къачуртла, ада скважинаяр капиталнидаказ ремонтдай вахтар пудратчи сервисный карханайра технологийрал гуьзчивал тухузва. 2014-йисуз Э.Къазиев академик М.Д. Миллионщикова тварунихъ галай Грозненский гос-техуниверситет акъалтларна, кьилин къвед лагъай образование къачуна.

Къейдна кланда, Эдуард Гьажибалаевичаз Нижневартоскда еке гьурмет ава. Ам гьанани виридаз члехи ватанпересар яз чиди. Лезгийрин бажарагълу шаир Алирза Саидовахъ ихътин чларар ава: **Члалан сирер чирна, зи хва, куьтягъ жеч, Куьтягъ тежер саягъ сирер инсандин. Члал авай халкъ суьргуьндани куьлягъ жеч, Куьз лагъайтла, члал куьле г Ватандин.**

Гьар гьина хъайитлани, Ватандин куьле г квадар тийизвай лезгийриз аферин, баркалла! Абур халисан ватанпересар я. Абурукай сад и макъаладин кьилин игит тирдал шак алач. Къуй вахъ, гьурметлу Эдуард Гьажибалаевич, чандин сагъвал, хизанда хушбахвал аваз, гьам кваллахдин, гьамни хуси уьмуьрдин рекъе мадни члехи агалкъунар хуьрай. Ватандин куьле г генини мягъкемдиз хъ!

Авани Гутумрихъ гележег?

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Гутумар. Фад вахтарилай Дагъустандин лап къиблепатан дагъларин къужада, Гутум вацун дерада зарб кламар-вацлар сад-садак какахъзавай чкадин гьунедик бинеламиш дагълух къадим хуьр.

Тахминан 100 йис вилик 600-лай виниз агъалияр аваз хъайи Гутума къе пропискада амай 251 касдикай ана гьакъикъатда анжах 130 кас яшамиз жезва. Дагълух чкада яшайишдин асул чешме хипехъанвални малдарвал я. 1980-йисара ина, "1-Май" твар алай машгъур колхоздинбури квал 14 агъзурдалай виниз куьруь карч ва 250-дав агакъна ири карч алай гьайванар, 150 балклан хуьзвай. Иллаки гатфарихъ, арандай суьруьяр хтана, къацу яйлахриз чкланвай макъамда руьгъламиш хъана аквадай и желвет гуьзел макан. Лугъурвал, а вирера гила яд амач. Социализмдин кьурулуш, колхоз чуклунихъ галаз сад хъиз, гьайиф хьи, гьа девлетарни квахъна. Гила хуьре вири 370 лапагни (адакай 220 диде хипер) вишев агакъна къарамалар ама.

Яшайишдин шартларикай лагъайтла, жемьтин кьуллугъда 1982-йисалай машиндин рехъ, 1972-йисалай электрикдин экв, клуьд йисан мектеб, библиотека, ФАП ва къве мискин ава. Сад - XIX асирдин сифте кь-

Расим Ибрагимов

лерин куьгънеди (Советрин девирда колхоздин гьамбархана яз ишлемишзавай), садни халкъдин харжидалди эцигнавай цийиди.

Ватандин Члехи дяведин йисара фронтдиз феий 19 гутумвидикай 11 кас элкъвена хтана, телеф хъана. Абур несилрин риклера эбеди хуьнин лишан яз, хуьруьн тепедал обелискни хжажнава.

- Къакъан дагъларин тлебиатдин атлугъай шартлара авай Гутумрин къадим хуьруь алай вахтунда вичин тарихда, мумкин я, виридалайни четин девир куьчуьрмишзава. Ата-бубайрилай атанвай вердиш къайда-къурулуш чклана, кьилди-къилди хуси майишатривай куьчери къайдада мал-хеб хуьз хъезмач, я и кардин кьил къадай са викле г касни авач. Чкадал лайихлудаказ кьил хуьдай мумкинвал тежезвай жегьилар патарихъ алатзава. Цегьрен жигьирдиз ухшамиз дагъдин рекъер хуьтуьуз живери-маргъалри къаз гьафтейралди клев жезва. Медицинадинни культурандин кьуллугъар гьакл твар патал хъанва. Месела, къуьуз кьилихъ зунни, рикл хайи дагълара туна, Сулейман-Стальский райондин Цийи Макъарал куьч хуьнин себеб чкадал пешекар духтурдин куьмекдикай магърумвал я, - гьайиф члугунивиди лугъува муаллимвилин зегьметдин ветеран **Халидин ИБРАГЪИМОВА**.

- Халид муаллим гьахъ я. Къадим Гутумрин хуьр зайиф хуьнин кьилин себеб жегьилар арандиз эвичлун, Урусатдихъ алатун

я, - алава хъийизва 2014-йисалай хуьруьн жегьил кавха ("Гутумрин хуьр" СП-дин кьил), РД-дин культурандин лайихлу кьуллугъчи, ашукъ Ибрагимов Расим Рустамовича. - Дагъдин хуьруьн кьулайсуз шартларикай стун рахадач, малдарвилини хипехъанвилдин четин зегьметдиз къимет тахъуниди жегьилар хуьрляй катзава. Куьчери хипехъанвилел машгъул чи бубаяр агъзур йисаралди, Салаватдин гирведилай Азербайжандин къишлахриз элячлиз физ хквез, яшамиз жезвай. Заз, къве сеферда гьайванар вилик квал Шеки паттахъ феий кас яз, чиди хьи, чи хуьрляй Башдашагуьл хуьруьз анжах 11 километрдин мензил ава - къве сятдин рехъ. Гьана яшамиз жезвайбури, чун хътин лезгийр - адетдин малдарарни хипехъанар я. Дагълара уьлквейрин арада клеви сергъятар хъуниди халкъдин экономикадинни культурандин алакъайрин вердиш жигьирар агалнава. Гьа са вахтунда чи дагълух хуьрер цийи-цици, артмиш жедай шартларикай магърум я. Балугъди - гьина дерин ятла, инсанди гьина хъсан ятла, гьанихъ ялда лугъур мисал ава. Ик, давам хъайитла, Ухулар хъиз, Гутумрин хуьрни бушдиз амуькда. Дагълух хуьрер хуьн патал гьукуматдин гьакимрин дережада кар къетдай серенжемар къабулуни чарасузвал ава.

- Хуьруьн сагъиб яз, и жигьетдай валай вуч алакъзава? Ви гьиле гьихътин мумкинвилер ава? Налогрин планар ацуриз жезвани? - хабар кьуна за.

- Налогрикай рахайтла, чаз хуьруьн сергъятра 6 агъзурни 430 гектардин члурар - яйла-

хар ава. Гьадалай, чилин налогдин план шаз 91 агъзур манат яз, 55 агъзур манат квалтна. Цийи план тир 106 агъзур манатдикай гьеле клусни квалтиз хъанвач. Ам чпивай ишлемишиз жезвач лугъуз, налог гузвач. Гьакъикъатда гутумвийри векъ хъанва гьайванар хуьз ишлемишзавайди анжах 1400 гектардин уьруьшар я. Эменни-малдин налогдин план - 5000 манат шаз са жуьре квалтна, цийи 6300 манат гана кланзава. Хуьруьн саки вири жемьят квалтин налогдикай азаднавай пенсионерар тирвилляй абурувай налогар квалтун пара четин жезва, жуван жибиндай эцигдай чкадал къвезва.

Хуьре яшайишдин кьулайвилерикай рахайтла, квез чиди хьи, гьализ тахъанвай месэляяр пара ава, гьавилляй жемьят яваш-яваш куьчни жезва. Ингъе цийи мад къве хизанди куьч жедай гьазурвилер аквазва. Хуьруьн кавха яз, за дерадин сивелай хуьруьн 8 километрдин рекъин, телевышкадин, мобильный телефонрин ва Интернетдин алакъадин гьакъиндай райондин руководстводиз ва РД-дин талукъ тир министерствойриз арзаяр авуна. Нетижда, развилелди лугъун, машиндин рехъ реконструкция ийиз эгечнава (са километр гьазур я), телевышка эцигна бегъемарнава, анжах ам гьеле кардик кутунвач.

Авай месэляяр гьализ куьмекар гуз, дагълух маканар алай чкайрал хуьдайвал авуртла, хъсан кар жедай.

Алуддач куьн садни рикелай!

Ферид ВАГЪАБОВ

САФАРОВ Буба Гябибович 1908-йисуз Ахцегь райондин Ялцугьрин хуьре члехи хизанда дидедиз хъана. 1930-1932-йисара Яру Армиядин жергейра кьуллугьна. И йисара полковой школадин курсант ва саперный отделенидин командир хъана.

1931-йисуз виклегь, хъсан чирвилер авай, Ватандиз вафалу дагъви Сафаров Буба ВКП(б)-дин членвилеиз кьабулна.

1936-йисалай Б. Сафарова ВКП(б)-дин Ахцегь райондин комитетда инструкторвиле кваллахна.

Залум Гитлеран хиянаткарвили вири советрин халкьар чпин ислягьвилеин кьайгъуйрикай хкудна, гъиле винтовкани автомат кьуниз мажбурна.

Буба Сафарова 1942-йисуз Ленинграддин Фрунзедин тварунихъ галай пияда кьушунрин училищеда келна. Ада училищеда вири курсантри хъиз келни ийиз, сенгерар тукьурунин кваллахрани иштиракзавай.

1943-йисуз пулеметный ротадин командир яз Сафаров Бубади Ленинграддин мукьув гвай кьалин тамара кьиле феи кьизгьин женгера иштиракна.

Кьадар-кьисмет я. Ахцегь райондин Ялцугьрин хуьряй, са хизандай дяведиз феи пуд стхадини Ленинграддин 2-Ударный армиядин 123-стрелковый дивизиядин 255-полкунда офицерар яз кьуллугьзавай. Амма чпиз садаз садакай хабар авачир.

Члехи стха Мегьарам лейтенантдин чинда аваз батальондин комиссардин, Бубади пулеметный ротадин командирвилеин везифаяр тамамарзавай ва, Гьамидуллагьа старший лейтенантдин чинда аваз женгера иштиракзавай.

1943-йисан 21-мартдин экуьнахъ Мегьараман солдатриз иви фена лап зайиф хъанвай старший лейтенант жагъана. Санитарар чпелай алакьдай сифте кумек гуз алахъна. Са солдатди, тадиз офицердин документриз килигна, чпин комиссар лейтенант Мегьарамаз хабарна. Тадиз агакьай Мегьарамаз вичин гьвечли стха Буба чир хъхъана. Ам санчастуниз агакьарна, Мегьарам вич душмандихъ галаз женг давамарииз фена. Старший лейтенант Сафаров Бубадал лап залан хер хъанвай. Духтурри ажалдихъ галаз женг члугуна. Са шумуд ийкьалай ам вич-вичел хтана. Ахпа санитарди адав дагъви офицерди кхъей чар вахкана. Чар келайла, Б. Сафароваз вич Мегьарам стхадиз акурди чир хъана. Яргъалди ам духтурри сагъариз алахъна, амма мад дяведиз хъфидай кьайдадиз хкиз хъанач, эхирни 1944-йисан ноябрдиз Сафаров Буба запасдиз рахкурна.

1945-йисуз Б. Сафарова ВКП(б)-дин Дагобкомдин партийный школада келна ва обкомдин оргинструкторский отделда инструкторвиле кваллахна.

1946-49-йисара ВКП(б)-дин Агьул райкомда сад лагъай секретарвиле кваллахна.

Дяведа са куьруь вахтунда хъанатлани, Б. Сафароваз командованиди вичин виклегьвилей, уьтквемвилей 4 медаль гана. Вичин ислягь кеспидив эгеч хьувурлани, ада гьакьсагъвилелди зегьмет члугуна ва кваллахай Агьул, Хив, Ахцегь района халкьдин патай авторитет ва гьурмет кьазанмишна.

1956-1960-йисара Б. Сафарова Мегьарамд-хуьруьн райисполкомдин рекьерин отделдин заведующийвиле, гьугъуьнлай "Фрунзенский" совхоздин сифтегьан парторганизациядин секретарвиле ва 1965-йисалай пенсиядиз экъечдалди "Фрунзенский" совхоздин кадрийрин отделдин инспекторвиле кваллахна. Адаз гьукуматди 1968-йисалай персональный пенсия тайинарна.

Дяведин хирери Б. Сафарован уьмуьр яргъи авунач. 1975-йисуз ам чавай гьамишалугь яз кьакъатна, амма адан экуь кьамат садрани рикелай ракурзавач.

Дердияр кьалин я

Муса АГЪМЕДОВ

21-июлдиз "Дагъустан" РИА-да "Ачух власть" проектдин сергьятра аваз республикадин журналистар Дагъустандин милли политикадин министр Татьяна Гамалеяхъ галаз гьурьшмиш хъана.

- Алай йисуз министрстводи 25 йисан юбилей кьейдзава, - гатунна министр вичин сьубьбетдив. - И вакиадиз талукь шадвилеин мярекатар ноябрдин вацра тешкилун пландин кутунва. Россияда милли политикадихъ галаз алакьалу месэлайрал машгъл министрствояр гзаф авач. Гьавилей бязи дьушуйшра милли политикадиз талукь бязи месэляяр культурадин министрстводини гьалзава, - лагъана министрди.

Адан гафарай малум хъайивал, министрстводи кьиле тухузвай кваллахра кьетлен фикир тайин макьсаддихъ элкъурнавай "2014-2020-йисара Россиядин миллетдин садвал мягькемарун ва Россиядин халкьарин этнокультура вилик тухун" программа уьмуьрдиз кьуьрмишуниз гузва. Министрстводи республикада "2025-йисалди РФ-дин государственной милли политика уьмуьрдиз кьуьрмишун" программа вилик тухуникни лайихлу пай кутазва.

- И документри министрстводин кваллах тайинарзава, - давамарна Татьяна Гамалея. - Чахъ РФ-дин государственной милли политикадин Стратегия уьмуьрдиз кьуьрмишунал, межрегиональный, международный алакьайрал, общественный тешкилатрихъ галаз кьиле тухузвай кваллахрал машгъл управленияр ава. Мадни башкъа, министрстводи инлай кьулухъ СМИ-ра миллетрин арада гуьлгуьла твадай хьтин эвер гунар аватлани ахтармишда, - алава хьувуна министрди.

Татьяна Гамалеян фикирдалди, республикада ислягьвални дурумлувал хуьн патал гьар са халкьдиз милли культураяр виликди тухудай мумкинвилер, шартлар тешкилна кванзава. Миллетрин арада стхавал, дуствал хьунихъ республикада гьалар пайгардик кваз хуьнин жигьетдай еке метлеб ава. Министрстводи и кардизни кьетлен фикир гузва,

серенжемар кьабулзава, кьуватар желбзава.

Гьурьшдал малум хъайивал, РФ-дин милли политикадин министрстводи Дагъустандин Россиядин регионра авай векилханайрихъ галаз сих алакьаяр хуьзва.

- Чахъ государственной властдин органар яз кваллахзавай пуд векилхана ава, - лагъана министрди. - Абуьрни дагъустанвияр виридалайни гзаф авай регионра кардик кутунва - Санкт-Петербургда, Ставрополдин ва Краснодардин крайра. Москвада РФ-дин Президентдин патавни Гьамишалугь Векилхана гва. Азербайжанда ва Иракда Дагъустандин векилханаяр кардик ква. Туркияда авай векилхана алай вахтунда агалдайвал я. Россиядин регионра лагъайтла, Дагъустандин 36 векилхана ава. Абуьрухъ галаз санал квалхуни чаз Ватандивай яргъа яшамиз жезвай дагъустанвиьрин гьал-агьвал хъсанардай, кьецепатан регионра Дагъустандин халкьарин культураяр хуьдай ва вилик тухудай мумкинвал жезва.

Министрстводин вилик хейлин месэляяр ква. Юбилейдин йисуз абур мадни кьалин хъанва, - кьейдна Татьяна Гамалея.

Эхирдай Татьяна Гамалея журналистрин са жерге суалпризни жавабар гана.

Уьлкведин сергьятар хвейиди

Гьажи КЪАЗИЕВ

Вичин тарих хуьдай касдихъ гележгени жседа.

ХАЛКЪДИН МИСАЛ

Бубайрихъ ихьтин мисал ава: "Ич ичин тарцивай яргъал аватдач". Кьурушдал колхозрин сифтегьан режьберрикай сад **Мирзекерим БАЛИЕВ** тир. Алай вахтундани агьсакалрин сиверай ван кьведа: "Чаз Мирзекерим стхади гьа дяведин гишин йисарани тухдалди фу гана". Ибур гьакан, буш гафар туш. Дугьриданни, Мирзекерим Балиева Азербайжандин чилерал - Куьрдемирда вичин колхозчияр патал 240 гектарда кьуьл цана ва гьар са гектардай 25 центнердив агакьна тешилар кьвалт хьувунай. Адан хизанда 9 аял - 4 хвани 5 руш - члехи хъана. Гьардахъ вичин хизан хъанва. И макьаладин сергьятра аваз чаз Мирзекерим бубадин члехи хва **Вейсел Мирзекеримовичакай** сьубьбетиз кванзават я. Ам кьурушвийрикай Ватандин сергьятар хуьдай кьушунра офицердин чинда аваз кьуллугь авур сад лагъай кас я. Вейсел Балиеван уьмуьр гьамиша хайи кваливай яргъара акъатна. Ватандиз кьуллугьдай чка жува хкязавайди туш, аниз Яракьлу Кьуватрин буйругьдалди рекье твазвайди я.

Вейсел Мирзекеримович мукьвал-мукьвал вичин багърийрал кьил члугваз хквезвай кас я. Зун адан са кваллахдал аламат я: вири уьмуьрда офицер яз Сахалинда хъанвай кас, уьмуьрдин юлдашни маса миллетдин векил тирла, урус са гафни кутун тавуна, гьакьван фсагьатдаказ лезги члалал рахун?! Школа азербайжан члалал куьтягъай, гьамиша маса миллетрин юкьва хъайи Вейсел Балиев, лезги члал квадарна, са бязибур хъиз "цивилизованный" лезгидиз элкьвенач, акси яз, ам дидед члалал рахадайла вири тажуб жеда. Ихьтин инсан халисан "Ватанперес" лугьуниз лайихлу я.

Вейсел Мирзекеримовича хуьре хиперни хвена, куьчери малдар яз Азербайжандин кьишлахрални фена. 4-классни ада кьишлахрал куьтягънай. Ина адаз чирвилер шаир-сатирик Фаталиев Кьасум муаллимди гана, гьугъуьнлай В. Балиева Бакуда авай 44-нумрадин юкьван школа куьтягъна.

А йисара Советрин Армиядин офи-

цер хьун гзаф жегьилрин члехи мурад тир. Гьахьтин мурад рикле аваз Вейсел Киевда авай высший военный авиационный училищедик экечлииз фенай, амма кьабулнач. Анай хтай Вейсел 1952-йисуз Махачкьалада авай пограничный училищедик экечина ва пуд йисалай лейтенантдин чинда аваз анаг куьтягъна. Дяведилай гьугъуьнин йисар тиртлани, Яракьлу Кьуватрин жергейриз офицерар бес жезвафир. Гьа икел, Вейсел Ленинграддиз офицерин пешекарвал жкаждай институтдиз рекье туна, гьанайни - алакьадин комендатурадин взводдин командир яз, Владивостокдиз.

Вейсел Мирзекеримовича 1975-йисалди Сахалинда саперин взводдин командирвиле, Сахалиндин областдин Томари шегьерда авай женгинин заставадин начальникдин заместителвиле, гьа областдин Ноглики поселокда авай I дережадин заставадин начальниквиле ва гзаф маса жавабдар постарал, кьур кьинез вафалу хъана, кьуллугьна. 1975-йисуз майордин чинда аваз отставкадиз экъечина. Алай вахтунда ам вичин уьмуьрдин юлдаш Роза Алексеевнани, кьве хвани, са руш галаз Кабардино-Балкария Республикадин Нальчик шегьерда яшамиз жезва.

Ингье ада вичин хизандикай вуч лугьузватла:

- Махачкьалада пограничный училищеда келзавай вахтунда зун хуьруьз хтана. Заз гьа йисара чи хуьруьн школада географиядинни биологиядин муаллим яз кваллахзавай жегьил руш, осе-

тинка Роза Алексеевна акуна ва гзаф бегенмиш хъана. Ам, хуьре муаллимар бес тахьуниз килигна, Осетиядай тлалабна гъанвай жегьил пешекар тир. Чун садсадал ашукь хъана. Гьа икел, 1952-йисан 19-сентябрдиз хуьруьн Советдин идарада регистрация авуна, 21-сентябрдиз чун эвленмиш хъана. А вахтунда Роза Агьмедова Амахан бубадин квалале яшамиз жезвай. За училище келна куьтягьдалди Розади кьуд йисуз хуьре кваллах хьувуна, ахпа зун гьина хъанатла, гьамни зи кьвалал хъана, - сьубьбетзава Вейсел Балиева

- Чахъ чешнелу хизан ава. Члехи хва Виталийди, Ленинграддин электронно-технический институт куьтягъна, Нальчикдин са заводда технический бюродин начальниквиле, Руслана, Кабардино-Балкариядин госуниверситетдин физкультурадин факультет куьтягъна, кьезил атлетикадай муаллим-тренер яз кваллахзава. Руш Марина карчи я. Абуьрухъ чпин квал-югъ, хизанар хъанва. Зи уьмуьрдин юлдаш Роза Алексеевна 2013-йисуз рагьметдиз фена. Алай вахтунда зун зи пуд хтулдани 2 птулдиз шадрзава, - давамарзава сьубьбет ада.

Лугьун лазим я, пенсиядиз экъечайла 1995-йисал кьведалди Вейсел Мирзекеримовича Кеферпатан Кавказдин "Электронприбор" заводда диспетчер яз кваллахна.

Яргъал йисара ада члугур зегьмет Гьукуматдини рикелай ракурзавач, адаз гьар йисуз РФ-дин Президент В. В. Путинан кьул алаз тебрикдин пуд чар хквезва: Ватан хуьдайбурун юкьуз, Чекистрин юкьуз ва Члехи Гьалибвилеин юкьуз. Мадни башкъа, В. Балиеваз Тихоокеанский Флотдин командующийдин патай твар кхъенвай радиоприемник, кортик (Гьуьлерин Флотрин офицердин кьвалал жедай гьугьлуь гапур - авт. Гь.Кь.) ва гьурметдин кьве грамота гана. Отставкада авай майордин хурудал "Сергьятар хуьдай кьушунрин отличник" орденди, кьезил атлетикадай спортдин мастервилеин знакди, 16 медалди нур гузва.

Эхъ, гьурметлу газет келзавайбуьр, макьаладин эвел кьилей гъанвай мисалда кьейднавайвал, баркаллу бубадихъ ферли велед хьун дьушуйшдин кар туш. Им уьмуьрдин гьакьикъат я.

Чна вири кьурушвийрин патай Аллагьдивай Балиев Вейсел Мирзекеримовичаз яргъи уьмуьр, сагьлам чан хьун тлалабзава.

Сергьятар гегьенш жезва “Мебель - 2015”

Жасмина САИДОВА

Алай йисан 9-13-сентябрдиз РД-дин меркезда авай алишвериш-динни выставкайрин “Апельсин” центрада 4-сеферда тешкилнавай, маса уьлквейрин карханайрин иштираквални авай “Мебель - 2015” махсус выставка-ярмарка кыле фида.

Идакай и йикъара “Дагъустандин правда” газетдин редакцияда журналистрихъ галаз хъайи гурушдал республикадин выставкайринни маркетингдин “Дагъустан-ЭКСПО” центрадин директор Мегьамед САРУГЪЛАНОВА хабар гана.

Мярекатда алай йисан выставкадин генеральный спонсор яз малумарнавай мебельдин “ROM мебель” карханадин векил Николай Шкробова, “Белоруссиядин мебель” компаниядин директор Светлана Головешкинадини иштиракна.

“Дагъустан-ЭКСПО” центрадин директорди хабар гайивал, алай йисуз выставкада мебельдин 60-дав агакна карханайри чпин продукция Дагъустандин муштерийрин вилик акъудда. Республикадин меркез вад йикъан вахтунда Кеферпатан Кавказдин мебельдин бизнесдин центрадиз элкъведайвал я. Ина Москвадай, Санкт-Петербургдай, Ставропольский ва Краснодарский крайрай, Адыгея, Карачаево-Черкесия, Кеферпатан Осетия-Алания, Чечен республикайрай, Ростовский, Ульяновский ва Мос-

ковский областрай, гьакни Белоруссиядай, Китайдай, Бельгиядай, Италиядай, Туркиядай гьыдай мебельдин виридалайни хъсан чешнейриз килигиз, абур маса къачуз жеда.

Мегьамед Саругъланова гьисабзавайвал, алай кризисдин вахтунда мебель гъазурунал машгъул тир карханайриз ва компанийриз куьмек гунихъ къетген важибувал ава. Идалайни гьейри, ада гьисабзавайвал, республикада йисалайсуз яшайишдин квалер, дараматар гзаф эцигзавай девирда и квалер безетмишиз куьмек гун патал мебельдин базардин сергьятар гегьеншарунихъ еке метлеб ава.

“Чна гуьзлемеишзавайвал, выставкадиз мугьман жедайбурун арада цийи ассортиментдихъ къекъезвай алишверишдин сетрин иесияр, мумкин тир амадагар, дизайнерар жеда. Выставкади гьам республикадин алишверишдин къурулушда кваллахзавай карханаяр, гьамни адетдин муштерияр патал цийи жуьредин мумкинвилер ачухарда”, - кьейдна Мегьамед Саругъланова.

Ада хабар гайивал, “Мебель-2015” выставка жуьреба-жуьре паряйкай ибарат жеда. ИкI, яшайишда адет яз ишлемеишдайбурулай гьейри, ина общественный чкаяр патал, мебель гъазурун патал ишлемеишдай шейэр, фурнитура, пар-

Рикел хкин: алай йисан эхирдалди республикадин мулкунал “Дагъустан-ЭКСПО” центрадин графикдин сергьятра аваз члехи мад кьве выставка ачухда. ИкI, 11-13-ноябрдиз регионрин уртах агропромышленный “Дагпродэкспо-2015” выставка-форум ва 17-21 декабрдиз регионрин уртах “Россиядин къизил - “Къашарин алем” заргарвилин выставка жеда.

И мярекатра иштиракиз кланзавайбуруз алава делилар www.dagexpo.ru сайтдай жагьыда.

Аниз Дагъустандин муштерийри ийизвай итижни йисалайсуз артух жезва. Вучиз лагьайтIа, ина неинки жуьреба-жуьре карханайрин гзаф гуьрчег ва чпиз тешпигъ авачир мебельдиз килигиз, и хиле авай цийивилер ахтармишиз, гьакни риклиз хуш хъайи шей карханади тайинарнавай кьиметдай маса къачуз жезва.

И мярекатра иштиракиз кланзавайбуруз алава делилар www.dagexpo.ru сайтдай жагьыда.

тир “ROM мебель” компания инлай къулухъни республикада тухудай ихътин мярекатра активнидаказ иштиракдай фикирдал ала.

“Са шартни алачиз, чи мебельдиз килигун, ам маса къачун патал выставкадиз къведай гьар са муштеридивай вич патал хийирлу къезилвилерик - ужуз кьиметдай маса къачуник, пишкешрик ва хийирлу маса теклифрик умуд кутуртIа жеда”, - алава хъувуна ада.

Дагъустанда иллаки машгъур тир Белоруссиядин мебельдин карханади выставкада неинки жуьреба-жуьре мебельдин, гьакни ам гъазурун патал лазим фурнитурадин экспозициярни ачухда. Светлана Головешкинади хабар гайивал, и йисуз выставкадал Белоруссиядай тир аялрин мебельдин чпиз тешпигъ авачир жуьредин чешнейрни майдандиз акъудда.

“Дагъустан-ЭКСПО” центради тешкилнавай маркетингдин “Мебель” проект республикада йиса садра, амма гегьенш майданра аваз ачуззавай выставкайрикай сад

Инсан ва Тебиат Сарыкъум

Гъажимурад ХАБИЕВ, заповедникдин экскурсовод

Махачкъаладай 20 километрдииз къван кеферпатахъ фейила, Къумторкъаладин дагъдин ценерив дуьзендал тебиатдин гзаф надир, алааматдин чка, Европада виридалайни члехиди тир къумадин клунтI Сарыкъум аквада. Анин къакъанвал 262 метрдив, къунвай майданни 600 гектардив агакнава. Идалай къакъан къумадин тепеяр анжах Сахарада гьалтда.

Сарыкъум акурла, акI жеда хьи, гуя са нин ятIани суьгьурдин гьилери къумлухрин ихътин пипI вичиз хас тушир чкадиз гьанва. Ана къетген жуьрейрин гьайванар, набататар, гьашаратар, чурчулар ава. Ботаникрин гафаралди, ина гьар жуьре, кьериз-цIаруз гьалтдайбурни кваз, 300-далайни гзаф набататар экъечIзава.

Сарыкъум - им эцигунар патал герек къведай кьиметлу материал - къум ятIани, Къафкъаздин и надир пипI инсанрилай гена хуьз алакна.

Сарыкъумди ам акур кас тажубарда, гьакъван жуьреба-жуьре я. Ана набататар, гьайванар, кул-кусар, цуьквер, къушар... Дагъларин ценерив гвай дуьзенда экIа хъуни ана чилин къетген винел пад, чкаяр, чилин къатар, микроклимат арадал гьанва, гьа идалай аслу яз - гьайванар ва набататарни.

Заповедникдин участокда чи республикадин тебиатдиз хас тушир, анжах къумлухра гьалтдай чан алай затIар аквада, гьа жергедай яз кьериз-цIаруз амай, Россиядин ва Дагъустандин Яру ктабра гьатнавай жуьреярни. Ихътин гьайванарни набататар хуьн, абуруз герек тебии шартIар амукуьн таъминарун чи республика, гьакI уьлкве патални важиблу месэлайрикай сад я.

Сарыкъумдин участокда биожуьребажуьрвал хуьн таъминарун патал “Дагестанский” заповедникдин работникри гьар йисуз са жерге махсус серенжемар къабулзава. ИкI, ана датIана флора ва фауна инвентаризация ийизва. Кар анал ала хьи, Сарыкъум заповедник яз малумарнаватIани, ана ара-бир инсандин гьерекатри хасаратвал ганвай гьайванар гьалтзава. Инал ихтиллат гуьрч авуникай ваъ, месела, электролинийрин (ЛЭП-рин) симерихъ галуькна ва я машинрин чархарик акатна, херкъацI жезвай гьайванрикайни къушарикай физва. Ахътин гьайванар, къушар абуруз махсусдаказ туькIурнавай чкайриз хкизва, хуьзва, сагъар хъувуна, ахъай хъийизва.

Идалайни гьейри, экопросвещенидин отделди гзаф надир, чпиз фад зиян, тIарвал жедай къушариз, гьайванариз, чурчулриз талуькарнавай плакатар, буклетар гъазурзава, абур агъалийрин арада чуькIурзава, яни жезмай къван гзаф къадар инсанриз чун элкъвена къунвай тебиат, къушарин, гьайванарин набататрин алем хвена кланзавайдакай чир жедайвал ийизва. Къуй гьар са касди аннамишрай, тебиат хуьн патал заповедникди гьихътин еке кIвалах тухузватIа.

И кар патал къетлендиз хуьзвай территорияда визит-центр тешкилнава. Ана заповедный участокай, гьайванарин ва набататрин алемдикай гегьенш информация ава. Идалайни гьейри, ана гзаф къадар махсус шиклар, гьар жуьре экспонатарни аквада.

Сарыкъумдиз килигдай мумкинвал хуьн патал визит-центрадивай акъван яргъа тушиз кьве мертебадин вышка хкажнава.

Сарыкъум Дагъларин уьлкведин тебиатдин къетген лишанрикай сад, яни визитный карточка я. Гъавилляй “Заповедная листовка” газетдин гьар са нумрада адаз кылдин колонка бахшзава. Образованидин идарайрани экопросвещенидин кIвалах активнидаказ тухуззава - выставкаяр, семинарар, конференцияр ва маса мярекатар тешкилзава. Заповедникда михъивал хуьн патал чна кьвердавай гзаф школьникарни студентар желбзава.

Чи гуьзел крайдин тебиатдин гьал къайгъусуз тушир вирибуруз чна ам хуьн патал гьам гафуналди, гьамни кардалди куьмекуниз эвер гузва.

Иштиракуниз эвер гузва

ЧИ КОРР.

РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрстводи хабар гузайвал, алай йисан 29-30-октябрдиз Ставрополда международный инвестициярин “АгроЮг” форум сад лагъай сеферда кыле фида. Форумдин тешкилатчыяр “Восток Капитал” компания ва Ставрополдин крайдин гьукумат я.

“АгроЮг-2015” форумдин кылин макъсад Кеферпатан Кавказдин ва Кьиблепатан федеральный округдин агропромышленный комплексда кардик квай члехи карханаяр санал кIвалахунал желб авун, экономикадин ва геополитикадин рекъерай арадал атанвай гьалара хел вилик тухунин рекъер жагъурун, алай аям-

дин инвестиционный проект ахтармишун ва регионда карчивилин рекъай алакъаяр мягъкемарун я.

Форумда иштиракиз кланзавайдакай агропромышленный компанийрин десте тир “Юг России”, “Агрико”, “РЗ Агро”, “СтавропольАгроСоюз”, “Управляющая компания агрохолдинг Кубань”, “ОКЕИ”, “Комбайновый завод Ростсельмаш”, “Руспродсоюз”, “Дагагрокомплекс”, “Нива”, “Золотой Колос”, “Сады Эльбруса” ва са жерге маса карханайри, гьакни селекциядин рекъай ахтармишунрин крадай РФ-дин государстводин комиссияди, Дагъустан, Чечен, Ингушетия, Кеферпатан Осетия-Алания республикайрин, Краснодарский крайдин, Астрахандин областдин делегацияйри малумарнава.

Форумдин иштиракчийрин тамам сиягъ ва программа чирун, гьакни мярекатдин делегат яз регистрация авун патал www.forumagroyug.com сайтдикай менфят къачуз жеда.

Гад-2015

Гвенар гуьзва, алаф кватлава

Райсудин НАБИЕВ

Гад гъарай я! Гатун са йикъа хуьтлуьн са варз тухарда гъавайда лугъдач. Пакамахъ фад хъиз гуьнейрай виниз хкаж хъана, никерал экъечай гъар садан вилериз гъасятда аквадайди пакаман сегъердал лепе гуз акъвазнавай, къизилдин ранг акъалтнавай техилрин мезреяр я. (Мадни бул хуьрай, я Алагъ, эксиквал садрани тахуьрай). Ам ризки я инсандиз цихъ галаз

вам жезва. Икъван чъавалди 87 гектардилай гзаф чкайрай техилар михъвилелди кватлава. Комбайнерар тир Муданов Фазудина, Исмаилов Назима, Абдулкъафаров Хейрудина зарбачивилелди кваллахава. Къадардилай виниз чимивал аватлани, комбайнерри йикъа 8-10 тонн техил (сарубугъда къуьл) кватлава. Гъар са гектардай 20 центнердилайни гзаф техил вахчузва. Зегъметдин еришар йикъалайкъуз артух я. Вилик квай чкайрай гвен гвена куьтягъайла, комбайни-

Къвенкъечни комбайнерар Маданов Файзудин ва Исмаилов Назим

санал сифте нубатда герекзавай. Шукур хуьй Сад Аллагъдиз, белки ада чин ачухна, гъавайрин куьмекни я жеди - ции чик никера техилрин лап хъсан бегъерар ава.

Инал ихтилат Сулейман-Стальский райондин "Куркент" твар алай СПК-дин арендаторринни лежбервилдин гъевчи майишатрин

яр нубатар къунвай Н. Саругъланован, М. Бабаеван, Р. Гъажалиеван, П. Абдурагъманован участокриз экъечдайвал я.

Никера исятда булвилелди самун алаф ава. Алафдин суракъда - къайгъуда авайбурни чкадал алазва. Иллаки абур мал-къара къалин хъанвай Агъул, Хив рай-

Тукер машиндиз язвавай вахт

никерикай физва. Алай вахтунда ина техилар битмишарзавай 12 майишат ава. Вирибурун участка техилрин къакъан бегъерар агакънава. Вахтуни сифте нубатда абур пучвилер авачиз кватлун истемиззава. Магъсударри, комбайнерри и важиблу кваллах килени тухузва.

Никера къуд комбайнди, ван ацалтна, зарбачивилелди кваллахава. 200-далай виниз гектаррай техилар кватла кванзава. Эхиримжи йикъара Т. Таибован, М. Эскерован, Къ. Бабаеван, В. Саругъланован участкарай техилар кватла акъалтларнава. С. Шайдаеван, А. Муртазалиеван, Н. Саругъланован, С. Сейбулаеван участкара и кваллах да-

онрай атанва. Никера тукер къазва. И кваллах пуд пресс-подборщикди киле тухузва. Шайдаев Теймура, адахъ галай рабочияр тир Нурик ва Радмила Ибрагъимоври, Шайдаева Лейлади зарбачивилелди кваллахава. Агъулиз са куьруь вахтунда 4700 тук тухванва ва и кваллах давам жезва. Йикъа гъар са прессди 800-далай артух тукер къазва. Чимивилиз дурум гуз, рабочийри хъсандиз зегъмет чулгъазва.

Комбайнирини пресс-подборщикри никера ван ацалтна, кваллах давам жезва. Гад я гъа, кагъулвална виже къезвач. Кваллахар мадни вилик фирай, гъурметлу магъсударар!

Гатун йикъара - важиблу къайгъуйра

Хазран КЪАСУМОВ

Ингъе тлебиатдин жигъетдай гуьзел вахтарилай сад тир гад тамамвилелди вичин ихтиярда гъатнава. Ида хуьруьн майишатдин карханайрин, лежбервилени фермервилени майишатрин, арендаторрин къайгъуярни артухарнава.

- Бубайрин мисалда лугъузвайвал, гатун са йикъа хуьтлуьн са варз тухарда, - лагъана чаз "Сулейман-Стальский район" муниципальный райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин отделдин начальник Мегъамедзагъид Бабаева. - И кар фикирда къуналди, райондин карханайра, чуьлдин маса кваллахар киле тухунихъ галаз санал, алай вахтунда мал-къара патал алафар гъазурзава ва никерай магъсулрин бегъер кватл хъийизва. И кваллахар вири къуватар желбнава. Кваллахни виликамаз тукъуьрнавай план-графикдин биндаллаз тухузва.

Малум хъайивал, икъван чъавалди тлебии уьруьшрай, 1286 гектардин багъларай ва 1477 гектардин приусадебный участкарай векеьр яна, анрай 26,5 агъзур тонн алаф ва 1500 тонн сенаж гъазурнава.

Идалайни гъейри, алаатай йисуз люцерна цайи 25 гектардай ва вилик йисара ам цайи 170 гектардай "Горец" ООО-ди 100 тондилай виниз алаф (5000 тук) гъазурна. И майданрай векеьр къвед лагъай сефердани яда.

Алай йисуз районда 1764 гектардай къуьл, 176 гектардай мух ва 73 гектардай нехв кватл хуьвун лазим я. И кардал майишатрин ва къилдин ксарин 10 комбайн машгуьл я. Сифтебурукай яз гад агудунив "Зардиян" ва "Горец" ООО-яр эгечнава.

Икъван чъавалди Цийи Макарин ва Герейханован хуьруьн поселенийра, "Сайтар" ООО-да, "Аламишинский" хуьруьн карханадин арендатор Ражидин Ягъева чпин участкарай техилар кватла акъалтларнава, исятда анра самарикай тукер къазва.

Самарикай тукер къазва

"Ашагастальский" ООО гзаф майданра техилар цанвай райондин карханайрикай сад я. Ина 203 гектардикай сифтегъан йикъара 20 гектардай мух ва 60 гектардай къуьл кватл хуьвунва.

Са куьруь вахтунда "Паласа" ООО-дин 150 гектардикай 45 гектарда, "Цийи рехъ" СПК-дин 63 гектардикай 35 гектарда, "Дере" ООО-дин 26 гектарда гад агуднава, и кар давамни ийизва.

И йикъара магъсударар Къасумхуьруьн зонада "Къамбурар", "Арагъар", "Къелек" участкара техилар кватл хуьвунив эгечда.

Чаз акурвал, райондин хуьруьн майишатдин отделдин пешекарри лагъайвал, Агъа Сталрин, Герейханован хуьрерин арендаторар тир И. Гъамзатова, А. Муслимова, К. Къазимегъамедова ва масабур чпин квачихъ галай майданрин гъар са гектар-

дай 27-30 центнер техил кватл хуьвуна.

Юкъван гъисабдалди, районда никерин гъар са гектардай 27 центнер техил кватл хуьвун тешкилзава. Им эхиримжи йисара хъанвай виридалайни хъсан нетижа я. Санлай къачур-

ла, ции районда 5000 тондилай тлимил тушиз техил хуьн гуьзлемишзава.

Техилар кватл хуьвун никериз, комбайнирин гуьгуьналлаз, пресс-подборщикар галай тракторар экъечзава, абур самарикай тукер къазва.

- Ции никера тарифдин самун алаф ава, - давамарзава Мегъамедзагъид Бабаева. - Тукер къур самар эгешвал авачиз мал-къаради къуьд акъудзавай чкайрал хутахава, таяйра твазва.

Мадни, чаз малум хъайивал, самарин тукер 40 манатдай чкадал муштерийризни маса гузва. Асул гъисабдай, самун тукер Хив, Къурагъ ва Ахцегъ районрин хуьрерин агъалийри маса къачузва.

Икъван чъавалди районда 5000 тонн самар гъазурнава.

Районда гад агудунин кваллахар давам жезва.

Машмашрин сувар къейдна

ЧИ КОРР.

21-июлдиз Гергебиль райондин Кикун хуьре машмашрин фестиваль киле фена. Ам РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводи, РД-дин культурадин министерстводин къаюмвилик квай халкъдин яратмишунрин квалли ва Гергебиль райондин администрацияди тешкилнавайди тир. Республикадин къили малумарнавай багъманчивилин йисан сергъятра аваз тешкилнавай и сувар республикада сад лагъай сеферда къейдна. "Дагъустан Россиядин машмашрин багъ я" - мярекат патал хъянавай лишан гъа ихъинди тир, хабар гузва РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводин пресс-къуллугъди.

Машмашрин сувар къейд авунин мярекатда РД-дин Гъукуматдин Председателдин сад лагъай заместитель Шарип Шарипова, хуьруьн майишатдин ва

недай суьрсетдин министрдин сад лагъай заместитель Камалудин Камалудинова, Дагъустандин государстводин аграрный университетдин ректор Зайдин Жамбулатова, са жерге министерстводин ва идарайрин векилри иштиракна.

Машмаш республикада виридалайни машгур емишрикай сад я: Россиядин Федерацияда авай вири машмаш тарарин 85 процент Дагъустандал галтзава.

Алай йисуз республикада и

емишдин виниз тир бегъер гуьзлемишзава, фикирзавайвал, машмашрин валовый къадар и йисуз 35 агъзур тонндиз барабар жед (алатай йисуз - 21 агъзур тонн).

Фестивалдин сергъятра аваз тухвай конкурсдин "Виридалайни чехи машмаш "Шалах" номинацияда Шамил райондин багъманчияр гъалиб хъийди ва "Виридалайни гзаф пад яру машмаш" Гумбет районда битмишарзавайди тестикъ хъана.

Къагъир ЭСЕДУЛЛАЕВ:

Алаудин ГЪАМИДОВ

“Абурун хиве еке жавабдарвал ава”

КУЪРУЪ КЪЕЙД.
Къагъир Туьменбегович ЭСЕДУЛЛАЕВ 1972-йисан 26-июндиз Меьгарамдхуьруь райондин Оружьбайрин хуьре дидедиз хъана. Ана школа акъалтарна, 1990-1992-йисара Советрин Армиядин эсергейра къуллугъна. Дагъустандин педуниверситетдин физкультурный факультет, Дондал алай Ростовда Россиядин МВД-дин юридический институт акъалтарна. Вафалу уьмуьрдин юлдашдихъ галаз 2 велед тербияламишзава.

Эхиримжи вахтара секинвал амач. Виринра гьалар къвердавай къыз гьин жезва. Ягъунар, къиникъар, хъиткъинарунар, тарашунар адетдиз элкьвенва. Къайдаяр хуьдай органрин къуллугъчийрин къадар, гъакни мажибар ва жавабдарвални артухарнава. Тахсиркарвилерин вилик пад къун ва гуьзчивал тухун патал уьлкведа, гъак чир республикадани жуьреба-жуьре къурулушар тешкилнава, гьардаз вичиз хас тир везифаяр тайнарнава.

И йикъара зун Дагъустан Республикадин МВД-дин УООП-дин (Управление организации охраны общественного порядка) ООКСП-дин (отдел организации охраны конвоирования спецучреждений полиции) начальник, полициядин подполковник Къ.Т. ЭСЕДУЛЛАЕВАХЪ галаз гуьруьшмиш хъана ва адавай и махсус къуллугъдикай суьгьбет авун тлалабна.

Къагъир Туьменбегович, заз ван хъайивал, вун хайи йикъахъ галаз алакълу яз ви уьмуьрда еке дегишвилер хъанва. Сад лагъайди, ваз полициядин подполковниквиле чин ганва, къвед лагъайди, вун жавабдар отделдин начальниквиле тайнарнава. Мубаракрай!

Чухсагъул!
Садлагъана ихътин суал гунай багъишламиша: вун милициядин органриз дуьшуьшдай акъатай кас яни, тахъайтла, мурад аваз?

Дуьз лагъайтла, заз сифтедай милициядикай хабар авачир. Зун аял члавуз муаллимдиз Аглагъдиз хъиз килигдай. Зи къастни муаллим хъун тир. Диде-бубадини зи майилвилерал разивалзавай. Гъа икI юкъван

школа акъалтарай зун ДГПУ-дин физкультурный факультетдик экечна. Са акъван вахтни алатнач, зун шегьердин секинсуз уьмуьрдихъ галаз вердиш хъана. Комсомолдин оперативный член яз, зун дежурствойра, рейдера жезвай. Бирдан чинер алай формадал рикI ацукъна. Гъа икI, са йисалай лекцийри дад хганач. ДГПУ-да келун “гадарай” (2-курсунай заочно вахчунай) зун гуьгьуьллувилелди РД-дин МВД-дин къенепатан крарин органриз - милициядин конвойдин батальондиз кваллахал фена.

Ви къуллугъ квелай башламиш хъана?

Милициядин сержант яз, за тахсиркарвал авунай шак физвайбур, тахсирлу ийизвайбур судриз, гъанайни элкьвена СИЗО-диз хутахзавайбурун батальонда (сержант яз) кваллахиз башламишна. Саки къад йисуз къуллугъдин гурарай виниз - отделенидин, ахпа взводдин командир, ст. дежурный, батальондин командир. Гъа икI - майордал къведалди. Алай йисан мартдиз РД-дин МВД-дин министрдин приказдалди полициядин подполковникдин чинда аваз зун махсус отделдин начальниквиле тайнарнава.

Отдел шумуд касдикай ибарат я ва куьн квел машгъл жезва?

Санлай къачурла, отдел республикадин ИВС-рал (инспекция временного содержания), махсус приемникрал, конвойный подразделенийрал гуьзчивалдай 8 къуллугъчидикай ибарат я. Дагъустанда алай вахтунда 41 ИВС (тахсирлу ийизвай ксар, судрин къараралди жканвай агъалияр вахтуналди хуьзвай чка) 2 спецприем-

ник кардик ква. Чи къуллугъчийри, чкайрал физ, ИВС-ра авайбуруз гьихътин шартлар яратмишзаватла, абурун ихтиярар члурзавани авачни... ахтармишзава, серенжемар къабулзава.

Анра ацукъарзавай ксар гьихътин буря?

Административный къайдада хканвайбур, къуна дустагнавайбур ва икI мад.

Абур ана шумуд юкъуз тазва.

Тахсирлу ийидалди 10 юкъуз абур гъа и махсус чкайра (ИВС-да) тазва. Ахпа силс тухудай чкайриз (СИЗО-яр) акъудзава.

Виликрай медвытрезвителар авай. Пиянбур, гъанриз хутагна, экуьнахъ пиянвал алатайла, жермени авуна, ахъайзавай. Бес гила?

Дугъриданни, медвытрезвителар амач. Къе пиянбур, пиян гьалда аваз къайдаяр члурзавайбур полициядин къуллугъчийри судриз тухузва. Судьяди административный къайдада тайин суткайра дустагъ авунин къарар акъудна, ИВС-диз рекъе твазва.

Анра хуьнин къайдаяр ва шартлар гьихътин бур ятла лагъанайтла канзавай.

Тахсиркарвилер авунай шак физвайбур ва тахсирлу ийизвайбур дустагъра хуьниз талукъ къайдаяр ва шартлар махсус законди тайнарнава.

ИВС - им тайин (режимдин) къайдаяр авай идара я. Гъавилай адан территорияда къенепата клеви къайда, къилди къачуртла, тахсирлу ийизвайбур къабулунин, абур ка-

мерайриз паюнин, абурув гъай шейэриз килигунин, шикилар ягъунин къайда тайнарнава. Идалайни гъейри, законда ИВС-ра тахсирлу ийизвайбуру чеб тухунин къайдаяр, абуруз аниз гъидай ва недай шейэрин (пек-парталдин, продуктрин, квачин къапарин, посылкайра аваз къачунин, гъакни абуруз пулдихъ ийидай къуллугърин ва икI мад) къадарар тайнарнава.

ИВС-ра авай тахсирлу ийизвайбуруз гьихътин ихтиярар ава?

Месела, чпиз авай ихтияррин ва мажбурнамайрин, дустагъ авунай чкада хуьнин, арза-ферзе кхьинин гъакъиндай малуматар къачудай, анра хсуси хатасузвал хуьн истемешдай;

мукъва къилийрихъ галаз алакълу хуьдай;

уголовный делодиз талукъ документар, лентиниз къачунвай шейэр (записар) вичив хуьдай;

вич дустагъ авунин гъахъ-батлувал тайинарун патал тайин чкайриз, гъатта суддизни арза ийидай;

пулсуз недай-хъвадай шейэр къачудай, 8 сятда ахвар ийидай, йикъа са сятнилай тлимил тушиз сейр ийидай, ИВС-дин библиотекадикай менфят къачудай ва икI мад.

ИВС-ра дустагнавайбур гьикъван вахтунда тазва?

Россиядин Федерациядин УПК-дин 94-статьядин бинедаллаз тахсирлу ийизвайбур, тахсиркарвал авунай шак физвайбур анра 48 сятдилай гъаф къадай ихтияр авач. Ахпа абур тахсирлу ийизваз хъайитла, СИЗО-риз тухузва. Гъа са вахтунда силс тухун патал следственный изоляторрай гъизвайбур вацра 10 йикъалай геж тушиз тазва.

Юлдаш подполковник, ИВС-рай тахсирлу ийизвайбур катая ва я абуру къайдаяр хуьдай органрин къуллугъчийрал гъужумай дуьшуьшар авани?

Чалишмишвал авур сад-къе дуьшуьш квачиз, зи девирда ахътин агъвалатар хъанач. Къайдаяр хуьдай органрин работникрин уяхвили, гъакни махсус кицлери куьмек гузва.

Вуна конвойдин къуллугъни куь къурулушдик акатзава лагъанай. Адан везифаяр гьихътин буря?

Конвоирование лагъайла, - им полициядин махсус нарядри тахсирлу ийизвайбур талукъ чкадиз агакъарун лагъай члал я. Мадни ачухдиз лугъун хъайитла, конвой - им са вуз хъайитлани гъужумдикай хуьн ва я катуниз рехъ тагун патал галаз фидай, ам тухудай яракълу ксарин десте я.

Адан везифайрикай рахун хъайитла, къилинди дустагнавай ксар вахтунда тайин чкадив (месела, силсдин изоляторриз, гъанрай судриз ва икI мад) саламатдиз агакъарун я. Гъа са вахтунда и ва я маса чкадиз тухузвайбур катуни вилик пад къазва,

абур азад авун патал чалишмишвал ийизвайбур къазва. Абур чкайрал саламатдиз агакъарун патал махсус автомобилра, вагонра, къезил машина, гъакI яхдизни тухузва. И жигъетдаини конвойрин хиве еке жавабдарвал ава...

Итижлу суьгьбетдай чухсагъул.

Яхдиз физвайбурун хивени жавабдарвал гъатзава ГАИ-ди тагъкимарзава

Лиана НАВРУЗБЕГОВА,
полициядин ст.лейтенант

Сир туш, рекъера аварияр хъунин себбар гъаф я: транспортдин йигинвал тайинарнай къадардилай артухарун, вилик квай транспортдилай элягъунин къайдайрал амал тавун, пиян яз рулдихъ ацукъун, гъалзавай транспорт техникадин рекъай къайдадик тахъун... ва икI мад.

Адет яз, и татугайвилериз килигна, транспорт идара ийизвайбур жавабдарвиллиз члугъазва. Бес рекъера гьерекагъ авунин къайдайрал амал авуниз яхдиз физвай инсанарни мажбур я эхир. Гъайиф хъи, гъаф вахтара гъабур рекъелай элячлунин къайдаяр члурзава. Алай йисан тек са 4-5 вацра меркезда яхдиз физвай 10 кас телеф, 80-дални хер-къацI хъана. Себебни светорфордин яру экв кузвиз рекъелай элячлун, тайин лишанар алачир чкайрилай фин, рекъера гьерекагъдик квай транспортдизни килиг тавуна, садлагъана рекъел экъечлун... ва икI мад.

Месела, алай йисан 26-майдиз нянин 7-дан зураз хъиз меркездин Азизован тлварунихъ галай куьчеда, дидед гъиллай экъечна, рекъел пайда хъайи 7 йиса авай руш йигиндиз къевезвай ВА3-2112 маркадин автомашиндик акатна, гена са артух зиян хъанач. РКБ-дин больницадиз аватай ам, духтурри куьмек гана, кваллиз ахъайна.

9-июндиз йифен геж вахтунда Акушинский проспекта рекъелай элячлзавай дидени (42 йис) руш (17 йис) зарбдиз къевезвай ВА3-2112 маркадин автомашиндик акатна, къведни телеф хъана.

14-июндиз йикъан сятдин садан зураз Акушинский куьчеда яхдиз физвай 28 йиса авай итим, 25 йиса авай дишегъли ва абурун 4 йис хъанвай аял “Приора” машиндик акатна. Бахтунай хъиз, абур сагъ яз амукъна. Жуьреба-жуьре хирер-къацлар хъайи абуруз РКБ-дин духтурри куьмек гана.

17-июндиз йифен геж вахтунда “Семендер” тлвар алай банкетрин залдин территорияда рекъелай элячлзавай 24 йиса авай жегъил ВА3-2110 маркадин (г/л Е085) къацу автомашинди яна. Шофер, фактирдиз куьмекни тагана, катна, яхдиз рекъелай элячлзавайда РКБ-да чан гана. Уголовный дело къарагъарнава.

Лугъун лазим я, аялрин иштираквал аваз жезвай дуьшуьшри иллаки къалабулух кузава. Тажуб жедай кар ам я хъи, члехибур рекъера гьерекагъ авунин къайдайрал чли амал тавунилай гъейри, аялризни рекъерилай элячлунин, куьчейра къекъуьнин къайдайрин сирер чирзава. Нетижада винидихъ къейд авунай хътин туькьул нетижаар арадал къевезва.

Ихътин магърумвилер тахъун патал ГАИ-дин къуллугъчийри вахт-вахтунда серенжемар (“Маршрут”, “Яхди физвайди” ва икI мад) тухузва. ИкI, июндин вацра “Яхдиз физвайди” тлвар алаз Махачкъалада тухвай серенжемди къалурайвал, и операциядин вахтунда рекъера гьерекагъ авуна къайдаяр члурай 600 дуьшуьш дуьздак акъудна. И вахтунда къайдаяр члурай 474 кас яхди физвайбур ва 127 шофер административный рекъай жавабдарвиллиз члугуна.

Рикел хкин, РФ-дин КоАП-дин 1.29-статьяда рекъера гьерекагъ авунин къайдаяр члурай яхдиз физвайбур пата 500, шоферар патал 1500 манат жерме тайинарнава.

Гъуьрметллубур, жуван, гъакни куь аялрин язух ша мукъаят хуьх, игътиягъ квадармир!

ПОНЕДЕЛЬНИК, 27 ИЮЛЯ

ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ
8.05-8.41 Вести Дагестан
11.35 Вести Дагестан
14.30 Вести Дагестан
17.10 Вести Дагестан
18.15 Реклама
18.20 Дагестан заслужил свой театр поэзии!
19.00 «Акцентны»
19.35 Вести Дагестан

РГВК
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
07.30 «О культуре»
07.50 Мультфильм
08.00 Д/ф «Дорога в Дагестан. Табасаран»
08.30 Х/ф «Кутузов»
10.30 Ток-шоу «Главная тема» с Алексеем Казаком (16+)
12.30 Время новостей Дагестана
12.50 «Вдохновение» Юлия Зачесова (12+)
13.30 «Монолог» Шабан Абдуллаев (12+)
14.10 «Здоровье нации»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Коллекция молодых дизайнеров Дагестана «Русский силуэт»
16.00 Мультфильмы
16.30 Время новостей Дагестана
17.00 «Красота 05.ru» в прямом эфире
17.45 Д/ф «О настоящем человеке» (12+)
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил» «Памяти Зейнудина Маданова» (12+)
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Есть работа»
20.50 «Крулый стол» Эффективность меры наказания в отношении должников по алиментам (16+)

21.45 «Промпрогресс...»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей Махачкала
23.20 В/ф «Три грани холодного искусства»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на табасаранском языке «Мил» «Памяти Зейнудина Маданова» (12+)
01.35 Т/с «Репортеры»
02.25 «Есть работа»
02.40 Х/ф «Вчера, сегодня, завтра» (16+)

ПЕРВЫЙ
5.00 «Доброе утро»
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка»
9.50 «Жить здорово!» (12+)
10.55 «Модный приговор»
12.00 Новости.
12.20 «Сегодня вечером»
14.25 Т/с «Без свидетелей»
15.00 Новости.
15.10 «Мужское/Женское»
17.00 «Наедине со всеми»
18.00 Вечерние новости.
18.45 «Давай поженемся!»

21.35 Т/с «Дом с лилиями». (16+)

19.50 «Пусть говорят». (16+)
21.00 «Время»
21.35 Т/с «Дом с лилиями»
23.40 Т/с «Как избежать наказания за убийство»
1.15 Х/ф «Большой белый обман». (16+)
3.00 Новости.
3.05 Д/ф «Кто Вы, Артур Фогель?» (16+)

РОССИЯ 1
5.00 «Утро России». (12+)
9.00 «Вести». (12+)
9.15 «Утро России». (12+)
10.00 «О самом главном»
11.00 «Вести». (12+)
11.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+)
11.55 Т/с «Тайны следствия»
12.55 «Особый случай». (12+)
14.00 «Вести». (12+)
14.30 «Местное время. Вести - Москва». (12+)
14.50 «Вести. Дежурная часть». (12+)
15.00 Т/с «Марина роцца»
17.00 «Вести». (12+)
17.10 «Вести - Москва»
17.30 «Вести». (12+)
18.15 «Прямой эфир». (12+)
19.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+)
20.00 «Вести». (12+)
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Своя чужая».

22.55 Т/с «Чужое гнездо»
0.50 Х/ф «Сватовство гусара». (12+)
2.20 Т/с «Прости меня, мама». (12+)
4.05 «Комната смеха». (12+)

НТВ
6.00 «Солнечно. Без осадков». (12+)
8.10 Т/с «Возвращение Мухтара». (16+)
10.00 «Сегодня»
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+)
12.00 «Суд присяжных». (16+)
13.00 «Сегодня»
13.20 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+)
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор»
15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+)
16.00 «Сегодня»
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+)
19.00 «Сегодня»
19.40 Т/с «Одиссея сыщика Гурова». (16+)
21.30 Т/с «Шеф». (16+)
23.30 «Сегодня»
23.50 Т/с «Закон и порядок»
1.45 «Спето в СССР». (12+)
2.40 «Дикий мир»

3.00 Т/с «Брачный контракт»
4.55 «Все будет хорошо!»

ТВЦ
6.00 «Настроение»
8.10 Х/ф «Очная ставка»
9.55 Д/ф «Ольга Волкова. Не хочу быть звездой»
10.55 «Доктор И». (16+)
11.30 «События»
11.50 Х/ф «Две истории о любви». (16+)
13.55 «Линия защиты»
14.30 «События»
14.50 «Город новостей»
15.10 Д/ф «Хрущев против Берли. Игра на вылет»
16.00 Т/с «Чисто английское убийство». (12+)
17.30 «События»
17.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+)
18.20 «Право голоса». (16+)
19.30 «Город новостей»
19.45 Т/с «Счастличик Пашка». (16+)
21.45 «Петровка, 38». (16+)
22.00 «События»
22.30 «Спецрепортаж»: «Человек цвета хаки». (16+)
23.05 «Без обмана»: «Слезть с пальмы». (16+)
0.00 «События»
0.20 Д/с «Династия: «Раб на галерах». (12+)

1.10 «Тайны нашего кино»: «Человек-амфибия»
1.45 Т/с «Отец Браун». (16+)
3.35 «Петровка, 38». (16+)
3.55 Д/с «Звериний интеллект». (12+)

ЗВЕЗДА
6.00 Д/с «Дороже золота». (12+)
6.25 Х/ф «Юнга Северного флота»
8.10 «Военная приемка». (6+)
9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Секретные поручения» (16+)
12.10 Т/с «Сыщики» (16+)
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Сыщики» (16+)
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Ставка». «Катастрофа». (12+)
19.15 Х/ф «Приказ: огонь не открывать». (6+)

21.05 Х/ф «Приказ: перейти границу». (6+)
23.00 Новости дня.
23.20 Д/с «Легенды советского сыска». (16+)
0.55 Х/ф «Военная приемка». (6+)
4.30 Х/ф «Красиво жить не запретишь». (12+)

REN TV
5.00 «Секретные территории». «Есть ли жизнь во Вселенной?» (16+)
6.00 «Званный ужин». (16+)
7.00 «Смотреть всем!» (16+)
7.30 «Смотреть всем!» (16+)
8.30 «Новости». (16+)
9.00 «Военная тайна с Игорем Прокопенко»
11.00 «Документальный проект». «Спящие демоны»
12.00 «Информационная программа 112». (16+)
12.30 «Новости». (16+)
13.00 «Званный ужин». (16+)
14.00 Х/ф «Жмурки». (16+)
16.00 «Информационная программа 112». (16+)
16.30 «Новости». (16+)
17.00 «Тайны мира с Анной Чапман». «Матрица»
18.00 «Документальный проект». «Разведемся!»
19.00 «Информационная программа 112». (16+)
19.30 «Новости». (16+)
20.00 Х/ф «Особенности национальной охоты»
22.00 «Водить по-русски»
23.00 «Новости». (16+)
23.25 Т/с «Борджиа». (США - Ирландия - Канада - Венгрия). (18+)
1.30 «Водить по-русски»
2.00 Х/ф «Спаун». (США).
4.00 «Территория заблуждений». (16+)

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ
6.00 «Сейчас»
6.10 «Утро на 5». (6+)
9.30 «Место происшествия»
10.00 «Сейчас»
10.30 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
11.30 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
12.00 «Сейчас»
12.30 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).

13.00 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
14.00 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
15.05 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
15.30 «Сейчас»
16.00 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
16.35 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
17.40 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
18.30 «Сейчас»
19.00 Т/с «Детективы». «Вера». (16+)
19.40 Т/с «Детективы». «Золото скифов». (16+).
20.20 Т/с «След». «Дочь». (16+).
21.15 Т/с «След». «Миллион». (16+).
22.00 «Сейчас»
22.25 Т/с «След». «Знакомство с родителями»
23.15 «Момент истины»
0.10-5.05 Т/с «Детективы»
7.30 Сделай мне красиво.
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+)
9.55 Давай разведемся!
10.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+)
12.05 Клуб бывших жен.
13.05 Моя свадьба лучше!
14.05 Т/с «Разведчицы»
18.00 Т/с «Она написала убийство». (16+)
18.55 Одна за всех. (16+)
19.00 Т/с «Не родись красивой». (12+)
20.45 Т/с «Доктор Хаус»
22.30 Д/с «Рублевка на выезде». (16+)
23.30 Одна за всех. (16+)
0.30 Комедия «Горько!»
2.25 Д/с «Не отрекаются любя». (16+)

ИНДИЯ
6.10 Драма «Сердце ангела». (16+)
8.30 «Индийское счастье»
9.00 «Секреты индийской кухни» (12+)
10.00 Триллер «Чужаки»
12.10 Х/ф «Робот». (16+)
15.20 Боевик «Принци»
18.10 Боевик «Инспектор в законе» (16+)

20.30 «Индийское счастье»
21.05 Мелодрама «Профессор». (16+)
23.45 «Биография кумиров» «Джонни Ливер». (12+)
0.10 Драма «Nalor». (16+).
4.10 Комедия «Закоулки Дели». (16+)

КУЛЬТУРА
7.00 Канал «Евроноус»
10.00 «Новости культуры»
10.15 «Наблюдатель»
11.15 Х/ф «Демидовы»
13.50 Д/с «Нефронтовые заметки»
14.15 Д/ф «Роман Качанов. Лучший друг Чебурашки»
15.00 «Новости культуры»
15.10 «Медные трубы. Эдуард Багрицкий»
15.35 «Полиглот». Выучим английский за 16 часов! (13)
16.20 Д/ф «Владимир, Суздаль и Кидекша»
16.40 Д/ф «Дом на Гольваре»
17.35 ХХIII музыкальный фестиваль «Звезды белых ночей»
18.20 Д/с «Соло для одиноких сов. Энтони Блант»
19.00 «Новости культуры»
19.15 «Неизвестный Петергоф». «Случай в бельведере»
19.45 «Спокойной ночи, малыши!»
19.55 «Искусственный отбор»
20.35 Д/ф «Скучная жизнь Марио Дель Монако»
21.30 Д/ф «Музейный комплекс Плантен-Моретюс. Дань династии печатников»
21.50 Х/ф «Не такой, как все»
22.50 Д/ф «Иван Айвазовский»
23.00 «Новости культуры»
23.15 «Худсовет»
23.20 Опера «Богема»
1.30 Д/ф «Сирано де Бергерак»
1.40 «Полиглот». Выучим английский за 16 часов! (13)
2.30 «Несерьезные вариации»
ди» «Токарн, Мурдешвор». (12+).

ВТОРНИК, 28 ИЮЛЯ

ТВ ДАГЕСТАН
РОССИЯ
8.05-8.41 Вести Дагестан
09.00 Канал национального вещания «Турчидаг» на лакском языке
11.35 Вести Дагестан
14.30 Вести Дагестан
17.10 Вести Дагестан
18.15 Реклама
18.20 Дорожный патруль
18.35 Выше крыши
19.00 Благотворительность на всех направлениях
19.30 Реклама
19.35 Вести Дагестан

РГВК
07.00 Новости Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил» «Памяти Зейнудина Маданова» (12+)
08.30 Новости Дагестана
08.50 Д/ф «Дорога в Дагестан. Горный Дагестан»
09.25 Фестиваль «Маленькие горцы» (6+)
11.50 «История Дагестана в лицах» Лермантов на Кавказе (12+)
12.30 Новости Дагестана
12.55 «Крулый стол» Эффективность меры наказания в отношении должников по алиментам (16+)
13.30 «Есть работа»
13.45 «Промпрогресс»
14.30 Новости Дагестана
14.50 Д/ф «Остров»
16.00 Мультфильм
16.30 Новости Дагестана
16.50 Юбилейный вечер Мурада Аджиева
18.45 Передача на лакском языке «Аьрчи ва агьлу» Отгонное животноводство в Кулинском районе (6+)
19.30 Новости Дагестана
20.00 Время новостей

20.20 «Бизнес Дагестана»
21.10 «Крулый стол» Приоритетные проекты развития РД. «Эффективное госуправление»
21.55 «Правовое поле»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей Махачкала
23.20 В/ф «Спрут»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лакском языке «Аьрчи ва агьлу» Отгонное животноводство в Кулинском районе (6+)
01.35 Т/с «Репортеры»
02.30 Д/ф «Такая разная война» 1 с (16+)
03.15 Юбилейный вечер Мурада Аджиева (12+)
05.05 «Правовое поле» (12+)
05.30 Х/ф «Близнецы» (12+)

ПЕРВЫЙ
5.00 «Доброе утро»
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка»
9.50 «Жить здорово!» (12+)
10.55 «Модный приговор»
12.00 Новости.
12.20 Т/с «Дом с лилиями» (16+).
14.25 Т/с «Без свидетелей» (16+).
15.00 Новости.
15.10 «Мужское/Женское» (16+).
17.00 «Наедине со всеми» (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.45 «Давай поженемся!» (16+).
19.50 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время»
21.35 Т/с «Дом с лилиями» (16+).
23.40 Т/с «Как избежать наказания за убийство» (18+).

1.15 Х/ф «На самом дне». (16+).
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «На самом дне». (16+).
3.20 «Модный приговор»
4.20 «Контрольная закупка»

РОССИЯ 1
5.00 «Утро России». (12+)
9.00 «Вести». (12+)
9.15 «Утро России». (12+)
10.00 Патриаршее богослужение в день праздника святого князя Владимира. Прямая трансляция из Храма Христа Спасителя. (12+).
11.00 «Вести». (12+).
11.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
11.55 Т/с «Тайны следствия». (12+).
12.55 «Особый случай». (12+).
14.00 «Вести». (12+).
14.30 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
14.50 «Вести. Дежурная часть». (12+).
15.00 Т/с «Марина роцца» (12+).
17.00 «Вести». (12+).
17.10 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
17.30 «Вести». (12+).
18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Местное время. Вести - Москва». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Своя чужая». (12+).
22.55 Т/с «Чужое гнездо». (12+).
0.50 Х/ф «Было у отца три сына». (12+).
3.35 Т/с «Прости меня, мама». (12+).
4.30 «Комната смеха». (12+).

Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор»
15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
16.00 «Сегодня»
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
19.00 «Сегодня»
19.40 Т/с «Одиссея сыщика Гурова». (16+).
21.30 Т/с «Шеф». (16+).
23.30 «Сегодня»
23.50 Т/с «Закон и порядок». (18+).
1.45 «Как на духу». (16+).
2.40 «Дикий мир»
3.00 Т/с «Брачный контракт». (16+).
5.00 «Все будет хорошо!» (16+).

ТВЦ
6.00 «Настроение»
8.10 Х/ф «За двумя зайцами». (12+).
9.40 Х/ф «Берега» (12+).
11.30 «События»
11.50 Х/ф «Берега» (12+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События»
14.50 «Город новостей»
15.10 «Без обмана»: «Слезть с пальмы». (16+).
16.00 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
17.30 «События»
17.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
18.20 «Право голоса». (16+).
19.30 «Город новостей»
19.45 Т/с «Счастличик Пашка». (16+).
21.45 «Петровка, 38». (16+).
22.00 «События»
22.30 «Осторожно, мошенники!» (16+).
23.05 «Удар властью»: «Виктор Ющенко». (16+).
0.00 «События»
0.20 Т/с «Любить и ненавидеть». (12+).
4.25 Д/ф «Олимпиада-80: нерасказанная история». (12+). ЗВЕЗДА
6.00 Х/ф «Быстрее собственной тени»
8.00 «Научный детектив». (12+).

9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Секретные поручения» (16+).
12.10 Т/с «Сыщики» (16+).
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Сыщики» (16+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Ставка». «Черная полоса». (12+).
19.15 Х/ф «Это было в разведке». (6+).
21.05 Х/ф «Стрелы Робин Гуда». (6+).
23.00 Новости дня.
23.20 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
0.55 Х/ф «Магистраль». (12+).
2.50 Т/с «Секретные поручения» (16+).

REN TV
5.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).
6.00 «Званный ужин». (16+).
7.00 «Смотреть всем!» (16+).
7.30 «Смотреть всем!» (16+).
8.30 «Новости». (16+).
9.00 «Военная тайна с Игорем Прокопенко». (16+).
11.00 «Документальный проект». «На грани счастья». (16+).
12.00 «Информационная программа 112». (16+).
12.30 «Новости». (16+).
13.00 «Званный ужин». (16+).
14.00 Х/ф «Особенности национальной охоты» (16+).
16.00 «Информационная программа 112». (16+).
16.30 «Новости». (16+).
17.00 «Тайны мира с Анной Чапман». «Берегись автомобиля!». (16+).
18.00 «Документальный проект». «На грани счастья». (16+).
19.00 «Информационная программа 112». (16+).
19.30 «Новости». (16+).
20.00 Х/ф «Особенности национальной рыбалки». (16+).
22.00 «Смотреть всем!» (16+).
23.00 «Новости». (16+).
23.25 Т/с «Борджиа». (США - Ирландия - Канада - Венгрия). (18+).
1.40 «Водить по-русски»
2.10 Х/ф «Проект X: Дорваль». (США). (16+).
4.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ
5.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).
6.00 «Званный ужин». (16+).
7.00 «Смотреть всем!» (16+).
7.30 «Смотреть всем!» (16+).
8.30 «Новости». (16+).
9.00 «Военная тайна с Игорем Прокопенко». (16+).
11.00 «Документальный проект». «На грани счастья». (16+).
12.00 «Информационная программа 112». (16+).
12.30 «Новости». (16+).
13.00 «Званный ужин». (16+).
14.00 Х/ф «Особенности национальной охоты» (16+).
16.00 «Информационная программа 112». (16+).
16.30 «Новости». (16+).
17.00 «Тайны мира с Анной Чапман». «Берегись автомобиля!». (16+).
18.00 «Документальный проект». «На грани счастья». (16+).
19.00 «Информационная программа 112». (16+).
19.30 «Новости». (16+).
20.00 Х/ф «Особенности национальной рыбалки». (16+).
22.00 «Смотреть всем!» (16+).
23.00 «Новости». (16+).
23.25 Т/с «Борджиа». (США - Ирландия - Канада - Венгрия). (18+).
1.40 «Водить по-русски»
2.10 Х/ф «Проект X: Дорваль». (США). (16+).
4.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).

9.55 Давай разведемся! (16+).
10.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.05 Клуб бывших жен.
13.05 Моя свадьба лучше! (16+).
14.05 Т/с «Разведчицы». (16+).
18.00 Т/с «Она написала убийство». (Гонконг). (16+).
18.55 Одна за всех. (16+).
19.00 Т/с «Не родись красивой». (12+).
20.45 Т/с «Доктор Хаус». (16+).
22.30 Д/с «Рублевка на выезде». (16+).
23.30 Одна за всех. (16+).
0.30 Комедия «Горько! 2». (16+).
2.25 Д/с «Родительская боль». (16+).
5.30 Домашняя кухня. (16+).
6.00 Джейми у себя дома. (16+).

ИНДИЯ
6.10 Драма «Скиталец». (16+).
8.30 «Индийское счастье» (12+).
9.00 «Секреты индийской кухни» (12+).
10.00 Триллер «Тайна пустыни». (16+).
12.10 Мелодрама «Придет ли новый день?» (16+).
15.30 Драма «Смятение чувств». (16+).
18.10 Комедия «Как бы не слазить». (16+).
20.30 «Индийское счастье» (12+).
21.05 Боевик «Ромео с большой дороги». (16+).
23.35 «Биография кумиров» «Фарида Джалал». (12+).
0.10 Комедия «Сестра невесты». (16+).
3.10 Комедия «Ложь во спасение». (16+).
5.40 «Путешествие по Ин-

6.30 Канал «Евроноус»
10.00 «Новости культуры»
10.15 «Наблюдатель»
11.15 Х/ф «Певичка»
12.55 Д/ф «Хьюз - город, где улыбается печаль»
13.10 Д/с «Нефронтовые заметки»
13.40 Х/ф «Не такой, как все»
14.45 Д/ф «Ветряные мельницы Киндердейка»
15.00 «Новости культуры»
15.10 «Медные трубы. Николай Тихонов»
15.35 «Полиглот». Выучим английский за 16 часов! (14).
16.20 Д/ф «Скучная жизнь Марио Дель Монако»
17.15 Д/ф «Музейный комплекс Плантен-Моретюс. Дань династии печатников»
17.35 «Больше, чем любовь». Нико Пирросманни.
18.20 Д/с «Соло для одиноких сов. Рауль Валленберг»
19.00 «Новости культуры»
19.15 «Неизвестный Петергоф». «Воздушные замки Бenuа»
19.45 «Спокойной ночи, малыши!»
19.55 «Искусственный отбор»
20.35 Д/ф «Энрико Карузо. Запретные воспоминания»
21.35 Д/ф «Владимир, Суздаль и Кидекша»
21.50 Х/ф «Абонент временно недоступен»
23.00 «Новости культуры»
23.15 «Худсовет»
23.20 Х/ф «Певичка»
0.55 Д/с «Соло для одиноких сов. Рауль Валленберг»
1.35 «Pro memoria». «Лютция Демарз»
1.55 «Полиглот». Выучим английский за 16 часов! (14).
2.40 Д/ф «Сукре. Завещание Симона Боливара».

среда, 29 июля

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

8.05-8.41 Вести Дагестан
09.00 Канал национального вещания «Шалбуздаг»
11.35 Вести Дагестан
14.30 Вести Дагестан
17.10 Вести Дагестан
18.15 Реклама
18.20 Еще раз о русском языке
19.00 У нас в гостях депутат Госдумы РФ, председатель ВПП «Родина» А. Журавлев
19.35 вести Дагестан
РГВК
07.00 Новости Дагестана
07.15 Передача на ласком языке «Аьрчи ва агьлу»

20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «На виду» (12+)
21.10 «Дорожный ликбез»
21.25 «Жилой мир»
21.50 Проект «Цена жизни» (12+)
22.30 Новости Дагестана
23.00 Новости Дагестана
23.20 «Аутодафе»
00.30 Новости Дагестана
01.00 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»

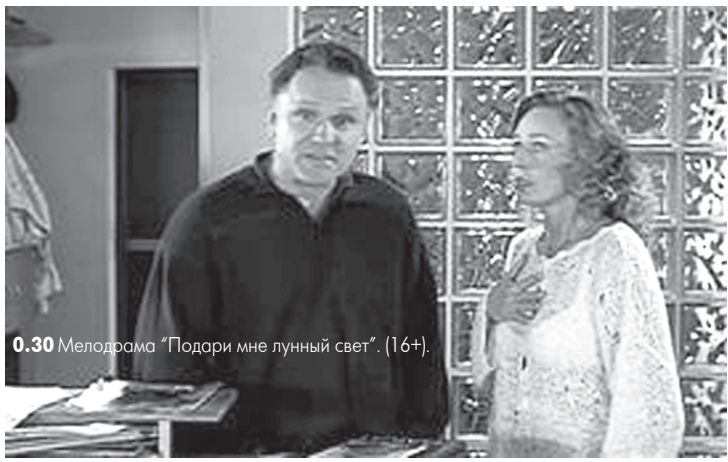
01.55 Т/с «Репортеры»
02.45 Д/ф «Такая разная война» 2 с. (16+)
03.30 «Главная тема» с Алексеем Казоком (16+)
04.40 Проект «Цена жизни» (12+)
05.10 «Дорожный ликбез»
05.30 Х/ф «Майские звезды» (12+)
ПЕРВЫЙ
5.00 «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка».
9.50 «Жить здорово!» (12+).

10.00 «Утро России». (12+).
9.00 «Вести». (12+).
9.15 «Утро России». (12+).
10.00 «О самом главном».

11.00 «Вести». (12+).
11.35 «Вести - Москва».
11.55 Т/с «Тайны следствия».
12.55 «Особый случай».
14.00 «Вести». (12+).
14.30 «Вести - Москва».
14.50 «Дежурная часть».
15.00 Т/с «Марына роцца».
17.00 «Вести». (12+).
17.10 «Вести - Москва».
17.30 «Вести». (12+).
18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Вести - Москва».
20.00 «Вести». (12+).
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Своя чужая».
22.55 Т/с «Чужое гнездо».
0.50 Детектив «И снова Анискин» (12+).

3.45 Т/с «Прости меня, мама». (12+).
НТВ
6.00 «Солнечно. Без осадков». (12+).
8.10 Т/с «Возвращение Мухомора». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
12.00 «Суд присяжных».
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
19.00 «Сегодня».
19.40 Т/с «Одесса сыщика Гурова». (16+).
21.30 Т/с «Шеф». (16+).
23.30 «Сегодня».
23.50 Т/с «Закон и порядок».
1.50 «Квартирный вопрос».
2.55 Т/с «Брачный контракт».
4.55 «Все будет хорошо!»

ТВЦ
6.00 «Настроение».
8.10 Х/ф «Государственный преступник».
10.05 Д/ф «Павел Кадочников. Затерянный герой». (12+).
10.55 «Доктор И». (16+).
11.30 «События».

0.30 Мелодрама «Подари мне лунный свет». (16+).

11.50 Х/ф «Ландыш серебристый».
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Удар властью»: Виктор Ющенко». (16+).
16.00 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
17.30 «События».
17.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
18.20 «Право голоса». (16+).
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Счастливчик Пашка». (16+).
21.45 «Петровка, 38». (16+).
22.00 «События».
22.30 «Линия защиты».
23.05 «Хроники московского быта»: «Любовь без штампа». (12+).

ЗВЕЗДА
6.00 Х/ф «Красиво жить не запретишь». (12+).
7.20 Х/ф «Стрелы Робин Гуда». (6+).
9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Секретные поручения» (16+).
12.10 Т/с «Сыщики 3» (16+).

13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Сыщики 3» (16+).
17.30 Д/с «Хроника победы». (12+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Ставка». «Перелом». (12+).
19.15 Х/ф «Здравствуй и прощай».
21.05 Х/ф «Таможня». (6+).
23.00 Новости дня.
23.20 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
0.55 Х/ф «Быстрее собственной тени».
2.50 Т/с «Секретные поручения» (16+).

REN TV
5.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).
6.00 «Званый ужин». (16+).
7.00 «Смотреть всем!» (16+).
7.30 «Смотреть всем!» (16+).
8.30 «Новости». (16+).
9.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).
11.00 «Документальный проект». «Неприменимые способности». (16+).
12.00 «Информационная программа 112». (16+).
12.30 «Новости». (16+).
13.00 «Званый ужин». (16+).
14.00 Х/ф «Особенности национальной рыбалки». (16+).

16.00 «Информационная программа 112». (16+).
16.30 «Новости». (16+).
17.00 «Тайны мира с Анной Чапман». «Это любят даже ангелы». (16+).
18.00 «Документальный проект». (16+).
19.00 «Информационная программа 112». (16+).
19.30 «Новости». (16+).
20.00 Х/ф «Особенности национальной политики». (16+).
21.40 Х/ф «Особенности подледного лова». (16+).
23.00 «Новости». (16+).
23.25 Т/с «Борджиа». (США - Ирландия - Канада - Венгрия). (18+).
1.30 «Водить по-русски».
2.00 Т/с «Борджиа». (США - Ирландия - Канада - Венгрия). (16+).
4.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ
6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на 5». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30 -17.30 Т/с «Четыре танкиста и собака»

18.30 «Сейчас».
19.00 Т/с «Детективы». «С цепи сорвался». (16+).
19.40 Т/с «Детективы». «Шахматы без правил». (16+).
20.20-23.10 Т/с «След».
22.00 «Сейчас».
22.25 Т/с «След».
Т/с «След». «Один на всех».
0.00 Комедия «Карнавал».
3.00 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
4.05 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).
4.55 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша).

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома.
7.30 Сделай мне красиво.
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.55 Давай разведемся!
10.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.05 Клуб бывших жен.
13.05 Моя свадьба лучше!
14.05 Т/с «Разведчицы».
18.00 Т/с «Она написала убийство». (16+).
18.55 Одна за всех. (16+).
19.00 Т/с «Не родись красивой!» (12+).
20.45 Т/с «Доктор Хаус».
22.30 Д/с «Рублевка на выезде». (16+).
23.30 Одна за всех. (16+).
0.30 Мелодрама «Подари мне лунный свет».

ИНДИЯ

6.00 Боевик «Инспектор в законе». (16+).
8.30 «Индийское счастье».
9.00 «Секреты индийской кухни» (12+).
10.00 Драма «Точка». (16+).
12.10 Драма «Налог». (16+).
16.00 Комедия «Закоулки Дели». (16+).
18.10 Триллер «Битва телеканалов». (16+).
20.30 «Индийское счастье».
21.05 Драма «Цвет шафрана». (16+).

23.45 «Биография кумиров» «Дэнни Дэнзонгма».
0.10 Боевик «Вне закона».
3.10 Боевик «Драйв». (16+).
5.40 «Путешествие по Индии» «Хампи». (12+).

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евроноус».
10.00 «Новости культуры».
10.15 «Наблюдатель».
11.15 Х/ф «1943: встреча».
13.10 Д/с «Нефронтовые заметки».
13.40 Х/ф «Абонент временно недоступен».
14.45 Д/ф «Квебек - французское сердце Северной Америки».
15.00 «Новости культуры».
15.10 «Медные трубы. Павел Антокольский».
15.35 «Полиглот». Выучим английский за 16 часов! 15.
16.20 Д/ф «Энрико Карузо. Запретные воспоминания».
17.15 Д/ф «Госпиталь Кабаныя в Гвдалахаре. Дом милосердия».
17.35 Д/ф «Взвояющий. Вадим Сидур».
18.20 Д/с «Соло для одиноких сов. Мария Будберг».
19.00 «Новости культуры».
19.15 «Неизвестный Петергоф». «Игра с судьбой».
19.45 «Спокойной ночи, малыши!»
19.55 «Искусственный отбор».
20.35 Д/ф «Неразрешимые противоречия Марио Ландо».
21.35 Д/ф «Неаполь - город контрастов».
21.50 Х/ф «Длинноногая и ненаглядный».
22.50 Д/ф «Нефертити».
23.00 «Новости культуры».
23.15 «Худсовет».
23.20 Х/ф «1943: встреча».
1.15 Д/с «Соло для одиноких сов. Мария Будберг».
1.55 «Полиглот».
2.40 «Pro memoria». «Венецианское стекло».

четверг, 30 июля

ТВ ДАГЕСТАН РОССИЯ

8.05-8.41 Вести Дагестан
09.00 Канал национального вещания «Шолтавысы» на ногойском языке
11.35 Вести Дагестан
14.30 Вести Дагестан
17.10 Вести Дагестан
18.15 Реклама
18.20 Планету Культуры
19.30 Реклама
19.35 Вести Дагестан
РГВК
07.00 Новости Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана» «Голос поэта» Айшат Магомедова
08.15 Мультфильм
08.30 Новости Дагестана
08.50 Д/ф из цикла «Такие как мы» «Дети по имени «Радость» (12+)

09.25 «Главная тема» с Алексеем Казоком (16+)
11.30 «Аутодафе»
12.30 Новости Дагестана
13.25 «Жилой мир»
13.50 Проект «Цена жизни» (12+)
14.30 Новости Дагестана
14.50 «Память поколений. Гусейн Рабаданов».
15.45 Золотая коллекция фильмов о родном крае «Продолжение песни» (12+)
16.00 Мультфильм
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Фильм - детям. «Кортик». (6+)

18.25 Обзор газеты «Лажыкьат» (16+)
18.45 Передача на аварском языке «Паданги памалги замани» «Народный артист РД Шогов Абдурахманов»
Часть 2 (12+)
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «На виду» (12+)
21.10 «Вернисаж» Этнографика Юрия Августовича (12+)
21.45 Обзор газеты «Дагестанская Правда» (12+)
21.55 «Агросектор» (12+)
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 В/ф «Цена блистательной жизни Александра Грибоедова» (12+)
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на аварском языке «Паданги памалги замани» «Народный артист РД Шогов Абдурахманов»
Часть 2 (12+)
01.35 Т/с «Репортеры» (16+)
02.25 «Вернисаж» Этнографика Юрия Августовича (12+)
02.45 Х/ф «Все о Еве» (16+)
05.05 Фильм-концерт «Дагестанские ритмы» (12+)
05.30 Х/ф «Нужные люди» (12+)
ПЕРВЫЙ
5.00 «Доброе утро».
9.00 Новости.
9.20 «Контрольная закупка».
9.50 «Жить здорово!» (12+).

18.45 «Давай поженемся!» (16+).
19.50 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время».
21.35 Т/с «Дом с лилиями». (16+).
23.40 Т/с «Как избежать наказания за убийство». (18+).
1.15 Х/ф «Ноториус». (16+).
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Ноториус». (16+).
3.35 «Модный приговор».

РОССИЯ 1
5.00 «Утро России». (12+).
9.00 «Вести». (12+).
9.15 «Утро России». (12+).
10.00 «О самом главном».
11.00 «Вести». (12+).
11.35 «Вести - Москва».
11.55 Т/с «Тайны следствия».
12.55 «Особый случай».
14.00 «Вести». (12+).
14.30 «Вести - Москва».
14.50 «Дежурная часть».
15.00 Т/с «Марына роцца».
17.00 «Вести». (12+).
17.10 «Вести - Москва».
17.30 «Вести». (12+).
18.15 «Прямой эфир». (12+).
19.35 «Вести - Москва». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 Т/с «Своя чужая».
22.55 Т/с «Чужое гнездо».
0.50 Детектив «И снова Анискин» (12+).

2.15 Т/с «Прости меня, мама». (12+).
4.05 «Комната смеха». (12+).
НТВ
6.00 «Солнечно. Без осадков». (12+).
8.10 Т/с «Возвращение Мухомора». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.20 Т/с «Дорожный патруль». (16+).
12.00 «Суд присяжных». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.20 «Суд присяжных». Окончательный вердикт. (16+).
14.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор».
15.00 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

16.00 «Сегодня».
16.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
19.00 «Сегодня».
19.40 Т/с «Одесса сыщика Гурова». (16+).
21.30 Т/с «Шеф». (16+).
23.30 «Сегодня».
23.50 Т/с «Закон и порядок». (18+).
1.50 «Дачный ответ».
2.55 Т/с «Брачный контракт».
4.55 «Все будет хорошо!»

ТВЦ
6.00 «Настроение».
8.15 Х/ф «У опасной черты». (12+).
9.15 «Утро России». (12+).
10.05 Д/ф «Валентин Смирнитский. Пан или пропал». (12+).
10.55 «Доктор И». (16+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Пари на любовь». (16+).
13.30 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.10 «Хроники московского быта»: «Любовь без штампа». (12+).
16.00 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
17.30 «События».
17.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
18.20 «Право голоса». (16+).
19.30 «Город новостей».
19.45 Т/с «Счастливчик Пашка». (16+).
21.45 «Петровка, 38». (16+).
22.00 «События».
22.30 «Обложка»: «Пришествие Майкла Джексона». (16+).
23.05 «Советские мафии»: «Дело мясников». (16+).

0.00 «События».
0.20 Д/ф «Найти потеряшку». (16+).
2.00 Х/ф «Две истории о любви». (16+).
4.05 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
ЗВЕЗДА
6.00 Д/ф «Первый полет. Вспомнить все». (12+).
7.00 Х/ф «Это было в разведке». (6+).

9.00 Новости дня.
9.15 Т/с «Секретные поручения» (16+).
12.10 Т/с «Сыщики 3». (16+).
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Сыщики 3». (16+).
17.25 Д/с «Хроника победы». (12+).
18.00 Новости дня.
18.30 Д/с «Ставка». «Победа». (12+).
19.15 Х/ф «Очень важная персона».
20.40 Х/ф «Республика ШКИД». (6+).
23.00 Новости дня.
23.20 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
0.55 Х/ф «Риск без контракта». (12+).
2.35 Т/с «Секретные поручения» (16+).
5.20 Д/с «Оружие XX века». (12+).

REN TV

5.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).
6.00 «Званый ужин». (16+).
7.00 «Смотреть всем!» (16+).
7.30 «Смотреть всем!» (16+).
8.30 «Новости». (16+).
9.00 «Документальный проект». «Шпионы дальних миров». (16+).
10.00 «Документальный проект». «Роковой контакт». (16+).
11.00 «Документальный проект». «Тайны НАСА». (16+).
12.00 «Информационная программа 112». (16+).
12.30 «Новости». (16+).
13.00 «Званый ужин». (16+).
14.00 Х/ф «Особенности национальной политики». (16+).
16.00 «Информационная программа 112». (16+).
16.30 «Новости». (16+).
17.00 «Тайны мира с Анной Чапман». «Красота требует жертв». (16+).
18.00 «Документальный проект». (16+).
19.00 «Информационная программа 112». (16+).
19.30 «Новости». (16+).

20.00 Х/ф «День выборов». (16+).
22.30 «Смотреть всем!» (16+).
23.00 «Новости». (16+).
23.25 Т/с «Борджиа». (США - Ирландия - Канада - Венгрия). (18+).
1.30 «Водить по-русски». (16+).
2.00 Т/с «Борджиа». (США - Ирландия - Канада - Венгрия). (16+).
4.00 «Чистая работа». (12+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

6.00 «Сейчас».
6.10 «Утро на 5». (6+).
9.30 «Место происшествия».
10.00 «Сейчас».
10.30 Драма «Свои». (16+).
12.00 «Сейчас».
12.30 Драма «Свои». (16+).
13.00 Х/ф «Батальоны просят огня» (12+).
14.15 Х/ф «Батальоны просят огня» (12+).
15.30 «Сейчас».
16.00 Х/ф «Батальоны просят огня» (12+).
17.15 Х/ф «Батальоны просят огня» (12+).
18.30 «Сейчас».
19.00 Т/с «Детективы». «С Волковом жить». (16+).
19.40 Т/с «Детективы». «Жертва прозрения». (16+).
20.20 Т/с «След». «Духи Марильон». (16+).
21.10 Т/с «След». «Игоняющий дьявол». (16+).
22.00 «Сейчас».
22.25 Т/с «След». «Волки и овцы». (16+).
23.10 Т/с «След». «Вертолет». (16+).
0.00 Комедия «На Дерибасовской хорошая погода, или На Брайтон-Бич опять идут дожди».
1.55 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша). (12+).
2.55 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша). (12+).
3.55 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша). (12+).
5.00 Т/с «Четыре танкиста и собака» (Польша). (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома.
7.30 Сделай мне красиво. (16+).
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.55 Давай разведемся! (16+).
10.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.05 Клуб бывших жен. (16+).
13.05 Моя свадьба лучше! (16+).
14.05 Т/с «Разведчицы». (16+).
18.00 Т/с «Она написала убийство». (16+).
18.55 Одна за всех. (16+).
19.00 Т/с «Не родись красивой!» (12+).
20.45 Т/с «Доктор Хаус». (16+).
22.30 Д/с «Рублевка на выезде». (16+).
23.30 Одна за всех. (16+).
0.30 Мелодрама «Приходи на меня посмотреть». (16+).
2.35 Д/с «Родительская боль». (16+).
3.35 Д/с «Откровенный разговор». (12+).
5.40 Тайны еды. (16+).
6.00 Джейми у себя дома. (16+).

ИНДИЯ

6.10 Комедия «Как бы не сплзвить». (16+).
8.30 «Индийское счастье» (12+).
9.00 «Секреты индийской кухни» (12+).
10.00 Драма «Красные цвета любви». (16+).
12.10 Комедия «Сестра невесты». (16+).
15.10 Комедия «Ложь во спасение». (16+).
18.10 Мелодрама «Любовная тайна». (16+).
20.30 «Индийское счастье» (12+).
21.05 Триллер «Темная сторона страсти». (16+).
23.35 «Биография кумиров» «Вахида Рехман». (12+).
0.10 Мелодрама «Неверный возлюбленный». (16+).

3.10 Мелодрама «Братья-соперники». (16+).
5.40 «Путешествие по Индии» «Дели». (12+).

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евроноус».
10.00 «Новости культуры».
10.15 «Наблюдатель».
11.15 Х/ф «Автомобиль».
12.50 Д/ф «Куско. Город инков, город испанцев».
13.10 Д/с «Нефронтовые заметки».
13.40 Х/ф «Длинноногая и ненаглядный».
14.40 Д/ф «Сукре. Завещание Симона Боливар».
15.00 «Новости культуры».
15.10 «Медные трубы. Илья Сельвинский».
15.35 «Полиглот». Выучим английский за 16 часов! 16.
16.20 Д/ф «Неразрешимые противоречия Марио Ландо».
17.20 Д/ф «Петра. Город мертвых, построенный набатаями».
17.35 «Эпизоды».
18.20 Д/с «Соло для одиноких сов. Константин Мельник».
19.00 «Новости культуры».
19.15 «Неизвестный Петергоф». «Хранители времени».
19.45 «Спокойной ночи, малыши!»
19.55 «Искусственный отбор».
20.35 Д/ф «Кшиштоф Пендерекши. Путь через лабиринт».
21.35 Х/ф «Контракт».
23.00 «Новости культуры».
23.15 «Худсовет».
23.20 Х/ф «Автомобиль».
0.55 Д/с «Соло для одиноких сов. Константин Мельник».
1.35 Д/ф «Долина реки Орхон. Камни, города, ступы».
1.55 «Полиглот». Выучим английский за 16 часов! 16.
2.40 Л. Грендал. Концерт для тромбона с оркестром.

воскресенье, 2 августа

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

10.20 Местное время вести Дагестан. События недели. Информационно-аналитическая программа

РГВК

07.00 Время новостей Дагестан

07.15 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» Очистные сооружения в г. Каспийск (12+)

08.00 «Здравствуй мир!» (6+)

08.30 Время новостей Дагестана

08.50 Х/ф «Черноморочка» (12+)

10.30 «Молодежный микс» (12+)

10.55 Концерт «Музыкальный майдан» (6+)

11.25 «Интег-диалог» (12+)

12.15 «Разумный взгляд» (12+)

12.55 «Служа Родине» (16+)

13.20 «Красота 05.ru» (12+)

14.00 Х/ф «Олео Дундич» (12+)

16.20 Благотворительный концерт «Живи и дари жизнь другим» (12+)

19.00 «Глянец» (12+)

19.30 Время новостей Дагестана. Итоги

20.00 «Здоровье нации» (12+)

20.30 Ток-шоу «Главная тема» с Алексеем Казаком (16+)

22.30 Время новостей Дагестана. Итоги

23.00 «Человек и право» (12+)

00.20 Х/ф «Горит ли Париж?» (16+)

03.10 Ток-шоу «Главная тема» с Алексеем Казаком (16+)

04.50 «Здоровье нации» (12+)

05.05 Х/ф «Олео Дундич» (12+)

ПЕРВЫЙ

6.00 Новости.

6.10 Х/ф «Ответный ход».

7.50 «Армейский магазин».

8.25 М/ф.

8.35 «Здоровье» (16+).

9.40 «Непутевые заметки».

10.00 Новости.

10.15 «Порк». Новое летнее телевидение.

12.00 Новости.

12.20 «Фазенда».

12.55 Т/с «Черно-белое».

17.15 «Клуб Веселых и Находчивых» (12+).

18.50 Большой праздничный концерт к Дню Воздушно-десантных войск.

21.00 «Время».

21.20 Х/ф «Перевозчик».

23.00 Танцуй! (16+).

1.00 Х/ф «Дежавю» (16+).

3.15 «Мужское/Женское».

4.10 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

6.20 Х/ф «Дождь в чужом городе» (12+).

9.10 «Смехопанорама».

9.40 «Утренняя почта». (12+).

10.20 «Местное время. Вести - Москва». Неделя в городе. (12+).

11.00 «Вести». (12+).

11.25 Т/с «Родители». (12+).

12.20 Х/ф «Бесприданница». (12+).

14.00 «Вести». (12+).

14.20 «Смеяться разрешается». (12+).

16.00 Х/ф «Новый вызов».

20.00 «Вести». (12+).

21.00 Х/ф «Клятва Гиппократ». (12+).

1.10 Х/ф «Отель для Золушки». (12+).

3.30 «Алексей Косыгин. Ошибка реформатора». (12+).

4.30 «Комната смеха». (12+).

НТВ

6.05 Т/с «Курортная полиция». (16+).

8.00 «Сегодня».

8.15 «Русское лото Плюс».

8.50 «Их нравы».

9.25 «Едим дома».

10.00 «Сегодня».

10.20 «Главная дорога».

10.50 Д/ф «Вакцина от жира». (12+).

11.55 «Дачный ответ».

13.00 «Сегодня».

13.20 Чемпионат России по футболу 2015-2016.

15.40 «Сегодня».

16.00 Х/ф «Попелу в голову». (16+).

18.00 «Следствие вели...».

19.00 «Акценты».

19.30 «Чистосердечное признание». (16+).

20.20 Х/ф «Поезд на север».

0.05 «Большая перемена».

2.00 «Жизнь как песня».

3.00 Т/с «Брачный контракт».

5.00 «Все будет хорошо!»

ТВЦ

6.05 Х/ф «Есть такой парень».

7.50 «Фактор жизни». (12+).

8.20 Х/ф «Железная маска».

10.55 «Барышня и кулинар».

11.30 «События».

11.45 «Петровка, 38». (16+).

11.55 Х/ф «Дорогой мой человек».

14.00 Концерт «Юрий Антонов. Мечты сбываются и не сбываются».

15.40 Х/ф «Настоятель 2».

17.35 Х/ф «Краповый берет». (12+).

21.00 «События».

21.15 Т/с «Отец Браун 2».

23.05 Т/с «Расследования Мердока». (12+).

1.00 Х/ф «Сыщик». (12+).

3.35 «Осторожно, мошенники!» (16+).

4.05 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 Д/с «Дороже золота».

6.20 Х/ф «Моонзунд». (12+).

9.00 Новости дня.

9.15 Д/с «Легендарные полководцы». «Федор Ушаков». (12+).

10.00 «Военная приемка».

10.50 Х/ф «Адмирал Ушаков». (6+).

13.00 Новости дня.

13.15 Х/ф «Корабли штурмуют бастионы».

15.10 Х/ф «Юнга Северного флота».

17.10 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).

18.00 Новости дня.

18.15 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).

21.25 Т/с «На безымянной высоте» (12+).

23.00 Новости дня.

23.20 Т/с «На безымянной высоте» (12+).

1.40 Х/ф «Герои Шипки».

4.05 Х/ф «Начальник Чукотки».

REN TV

5.00 Т/с «Встречное течение». (16+).

6.30 Х/ф «Испанский вояж Степаныча». (16+).

8.10 Х/ф «Мексиканский вояж Степаныча».

9.50 «Смех сквозь хохот».

12.45 Т/с «Череп и кости».

20.20 Х/ф «Апокалипсис».

23.00 «Военная тайна с Игорем Прокопенко».

3.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко». (16+).

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

6.20 Художественный фильм «В поисках капитана Гранта» (12+).

7.20 Х/ф «В поисках капитана Гранта» (12+).

8.25 Х/ф «В поисках капитана Гранта» (12+).

9.20 М/ф: «Трое из Простоквашино», «Каникулы в Простоквашино».

10.00 «Сейчас».

10.10 Т/с «ОСА». «Школьная история». (16+).

11.00 Т/с «ОСА». «Покушать навсегда». (16+).

11.55 Т/с «ОСА». «Издержки профессии». (16+).

12.40 Т/с «ОСА». «Вампиры». (16+).

13.30 Т/с «ОСА». «Спаситель». (16+).

14.20 Т/с «ОСА». «Сколько стоит женщина». (16+).

15.10 Т/с «ОСА». «Папаша». (16+).

16.00 Т/с «ОСА». «Большой куш». (16+).

16.50 Т/с «ОСА». «Псих».

17.35 Т/с «ОСА». «Возвращение мертвеца».

18.30 «Сейчас».

19.00 Т/с «Улицы разбитых фонарей». «Герой дня». (16+).

19.55 Т/с «Улицы разбитых фонарей». «Наследница». (16+).

20.50 Т/с «Улицы разбитых фонарей». «Белый карлик». (16+).

21.45 Т/с «Улицы разбитых фонарей». «Свежая кровь». (16+).

22.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей». «Собачий промысел». (16+).

23.35 Т/с «Улицы разбитых фонарей». «Удача по прозвищу Грухча».

0.35 Х/ф «Классик». (16+).

2.40 Х/ф «Батальоны просят огня» (12+).

3.30 Х/ф «Батальоны просят огня» (12+).

4.20 Х/ф «Батальоны просят огня» (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Экзотик с Джейми.

7.30 Д/с «Предсказания: назад в будущее». (16+).

9.30 Х/ф «Сердца трех».

14.20 Мелодрама «Мое любимое чудовище».

18.00 Т/с «Она написала убийство». (16+).

18.55 Одна за всех. (16+).

19.00 Мелодрама «Отцовский инстинкт». (Россия - Украина). (16+).

22.50 Д/с «Звездная жизнь».

23.50 Одна за всех. (16+).

0.30 Мелодрама «Наследницы». (16+).

2.35 Д/с «Откровенный разговор». (12+).

4.35 Д/с «Маленькие мамы 2». (16+).

5.35 Тайны еды. (16+).

6.00 Джейми у себя дома.

ИНДИЯ

6.10 Мелодрама «Сердце просит большого».

8.30 «Индийское счастье».

9.00 «Секреты индийской кухни» (12+).

10.00 Драма «Бомбейские хроники». (16+).

12.10 Боевик «Когда-нибудь». (16+).

15.10 Комедия «Свадьба ш1». (16+).

17.40 «Путешествие по Индии» «Агра». (12+).

18.10 Триллер «Глаз тигра». (16+).

20.30 «Индийское счастье».

21.05 Драма «Макбул».

23.40 «Биография кумиров» «Дхармендра». (12+).

0.10 Мелодрама «Сердцу не прикажешь». (16+).

3.10 Драма «Росчерки судьбы». (16+).

5.40 «Путешествие по Индии» «Орисса». (12+).

КУЛЬТУРА

6.30 Канал «Евротьюс».

10.00 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым».

10.35 Х/ф «Гранатовый браслет».

12.05 «Легенды мирового кино».

12.35 Д/ф «Сохранять во имя будущего...».

13.10 Д/с «Севастопольские рассказы. Путешествие в историю с Игорем Золотовицким». «Русская Ривьера».

13.55 Концерт в Концертном зале им. П.И. Чайковского.

15.00 «Театральная летопись. Избранное».

15.50 «Пешком...» Москва архитектора Жолтовского.

16.20 «Династия без грима». Глава четвертая.

17.15 «Искатели». «Сокровища ЗИЛа».

18.00 Д/ф «Александр Вампилов».

18.40 Х/ф «Отпуск в сентябре».

21.00 «Хрустальный бал Хрустальной Турандот в честь Светланы Немоляевой».

22.25 «Большая опера».

0.10 Д/ф «Вобан. Пот сбегает кровь. Строитель и полководец».

1.35 М/ф:

1.55 «Искатели». «Сокровища ЗИЛа».

2.40 Д/ф «Тельч. Там, где дома облачены в праздничные одеяния».

СПОРТ с 27 ИЮЛЯ ПО 2 АВГУСТА

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30 «Панорама дня. Live».

8.25 Х/ф «Лектор». (16+).

10.10 «Эволюция».

11.45 «Большой спорт».

12.05 Х/ф «Хроники Риддика». (16+).

14.25 «24 кадра». (16+).

14.55 ЧМ по водным видам спорта. Прыжки в воду.

16.10 «Старатели морских глубин. Найти затонувшие миллиарды».

17.05 «Большой спорт».

17.25 ЧМ по водным видам спорта.

18.40 «Большой спорт».

19.25 ЧМ по водным видам спорта.

20.30 «Большой спорт».

20.50 Х/ф «Сармат». (16+).

0.25 Х/ф «Лектор». (16+).

2.10 «Эволюция».

3.40 «24 кадра». (16+).

4.35 Х/ф «Позывной «Стая». Переворот». (16+).

ВТОРНИК

6.30 «Панорама дня. Live».

8.25 Х/ф «Лектор». (16+).

10.10 «Эволюция».

11.45 «Большой спорт».

12.05 Х/ф «Черта. Мучное дело». (16+).

14.25 «24 кадра». (16+).

14.55 ЧМ по водным видам спорта. Прыжки в воду. Трамплин 1 м. Женщины. Прямая трансляция из Казани.

15.55 Х/ф «Охотники за каравами». (16+).

19.15 «Большой спорт».

19.25 ЧМ по водным видам спорта. Синхронные прыжки в воду. Трамплин 3 м. Мужчины. Прямая трансляция из Казани.

20.45 «Большой спорт».

21.00 Х/ф «Сармат». (16+).

0.30 Х/ф «Лектор». (16+).

2.20 «Эволюция».

3.50 «Моя рыбка».

4.05 «Диалоги о рыбалке».

4.35 Х/ф «Позывной «Стая». Провокация». (16+).

СРЕДА

6.30 «Панорама дня. Live».

8.25 Х/ф «Лектор». (16+).

10.10 «Эволюция».

11.45 «Большой спорт».

12.05 Х/ф «Черта. Дело Яшки Кошелевой». (16+).

15.20 «Афган». (16+).

17.25 ЧМ по водным видам

спорта. Синхронное плавание. Соло. Прямая трансляция из Казани.

18.40 «Большой спорт».

19.25 ЧМ по водным видам спорта. Прыжки в воду.

20.30 «Большой спорт».

20.50 Х/ф «Сармат». (16+).

0.20 Х/ф «Лектор». (16+).

2.05 «Эволюция».

3.35 «Полигон». Артиллерия Балтики.

4.05 «Полигон». Эшелон.

4.35 Х/ф «Позывной «Стая». Обмен». (16+).

ЧЕТВЕРГ

6.30 «Панорама дня. Live».

8.25 Х/ф «Лектор». (16+).

10.10 «Эволюция».

11.45 «Большой спорт».

11.55 ЧМ по водным видам спорта. Плавание на открытой воде. 5 км. Команды. Прямая трансляция из Казани.

13.15 Х/ф «Временщик. Переворот». (16+).

14.55 Х/ф «Временщик. Танк Пороховщикова». (16+).

16.40 «Полигон». Артиллерия Балтики.

17.10 «Большой спорт».

17.25 ЧМ по водным видам спорта. Синхронное плавание. Дуэты. Прямая трансляция из Казани.

18.40 «Большой спорт».

19.25 ЧМ по водным видам спорта. Прыжки в воду. Вышка. Женщины. Прямая трансляция из Казани.

20.45 «Большой спорт».

21.05 Х/ф «Мы из будущего» (16+).

23.30 Профессиональный бокс. Денис Лебедев (Россия) против Йоури Калени (Франция). Бой

за титул чемпиона мира по версии WBA.

0.35 Х/ф «Лектор». (16+).

2.20 «Эволюция». (16+).

3.55 «Рейтинг Баженова». Война миров. (16+).

4.35 Х/ф «Позывной «Стая». Охота на миллиарда».

ПЯТНИЦА

6.30 «Панорама дня. Live».

8.10 Х/ф «Шпион». (16+).

10.10 «Эволюция». (16+).

11.45 «Большой спорт».

12.05 «Перемышль. Подвиг на границе».

13.10 Х/ф «Временщик. Спаси Чапая!» (16+).

14.55 Х/ф «Временщик. Янтарная комната».

16.35 «Полигон». Эшелон.

17.10 «Большой спорт».

17.25 ЧМ по водным видам спорта. Синхронное плавание.

19.15 «Большой спорт».

19.25 ЧМ по водным видам спорта.

20.45 «Большой спорт».

21.05 Х/ф «Монтана». (16+).

22.55 Смешанные единоборства. Fight Nights.

1.20 «Эволюция».

2.50 «Как оно есть». Сахар. «Мастера». Змеелов.

СУББОТА

6.30 «Панорама дня. Live».

8.30 «В мире животных».

9.00 «Диалоги о рыбалке».

10.00 Х/ф «Монтана». (16+).

11.45 «Большой спорт».

11.55 «Задай вопрос министру».

12.35 «24 кадра». (16+).

13.35 Х/ф «Погружение». (16+).

17.10 «Большой спорт».

17.25 ЧМ по водным видам спорта. Синхронное плавание. Комбинация. Прямая трансляция из Казани.

19.00 «Большой спорт».

19.25 ЧМ по водным видам спорта. Прыжки в воду.

21.05 Х/ф «Мы из будущего».

21.05 Х/ф «Мы из будущего».

21.05 Х/ф «Мы из будущего».

21.05 Х/ф «Мы из будущего».

21.05 Х/ф «Мы из будущего».

21.05 Х/ф «Мы из будущего».

Трамплин 3 м. Женщины. Прямая трансляция из Казани.

20.30 «Большой спорт».

20.50 Х/ф «Смертельная схватка». (16+).

0.15 Смешанные единоборства. M-1 Challenge. Сергей Христов (Россия) против Кенни Гарнера (США). (16+).

2.35 «За гранью». Искусственный взрыв.

3.05 «Иные». Сильные телом.

3.30 «Непростые вещи». Обручальное кольцо.

ВОСКРЕСЕНЬЕ

8.00 «Панорама дня. Live».

9.15 «Моя рыбка».

9.45 Х/ф «Путь». (16+).

11.45 «Большой спорт».

12.05 «Полигон». Зенитно-ракетный комплекс «Тор».

13.05 Х/ф «Монтана». (16+).

14.55 ЧМ по водным видам спорта. Синхронные прыжки в воду. Трамплин 3 м. Смешанные пары. Прямая трансляция из Казани.

16.30 «Эксперименты». Тихая вода.

17.00 «Большой спорт».

17.25 ЧМ по водным видам спорта. Плавание. Прямая трансляция из Казани.

19.15 «Большой спорт».

19.25 ЧМ по водным видам спорта. Прыжки в воду. Вышка. Мужчины. Прямая трансляция из Казани.

20.45 «Большой футбол с Владимиром Стогниенко».

21.35 Х/ф «Подставо». (16+).

1.20 Смешанные единоборства. UFC. Трансляция из Бразилии. (16+).

3.00 «За кадром». Колумбия.

ВТОРНИК

7.00 - 8.25 М/с

9.00 «Дом 2. Lite». (16+).

10.30 Боевик «Троя». (Великобритания - США - Мальта). (16+).

13.30 Т/с «Универ». «Хороший, Плохой, Злой!» (16+).

14.00 Т/с «Универ». «Жизнь взаимки» (16+).

14.30 - 19.30 Т/с «Интерны»

20.00 Т/с «СашаТаня» (16+).

20.30 Т/с «Физрук» (16+).

21.00 Х/ф «Третий лишний».

23.00 «Дом 2.». (16+).

0.00 «Дом 2. После заката».

1.00 Боевик «Ближайший родственник». (США).

3.05 Т/с «Пригород» (США).

3.35 Т/с «Выжить с Джексом». «Ритм это танец» (16+).

4.00 Т/с «Никита 3». «Маски маски» (16+).

4.50 «Супервеселый вечер».

5.20 Т/с «Непригодные для свидания» (16+).

5.50 «Город гангстеров».

6.45 «Женская лига. Лучшее». (16+).

ВТОРНИК

7.00 - 8.25 М/с

9.00 «Дом 2. Lite». (16+).

10.30 Битва экстрасенсов».

11.30 Комедия «Богатенький Ричи». (США). (12+).

13.30 Т/с «Универ». «Жизнь взаимки» (16+).

14.00 Т/с «Универ». «Старикам тут не место».

14.30 - 19.30 Т/с «Реальные пацаны».

20.00 Т/с «СашаТаня» (16+).

20.30 Т/с «Физрук» (16+).

21.00 Мелодрама «Чего хочешь девушка?». (США).

23.00 «Дом 2.». (16+).

0.00 «Дом 2. После заката».

1.00 Драма «Межестик». (Австралия - США). (16+).

4.00 Т/с «Пригород» (США).

4.25 Т/с «Выжить с Джексом». «Есть о чем поговорить».

4.55 Т/с «Никита 3». «Распавшаяся семья» (16+).

СРЕДА

7.00 - 8.25 М/с

9.00 «Дом 2. Lite». (16+).

10.30 Битва экстрасенсов».

11.30 Мелодрама «Чего хочешь девушка?». (США).

13.30 - 19.30 Т/с «Универ»

20.00 Т/с «СашаТаня» (16+).

20.30 Т/с «Физрук» (16+).

21.00 Мелодрама «Сидни Уайт». (США). (16+).

23.00 «Дом 2. Город любви». (16+).

0.00 «Дом 2. После заката».

1.00 Комедия «Быстрая перемена». (США). (16+).

ТНТ с 27 ИЮЛЯ ПО 2 АВГУСТА

ПОНЕДЕЛЬНИК

2.45 Т/с «Пригород» (США).

3.15 Т/с «Выжить с Джексом». «Она сводит тебя с ума» (16+).

3.40 Т/с «Никита 3». «Саморазрушение» (16+).

4.30 «Супервеселый вечер»

ЧЕТВЕРГ

7.00 - 8.25 М/с

9.00 «Дом 2. Lite». (16+).

10.30 Битва экстрасенсов».

11.30 Мелодрама «Сидни Уайт». (США). (16+).

13.35 «Комеди Клуб. Лучшее» (16+).

14.00 Т/с «Универ». «Почти знаменит» (16+).

14.30 - 19.30 Т/с «Незlob».

20.00 Т/с «СашаТаня» (16+).

20.30 Т/с «Физрук» (16+).

21.00 Х/ф «Заколдованная Элла».

23.00 «Дом 2. Город любви». (16+).

1.00 Боевик «Космические квобы». (Австралия - США). (12+).

3.40 «ТНТ-Club» (16+).

3.45 Т/с «Пригород» (США).

4.10 Т/с «Выжить с Джексом». «Родители просто не понимают» (16+).

4.40 Т/с «Никита 3». «Особо важная цель» (16+).

5.30 «Супервеселый вечер»

ВТОРНИК

7.00 - 8.25 М/с

9.00 «Дом 2. Lite». (16+).

10.30 Битва экстрасенсов».

11.30 Комедия «Богатенький Ричи». (США). (12+).

13.30 Т/с «Универ». «Жизнь взаимки» (16+).

14.00 Т/с «Универ». «Старикам тут не место».

14.30 - 19.30 Т/с «Реальные пацаны».

20.00 Т/с «СашаТаня» (16+).

20.30 Т/с «Физрук» (16+).

21.00 Мелодрама «Чего хочешь девушка?». (США).

23.00 «Дом 2.». (16+).

0.00 «Дом 2. После заката».

1.00 Драма «Межестик». (Австралия - США). (16+).

4.00 Т/с «Пригород» (США).

4.25 Т/с «Выжить с Джексом». «Есть о чем поговорить».

4.55 Т/с «Никита 3». «Распавшаяся семья» (16+).

СРЕДА

7.00 - 8.25 М/с

9.00 «Дом 2. Lite». (16+).

10.30 Битва экстрасенсов».

11.30 Мелодрама «Чего хочешь девушка?». (США).

13.30 - 19.30 Т/с «Универ»

20.00 Т/с «СашаТаня» (16+).

20.30 Т/с «Физрук» (16+).

21.00 Мелодрама «Сидни Уайт». (США). (16+).

23.00 «Дом 2. Город любви». (16+).

0.00 «Дом 2. После заката».

1.00 Комедия «Быстрая перемена». (США). (16+).

ТНТ с 27 ИЮЛЯ ПО 2 АВГУСТА

ПОНЕДЕЛЬНИК

2.45 Т/с «Пригород» (США).

3.15 Т/с «Выжить с Джексом». «Она сводит тебя с ума» (16+).

3.40 Т/с «Никита 3». «Саморазрушение» (16+).

4.30 «Супервеселый вечер»

ЧЕТВЕРГ

7.00 - 8.25 М/с

9.00 «Дом 2. Lite». (16+).

10.30 Битва экстрасенсов».

11.30 Мелодрама «Сидни Уайт». (США). (16+).

13.35 «Комеди Клуб. Лучшее» (16+).

14.00 Т/с «Универ». «Почти знаменит» (16+).

14.30 - 19.30 Т/с «Незlob».

20.00 Т/с «СашаТаня» (16+).

20.30 Т/с «Физрук» (16+).

21.00 Х/ф «Заколдованная Элла».

23.00 «Дом 2. Город любви». (16+).

1.00 Боевик «Космические квобы». (Австралия - США). (12+).

3.40 «ТНТ-Club» (16+).

3.45 Т/с «Пригород» (США).

4.10 Т/с «Выжить с Джексом». «Родители просто не понимают» (16+).

4.40 Т/с «Никита 3». «Особо важная цель» (16+).

5.30 «Супервеселый вечер»

ВТОРНИК

7.00 - 8.25 М/с

9.00 «Дом 2. Lite». (16+).

10.30 Битва экстрасенсов».

11

Дербентдин 2000 йис Академик Гмелинан

ЭКСПЕДИЦИЯ

(Д. Трунован "Экуьнихъди рехъ" ктабдай.
ДКИ. 1962-йис)

...1768-йисуз Россиядин илимрин академияди уьлкведин мулкар ахтармишун патал са шумуд десте алимар рекъе туна. Дагъустандиз вичин ученикар галаз гъа чаван машгур ботаник, академик Самуил Гмелин атана.

Зулун чимел йикъар алуькдалди академикди вичин студентрихъ галаз санал Дондинни Волгадин арада авай геьенш чуьллерин набататрин, ана яшамеш жезвай къушарин, вагъши гъайванрин алем ахтармишиз хъана. Гъа са вахтунда ада и чилерал алай чкадин халкъарин тарихдайни, этнографиядайни, абурун ацукъун-къарагъунин къайдайрикайни, адетрикайни, экономикадин шартарикайни хейлин кхьинар авуна. Вичин вири къейдер, къватнавай маса материалар ада Петербурдиз рекъе твазвай. Ана илимрин академияди и кхьинар "Россиядин чилерал сиягъат" твар алаз чапдай акъудна. Адакай алимдин кхьинрин сад лагъай том хъана. (1768-йис).

1769-йисан гад Волга Каспий гъуьлуьк акахъзавай чкадин ва Астрахандин патарив гвай дуьзенлухрин тлебиат ва агъалийрин гъал-агъвал, тарих ва гъа аямдин шартлар ахтармишиз акъатна. И кхьинрикай алимдин илимдин къвалахдин къвед лагъай том хъана.

Идалди акъалтнач, алимди вичелай вилик са касни тахъай чкайриз финин ва ахтармишунин кар гъиле къуна. Ик ада Дагъустанда, Азербайжанда, Персияда ботаникадин ва зоологиядин рекъерай илимдин ахтармишунар тешкилна.

1770-йисан 8-июндиз Гмелинан гими Астрахандай Каспий гъуьлел экъечна. Къве йикъалай алимди Дагъустандин Чечень островдин (къурамадин) патарив гъуьлуьн деринвал ва адан накъварин бязи къатар ахтармишзавай.

Идалай къулуьхъ алимдин экспедиция, вичин ахтармишунар давамариз, Дербентдиз къван атана. Алимди вичелай вилик Федор Соймонова къиле тухвай ахтармишунар цийи делилралди мадни девлетлу авуна.

12-июндиз Гмелинан гимиди Дербентдин патав лабар вегъена. Дербентвийрин гъуьрметдай гимидал алай тупарай вад сеферда салют гана. Гимидиз хандин векилар савкъатар (чехирар, цуьквер) гваз хкаж хъана.

А чавуз Дербентдикай ихътин твар алай ханлухдин меркез хъанвай. Къиле саки вири ихтиярар вичин гъиле авай девлетлу феодал Фет-Алихан акъвазнавай. Ханди академик хушвилелди къабулна, адав гвай чарарихъ-царарихъ галаз таниш хъана ва вичин мулкарал илимдин ахтармишунар къиле тухудай ихтияр гана.

Вичелай вилик иниз атай вири сиягъатчийрин хъиз, Гмелинан фикирни Дербентдин къадин къеледи желбна. Гъавилляй сифте нубатда ам и цитаделдин ва цларин къетенвилер, "Даг-бары" твар алай Кавказдин цлан амуькыйрин гъал, къадимлувал ахтармишунин эгечна. Алимди къейднавайвал, Кавказдин цал Табасарандив агакъна дагълух чилерин юкъваз къван тухванва. Вични са бязи чкайра акъван сагъдиз ама хъи, гуя ибур гъа и мукъвара эцигнавай цлар я. Жуьреба-жуьре чкайрал шиш куквар алай, я тахъайтла пирамидайрин къайдада хкажनावай минарар гъалтзава. Абур къаравулчийрин сенгерар-постар тир. Са шумуд чкадал сагъдиз амай къелерни гъалтна. Къве къеледал алим вични хкаж хъана. Абур къуд пилпенбур яз эцигнава, чебни акъван къакъан я хъи, абурулай неинки Кавказдин дагъларин циргъер, гъак абурун къилерал алай эбеди муркларни акъвазва. Къелерин къаник абурун къенез гъахъиз-экъечдай чинебан рекъерни ква.

Гмелина Дербентда лап гзаф къадар ина арабрини персери тунвай куьгъне сурар, яхцур шагиддиз туькьурнавай "пак сурар", халкъдин сивера амай риваятда лугъузвайвал, персери лувиле къур яхцур гуржи таватдин чандиз къаст авур дагъар, чилин къаникай къеледиз тухванвай цин турбаяр, къванцикай атана гъазурнавай яд хуьдай гъавиз ва хейлин маса затлар ахтармишна. Алимди Дербентдин агъалийри чпин чилерал уьзуьмчивал ва чехирчивал, саларбанвал хуьзвай, вилик тухузвай гъалдикайни хейлин делилар къватна. Ина адаз сифте яз ботаникада малум тушир набатат-нахут (къацу харар) акуна ва адаз илимдин рекъелди къимет гана. Ина гъак алаз сифте яз чкадин салара битмишарзавай хвешхвешдин са жинс ва лох-калун чумалин тар акуна. Алимди "Дербент ботаник патал жагъин тийир чка я" лагъана кхъенай.

Зоологизни инай гзаф марагълу затлар жагъидай. Къуьрер, къабанар, дагъдин цегъер, сиклер, север, жанавурар... ина гзаф ава.

Дербентда а чавуз къуд агъурдав агакъна хизанар яшамеш жезвай. Эрменийрилай, персерилай, татаррилай (аквар гъаларай, туьрквер, азербайжанвийр я) гъейри Гмелинал ина индусарни гъалтна. Инсанар гзаф дарвиле ва кичевиле яшамеш жезвай. Пака вуч къилел къведатла чизвачир. "Фу ина, - кхъенва алимди, - гзаф къит я. Тимил цазва, тимил вахчузва техилар, чпизни бес жезвач. Гъавилляй гъур ина лап багъа къиметдай маса гузва. Са киле ирид-цуд манатдайни, элкъуьн тавуна, къачузва. Гагъ гъадалайни багъа жезва. Къимет цувад манатдивни агакъай вахтар ава".

Дербентда алишверши гъихътин усал гъалда аватла акур алимди Урусатди Дербентдихъ галаз алишвершидин алакъаяр арадал гъун герек тирвилин теклиф гана.

Шегъер вични чкай гъалдиз атанвай. Хейлин къвалер харапайриз элкъенвай. Марф къвадайла куьчейрай фин мумкин тушир. Къвалерин хейлин дакларра шуьшедин чкадал къарасин къулар тунвай. Хуьтлуьз къвалера ламу ва къайи тир. Ихътин гъалдиз шегъер персери гъанвай. Гъик хъи, пачагъ Петр къейидалай къулуьхъ Дербент мад сеферда персерин шагъдин гъилик кукхунвай.

Санлай Дербент авай гъалдиз къимет гуналди, Гмелина къейдна: "Дербент вичин бахтаварвиле хтун лазим я, Ширван Россиядин къаюмвиле квай вахтара хъиз".

(Кватл ама)

Чи бубайрин ядигарар

Агъмад МАГЪМУДОВ

Дагъустандин тарихрал бинеламиш хъайитла, мусурманрин дин чиниз Аравиядай 6-асирда атана. Дин машгур авун патал арабри гзаф чкайра мискинар эцигиз башламишна. Заз агъадихъ Куьре округдин Рухунрин мискиндин тарихдикай, ам гъихътин такъатралди эцигнайтла, гъадакай лугъуз къанзава. Гъелбетда, дагълух хуьре, пачагъдин девирда ахътин гурчег дарамат эцигун акъван регъят кар тушир. Мискиндин цлал алай къванцел къалурнавайвал, ам мусурманрин тарихдалди 1330-йисуз, Грегорян тарихдалди 1909-йисуз эцигнава. Ам эцигдалди хуьре куьгъне мискин авай, ана шейх-Усман Эфендиди, гъуьгъуьнлай Рухун-Али Эфендиди 20 йисалай виниз тарсар ганай. Цийи мискин эцигунин тарих агъадихъ галайди хъана: къунши Хуьпуьхърин хуьре Али буба лугъудай са кас яшамеш хъана. Ам гзаф гурчег хатл авай, мусурман дин гвай кас хъаналда. А девирда чапханаар лап тлимил хъуниз килигна, ктабар (Къуръанар) хъсан хатл авай ксари гъилелди кхъизвай. Гъа и хуьруьнви Али буба, гъа ихътинбурукай сад тир, ада, Къуръанар кхьин хъийиз Темирхан-Шурадиз тухуз, вичиз са къас фаз чара ийизвай. Ингъе йикъарикай са юкъуз

ам вичин лапагарни гваз чуьлда авай. Нисинин вахтунда лапагар кундиз яна, ам са рагъ ацалтнавай цларан къане ацукънавай. Рагъ чими хъайила, цларан къаняй нур гузвай затл квай мичли - яру къванер акуна, Али бубади а къванер къватна, къваллиз хкана. Къвале абур куьлуь авуна, са къапуна туна, къула авай цлал эцигна, абур кайила къванерикай цларцлар гудай шей хкатна. И шей ада вичи кхьин хъийизвай Къуръандин къерехера авай цларара, жилдердин винел патан кхьинра экъурна. Са шумуд йикъалай ада и Къуръан Темирхан-Шурадиз тухвана. И ктаб акурла, вири тажуб хъана амуькналда ва и къвалах алимриз къалурна. Алимри ам живе (ртуть) тирди тистикъарна. Гъа ик Дагъустандин алимриз Куьре округдин Хуьпуьхъринни Рухунрин мулкар акахъзавай сергъятра чилик живе квайди чир хъана. 1892-йисуз и кардикай хабар хъайила, иниз Урусатдай карчийр атана ва чешме кириди къачунив эгечна. 1893-йисуз Дагъустанда, къиле карчийр тир М.М.Далгат ва А.И.Веру аваз "Кавказская ртуть" твар алаз санал тир кархана тешкилна. Ахтармишунар къиле тухуз башламишна. Ахтармишунар къиле тухвана куьтягъна, къве хуьруьн жемятдин векилар -

Мусадин хва Аскер ва Азизан хва Мурза къиле аваз икърар кутлунна. И икърардин бинедаллаз Хуьпуьхъринни Рухунрин жемятдиз 30 йисуз 600 манат пул гудайвал тир. 1899-йисуз карханади 100т.живе хкудна. Ина къвалахзавай фъелеярни и къве хуьруьн жемятрикай тир. Гуьгъуьнни йисара хъсан чирвилер авай пешекарар тахъуниз, рекъерни четинбуру хъуниз килигна, мядендин къвалах хийирлу яз амуькнач, ам агална. Ахпа и мяден Англиядин пешекарар кириди вугана. 1917-йисан инкъилаб себеб яз Англиядин пешекарарни хъфена. 1922-йисуз Советрин гъукуматди и мяден гъиле къун хъувуна. Дагъустандин векилар Ленинан патав фидайла 2 тонн живе савкъат яз тухванай. Алай вахтунда и мяден агалнава. Хуьпуьхърин жемятди гайи пул чпиз пайна.

къавуз ракъ ягъайди урус Михаил я. И мискинда медреса, гуьгъуьнлай школа, складни хъана. Советрин девирда ам агална. И мискиндин мягъкемвал 1966-йисуз чилер зурзайла субут хъана, цларай са ферни атанач. Бубайрилай амай гурчег аманат, хуьруьн жемят фадлай Цийи Макъарал куьч хъанватлани, къайдадаваз хуьзва, герек атайла алатай ракъ хъиягъиз, анаг гуьзчивилик ква. 1992-йисуз гарари къавун ракъар элянай, ам хъувун патал и хуьруьнвийр тир устлар Агъмедулагъ къилеваз Магъмудов Хидира, Абасов Мегъамеда, Рагъимов Хизриди, Алибегов Абуумуслима гъа девирда хуьре амай Фатулаев Закиди, Темирханов Селимхади ва гзаф маса хуьруьнвийри куьмекар гана. Хуьрер чкъана арадриз куьч хъанва, амма бубайрин тарих-

Рухунрин жемятди гайи пулдин такъатрихъ хуьре мискин эцигдай меслятна. Мискиндин хандаклиз сифте къван вегъин патал хуьруьнви, жерягъ ва аяндар Жамал буба гъулуна аваз гъана (гзаф яшар хъанваз адавай къекъез жезвачир). Ик, 1909-йисуз мискиндин бинеда сифте къван эцигна. Мискин эцигун патал къванер гъа и хуьруьн рагарай акъуднай. Вири жемятди чпивай жедай куьмекар гана. Мискиндин цла авай гъар са къван къалубдай акъудайди хъиз туькьурнава. Мискиндин чина авай гзаф къванер Къуръандин аятривди безетмишнава. Советрин девирда бязи партийный работникрин буйругдалди а къванерал алай кхьинар (Къуръандин келимаяр) члурна. Абурун эмирдалди и къвалах ийиз эгечлай касдин вилел, къванцин хъирепл фена, хер хъана лугъуда. Гуьгъуьнай а кхьинар киреждай асуниз туна. Мискин эцигун патал гзаф зегъметар и хуьруьнви Шабана, Къазимегаьмада, табасарандай тир Гъажикерима члугуна, къванерай нехишар атлуз араб гъарфаралди кхьинар авурди Самурханан гада Мидейхан (гъа вахтунда хуьруьн фекъи), къавуз тахта ягъайди агъа-макъавияр тир устларар - Жамални Салман, мискиндин къул эцигдайди - эрмени,

рин шагъидар-мискинар, къванер, цлар ама, мумкин я абуру хуьрерал чан хтун патал Аллагдайиз ялвар ийизва.

Къуй гъа девиррихъ чун агакърай, Амин!

Хуьр арандиз куьч хъайила, мискин авай гъал акур рагъметлу Магъмудов Хидира ихътин са чални кхъена:

*Авач ваз тай Куьре патав:
Къве гъавадин къвалер зурба,
Къуд пилпелни къуд лацу
турба,
Еке къулкни алай мискин.*

*Клутадалди расай къванер
Чи бубайрин устад гъилер.
Гъар къванцел пак жавагъирар
Алаз чилел туькьурнава.*

*Къванер кхъей члехи устлар
Мидетхан ялда адан твар.
Цлан устлар Шабан ва
Гъажикерим
Имарат туна чаз чириз дин.*

*Виш салайни гзаф я вин.
Рангни квахънач, валлагъ,
къванцин.*

*Вун эцигай къегъалприн
Ваз гурчегвал ганва,
мискин.*

*Акваз-такваз физва уьмуьр,
Мус жедатла чаз ви къадир.
Члугъазва за вакай фикир,
Текдиз хуьре амай мискин.*

Къвез агатиз, эвер тавур мугьман хьиз...

Азиз МИРЗЕБЕГОВ

Киче я заз

Къекъведайла гъайкал гвачиз
къекъвемир,
Киче я заз чал жез вал и
шегьерда.
Гьар санал вун зарафатиз,
хьуьремир,
Киче я заз чал жез вал и
шегьерда.
Вун ашкъидин ширин мани,
гъезел я,
Юкъ заклалдай фидай, хару
гъузел я,
Вун дуньядин гьам эхир, гьам
эвел я,
Киче я заз чал жез вал и
шегьерда.
Гаф авач ваз: вун зи риклин хиял я,
Тлавус къуш я, дагьларин
са марал я,
Вун зи къисмет, зи уьмуьр,
зи ажал я,
Киче я заз чал жез вал и
шегьерда.
12.05.2015

Нелай ийин за шикаят?!?

Вири Вуна халкънавайла,
Нелай ийин за шикаят?!
Ви луклар аси хьанвайла,
Нелай ийин за шикаят?!
На халкъайбур, къама ял тваз,
Авай члавуз яб тагуз Ваз,
Ихьтин члуру крав акваз,
Нелай ийин за шикаят?!
Аллагь, вун я чилин иес,
Тамун иес, гьуьлуьн иес,
Гьар са касдин къилин иес,
Нелай ийин за шикаят?!
19.08.2014

Дуьз жедай туш девед гардан

Бинедилай ик! я девран:
Хьайиди туш гьич гьахь-дуван.
Къазунайтан на хур жуван,
Дуьз жедай туш девед гардан.
Ни твада дуньяда къайда?!
Рахункай авач файда.
Галудмир на жув гьавайда,
Дуьз жедай туш девед гардан.
Чилер кевеи, цав я къакьан,
Низ жеда дуньядал ви ван?!
Хьайитани вун аждагьан,
Дуьз жедай туш девед гардан.
06.09.2014

Гуьгьуьл

Жедай крав жеда чпиз,
Гьам члугвамир вуна, гуьгьуьл.

Сирер ава цавуз, чилиз,
Фагьум ийиз, жемир сефил,
Гьам члугвамир вуна, гуьгьуьл.

Акъул гуз жеч дилибуруз,
Бинедилай кимибуруз,
Намус жедач "вилибуруз",
Фагьум ийиз, жемир сефил,
Гьам члугвамир вуна, гуьгьуьл.

Цивелин тарар бегьерсуз я,
Дамах абрун тегьерсуз я,
Кьел клуь жеда, шекерсуз я,
Фагьум ийиз, жемир сефил,
Гьам члугвамир вуна, гуьгьуьл.

Цифер цавал къвез, алатда,
Йифер йикъар жез, алатда,
Цавун чинал рагь ахкьатда,
Фагьум ийиз, жемир сефил,
Гьам члугвамир вуна, гуьгьуьл.

Къвез хьфида ханарни кваз,
Ци тухуда къванерни кваз,
Цю кармашда чинерни кваз,
Фагьум ийиз, жемир сефил,
Гьам члугвамир вуна, гуьгьуьл.
07.04.2014

Алат, дердер...

Залай гьейри кас амачни
дуньяда?!
Алат, дердер, алат, залай гьил
къачу!
Акъуд куьне нягь гьилер зи яхадай,
Алат, дердер, алат, залай гьил
къачу!

Гьавалат жез, къаз куьне
зи туьтуьн клан,
Гьелекзава азабралди ширин чан,
Мегер яни зун кез гьа икъван
масан?

Алат, дердер, алат, залай гьил
къачу!

Са югь, кьве югь туш,
им шумуд йисар я,
Гьи уьлкведай куьн атанвай азар я?!
Куь гьилияй зун зуьгьуьрт хьанва,
бизар я,
Алат, дердер, алат, залай гьил
къачу!

Къвез агатиз, эвер тавур
мугьман хьиз,
Гьавалат жез гьалтзава куьн
душман хьиз,
Тазвач куьне зав зи динни иман
хуьз,
Алат, дердер, алат, залай гьил
къачу!

Эхиз жезмач завай мад
куь заланвал,
Заз къалурмир куьне куь гуж,
султанвал,
Минет я кез, ая тимил инсанвал,
Алат, дердер, алат, залай гьил
къачу!
19.02.2009

Ламран тариф

Гьинай атай лам я и лам,
И лам хьтин лам авай туш.
Гьар акурда чухвазва къам,
И лам хьтин лам авай туш.

Ажеб гуьрчег я акунар,
Гьам луйкунар, гьам рахунар,
Уьтквем я хуп! ар ягьунар,
И лам хьтин лам авай туш.

Къекъвейтани чун Иранда,
Багьдатдани Исфагьанда,
Гьатта къадим Хурасанда,
И лам хьтин лам авай туш.

Рекьер атлуз баябандин,
Кьиле ава ам карвандин.
Суракьдавай вич къалгьанрин,
И лам хьтин лам авай туш.

Ялиз хуш туш вичиз парар,
Яда амма даима ар,
Ятлани ванцикай бизар,
И лам хьтин лам авай туш.

Ийин чна адан тариф,
Талгьана югь, талгьана йиф,
Ихьтин са лам рекьиз гьайиф,
И лам хьтин лам авай туш.
13.04.2015

Намус авач, гьейрат авач

Вири ганва и бендедиз:
Гаф авач буйдиз, бедендиз,
Кьуватни ганва бегьемдиз,
Амма са клус жуьрт авач,
Намус авач, гьейрат авач.

Алчавилин авач къадар,
Шадвилелди хьвазва "къатлар",
Ава вичиз вири затлар, -
Амма квалле гьуьрмет авач,
Намус авач, гьейрат авач.

Вичелай я гзаф рази,
Са куьнални туш нарази,
Аллагьди бул ганва рузи, -
Амма рикле мирвет авач,
Намус авач, гьейрат авач.

Элдиз машгьур я шкъакьвал,
Члурубур я фикир-хиял,
Чидач адаз инсандин члал,
Вич хьтин са небгет авач,
Намус авач, гьейрат авач.
27.09.2014

Чакай вуж дили ятла?!

Са бундуйгьурдиз
Вун лук! я ви темягьдин,
Иес хьанваз гунагьдин,
Зун лук! я Сад Аллагьдин,
Чакай вуж дили ятла?!

Есир я вун девлетдин,
Дуньяд малдин, серветдин,
Зун - са дервиш миллетдин!
Чакай вуж дили ятла?!

Вахъ я дин, иман авач,
Я намус, виждан авач,
Захъ къуват, аман амач,
Чакай вуж дили ятла?!
28.08.2014

Къвагьмир, я пехъ

Вун ацукьай тарар хада,
Хилер хада, тамар хада,
Вун ацукьай къавар хада,
Къвагьмир, я пехъ, квахъ виликай!

Яраб ви цай галуьк тавур,
Кас аватла ви къай такур?!
Ясарвилел я вун машгьур,
Къвагьмир, я пехъ, квахъ виликай!

Вакай даим я чун бизар,
Ажеб я вун мердимазар,
Ви ванци чаз гьизва азар,
Къвагьмир, я пехъ, квахъ виликай!
28.08.2014

Кьудар

* * *
Хаинри чеб къагьриман яз
гьисабзава къе,
Усалри чеб пагьливан яз
гьисабзава къе.
Какахьнава къилляй-къилиз
дуньядин крав,
Маймунри чеб са инсан яз
гьисабзава къе.
* * *

Вич гьвечи тир инсандивай масад
чехи ийиз жедач,
Руьгь пичи тир инсандивай масад
михьи ийиз жедач.

Им дуньядин къанун я са, чна хиве
такьуртлани:
Шем эгер вич кун тавуртла, къуд пад
экуь ийиз жедач.

* * *
Са гьилив заз хьсанвализ,
садав писвал ийизва на,
Гагь мердвализ, захавализ,
гагь фашиствал ийизва на.
Са беденда кьве инсан гьик!
гьакьзаватла малум туш заз:
Гагь малаик жезва вакай,
гагь иблисвал ийизва на.
* * *

Вахтар физва: цивелин таран
уьмуьрдиз ухшар,
Цин патав гваз, гьин тийизвай вичи
бегьер-бар,
Я са шадвал, я азадвал,
абадвал течиз,
Гьиниз физва, гьик! физватла авачиз
хабар.
* * *

Зун деврандиз, девранни
заз хьанва къе душман,
Вуж гьалиб, вуж магьлуб жеда? -
туш и сир аян.
Чи мидявал куьтыгъ тежер мидявал
хьанва,
Ятлани и душманвилел зун жезвач
пашман.
* * *

Аллагь, вуна вири ганва
угьрийриз:
И дуньядал гьар са нямет,
девлет-мал.
Несиб ая гьич тахьайтла
дугьрийриз:
Ислягь цавар, риклин шадвал,
сагьламвал.
* * *

Я Рабби, чи хифетар хьанва
лап пара,
Ая чи дердериз Вуна са чара:
Са тимил регьим тур рикле
залумрин,
Атлун тавун патал аман
мазлумрин!
* * *

Тухузва зун уьмуьрдин вацлу
хураваз,
Са луйткве хьиз, гьатнавай
селлерин хура.
Мензил гьинал къван ятла авач
чидай кас,
Вахтар физва алатиз,
жез вара-зара.
* * *

Зун - са карван, вилик квайди
сефер я,
Атлузвайди за мензил я, рекьер я.
Карван фидай члавуз амгда
кицери,
Зи мидяяр злуькьзавай кицери я.
* * *

Цавай фидай къушарни кваз
эвичзава чилерал,
Ша, алахьмир вун хкаж жез лайих
тушир синерал.
Тарвал гзаф жедайди я аватайла
къакьандай,
Амма клусни тарвал жедач
аватайдаз аскандай.

Угьрийриз минет

Са дугьри, кесиб касдин мецелай
Ажеб четин девир я, дугьривилиз
фу амач,
Къени ксар дуньядал садани
гьич кваз къазмач,
Са экуь югь, нурлу югь дуьз
инсандиз аквазмач,
Дугьри касдин никлерал марфар
къванни гьич къвазмач,
Гьавилай, кез минет я,
чан угьрияр, яб це заз,
Зунни а куь жергедиз къабул ая
фадамаз.
Белки а куь жергеда зазни
са югь аквада,

Юрфарани са тимил ракъин
нурар аквада,
Фал зи - дуьдгьвер, къафунни жеда
белки акадал,
Яхдиз къекъуьн тийирвал,
жедайвал шив юргьада,
Чан угьрияр "отказмир",
суваб жеда кез зурбаз,
Зунни а куь жергедиз къабул
ая фадамаз.

Ни гьар вуч лагьайтлани,
угьрийринди я девран,
Дугьрибур куз-хьукьзува,
чалкечиррив гва майдан,
Кицлер злуькьрай чпиз, рекье жеда
мад карван,
Гьавилай, яб акала, агакьрай кеве
къуй зи ван:
Квехъ галаз шад ва клубан
акьатдайвал зи аваз,
Зунни а куь жергедиз къабул
ая фадамаз.

Вири элди ийизва йифиз-юкьуз
куь тариф,
Дугьривиле фейи зи уьмуьр
хьанва заз гьайиф,
Мегер им уьмуьр яни? Зулумат я
югьни-йиф!
Са югь такунмаз вичиз рекьидач
гьич цимил къиф,
Чан угьрияр, минет я, гумир куьне
пара наз,
Зунни а куь жергедиз къабул ая
фадамаз.

Зи дердериз, гьамариз дарман
анжах куьн жеда,
Махарик квай, суьгьуьр гвай
Лукьман анжах куьн жеда,
Зи риклиз сабур гудай инсан анжах
куьн жеда,
Валлагь-биллагь, куь рекье
къурбанд анжах зун жеда,
Чан угьрияр, минет я, гумир икъван
жафа заз,
Зунни а куь жергедиз къабул ая
фадамаз.
17.04.2014

И гьалда тунва

Вун девирдиз килигмир, девран
кицлин йикьава,
Гьам алим, гьам савадсуз инсан
кицлин йикьава.
Баба ПУЬНГЪАН

Къвалаз киц! ягьайбуру девран
и гьалда тунва,
Кицелай къацлайбуру инсан
и гьалда тунва.

Девир гьахьсуз хьайила инсанар
ажуз жеда,
Усалбуру гьам жин, гьам шейтан
и гьалда тунва.

Ханумрин лацу чинар члулав
хьанва къе михьиз,
Инсафсуз "гьуьрчехьанри" жейран
и гьалда тунва.

Кьиле лам хьайи члавуз карван
фида къалгьанрихь,
Хак акьатай ламари карван
и гьалда тунва.

Майдандал гаф лугьудай мецер
михьиз атланва,
Чулав, ясар пехьери майдан
и гьалда тунва.

Мягьтел жезмач зун гила
заманадин уюьрлал,
Ада гьам дуст ва гьакни душман
и гьалда тунва.

Азиз, гзаф рахамир, жуван сивиз
къай гумир,
Дуньяди вичин гьар са мугьман
и гьалда тунва.
28.02.2015

Гуьруьшмиш хьана

Ханум ШАЙДАБЕГОВА

РД-дин печатдин ва информациядин министр Азнаур Аджиев "Дагъустандин жегиляр" газетдин редакцияда республикадин дишегълийрин общественный тешкилатрин векилрихъ галаз гуьруьшмиш хьана. Ада кьейдна хьи, Дагъустандин Кьил Рамазан Абдулатипован тапшургуьдалди властдин органри дишегълийрин ва абуру регъбервал гузвай общественный тешкилатрихъ галаз санал кваллахун пайгардик кутун лазим я.

Кьенин гуьруьш дишегълийрин общественный тешкилатри республикадин уьмуьрдин важиблу крада - Дербентдин юбилейдиз гъазурвилера, экстремизмдиз ва террордиз акси женгина, культура ва хизандин ирс хуьнин месэлайра - иштирак авуниз талукъарнавайди я. Ада кьейд авурвал, дишегълийрин гьерекарихъ чи йикъара кьетлен метлеб ава. Дишегълийрин общественный тешкилатрин кваллах югъкъандавай гегенш жезва. Абурун гьерекарат неинки дишегълийрин, гьакни аялрин, военный кьуллугъчийрин ихтиярар хуьнихъни элкьурнава, культура, руьгъдинни къанажагъдин, образованидин, илимдин, гражданвилдин обществодин ва маса месэлайризни фикир гузва.

Министрди дишегълийрин тешкилатри тухузвай, Дагъустандин гуьндурвал хкажунихъ элкьурнавай кваллахдин метлебуливай лагъана, министерствони гьа и кардал машгул тирди кьейдна. Дагъустанда экстремизмдиз ва террордиз акси кваллахрикай рахадайла, ада экстремизмдин идеологиядиз акси информация гегеншарун министрстводин кьилин кьетлен везифайрикай сад тирди малумарна.

"Республикадин уьмуьрдин важиблу месэлайра куь иштираквал чарасуз герек я, - давамарна А.Аджиева. - Куьн телевиденидай, радиодай халкъдихъ галаз алакьалу хьун, куьне аналитический махъалаяр кьхин, пресс-конференцияра ва маса мярекатра иштиракун важиблу я".

Эхирдай алай йисан амай варцара ва 2016-йисуз саналди ийидай кваллахрин план тукьлуьрун теклифна.

Наградаяр вахкана

И йикъара Дагъустан Республикадин культурадин министрствода яратмишунрин конкурсрин лауреатар хъайи аялрив, гьакни педагогив шадвилдин гьалара наградаяр вахкана.

Мярекат ачухай Зарема Бутаевади Россиядин ва Международной конкурсрин призерар ва иштиракчяр тебрикна.

- Кье чна, - лагъана ада, - чи аялар вини дережайрив агакун патал галатун тийижиз зегьмет члугъазвай муаллимризни пишкешар гуда. Дагъустан жуьреба-жуьре хилерай кар алакьдай устадралди, яратмишунралди, гьа са вахтунда кьадим адетар кьадирлудаказ хуьналди машгур я...

Министрдин гафаралди, мярекатдин мурад-метлеб аялрин бажарагълувал, педагогив пешекарвилдин яратмишунар вилик тухун ва кумек гун, аквалтзавай несил гьар жуьредин искусствойрихъ, яратмишунрихъ, музыкадин ирсинихъ галаз вердишарун я.

"Алай йисан январдиз Дагъустандай тир жаван музыкантар Москвада кьиле фейи Ю.Должикован тварунихъ галай гьар жуьре музалатар ягъунай жегилярин ачух IV конкурсдин иштиракчяр ва призерар хьана. Абуру республикадин Мурад Кажлаеван кьетлен бажарагъдин аялрин школадин тербиячяр Даниэль Буни, Екатерина ва Виталий Яблочниковар я. Мярекатдал и школадин тербиячяр тир, 2015-йисан майдиз Москвадин аялрин ва жаванрин яратмишунрин "Аялар ва музыка" ачух фестивалда приздин чкайриз лайихлу хъайи Кумсият Салмановадин ва Даниял Шабанован, гьакни В.Сафонован тварунихъ галай жаван пианистрин Пятигорск шегьерда кьиле фейи международный X конкурсдин призерар тир Марат Рамазанован ва Элла Атрачевадин тварарни кьейдна.

Наградаяр П.Чайковскийдин тварунихъ галай Международной XV конкурсдин гьалибчийрини - Хасавюртдин аялрин искусствойрин школадин ученикар тир Жамбулат Агъаева, Мегьарамдхуьруьн райондин Филерин юкьван школада кьелзавай Зубаир Хадиева, Дагъустандин Огнидай Аида Байматовайди кьачуна.

Гуьрметдин грамотайрилай гьейри, абуру Дербент шегьердиз талукъарнавай надир изданиярни багъишна.

Россияда ЕГЭ

2015-йисуз Государстводин сад тир экзамен тухудайла, санлай 1124 сеферда кьайдаяр члурайдиди дуьздаль акьудна, - хабар гана Россиядин вице-премьер Ольга Голодец, регионрихъ галаз хъайи селекторный совещанидал. Адан гафаралди, ци экзамен 731,6 агъзур касди, гьа жергедай я алай йисан 662 агъзур выпускникди вахкана.

Цахуррин медресадин 940 йис!

Немс мугъман - Рутула

Д.ШЕРИФАЛИЕВ

18-ИЮЛДИЗ Москва-Ростов-Махачкъала-Цахур маршрутдин автопробег башламишна. Мурад-метлеб Рутул райондин кьадим Цахур хуьрун мискиндин медреседин 940

йисан юбилей (кьейд ийин, Россиядин сергьятра им илим чирунин сифте идара я) кьейдун, гьар жуьре себебрики тарихдин ватандивай кьакъатна, виридуьньядиз чкланвай цахурвиар (абурун кьадар тахминан 30 агъзурдалай артух я) дидед члал ва милли адетар хуьнин кардал тупламышун, цахур халкъдин яшайишдинни медениятдин месэлайрал обществодин дикъет желбун я. Россиядин, Дагъустандин, гьакл Цахур кьенвай пайдахар янавай цудалай артух автомашинрин циргь 20-июлдин нисинилай Рутули агакьна. Ина абуру кьиле анин регъбер Давуд Сулейманов аваз райондин вилик-килик квай ксари кьаршиламишна. Ватангьлийриз чай-фу теклифунин, ял ягъунин хуш гуьруьшдилай кьулухъ абуру чпин рехъ Цахур галайвал давамар хьувуна. Фикирдик пакад юкьуз Цахура зурба мавлид тешкилун, 2-3 юкьуз Цахур дердин хуьрерихъ ва дагъвийрин яшайишдихъ галаз мукьувай таниш хьун квай.

И мярекатда ЦНКА-дин (Цахуррин милли медениятдин автономия) активный тешкилатчяр тир Алек-

сандр Ибрагъимовихъ, Рафаэль Алиевахъ (ЦНКА-дин председатель) галаз санал ФЛНК-дин член Ильяс Букарова ва цудралди маса ксарини иштиракна. Абурухъ Германиядин Кельн шегьердай тир социолог, алим Иоахим Кокотни галай. Кьецепатан уьлкведин агъали тир ам сергьятчийри Рутула акъазарна. И кардикай менфят кьачуналди чна адахъ галаз суьгьбетна. Ингье ада Россиядикай, Дагъустандикай ва дагъустанвийрикай вуч лагъанатла:

- Зун Дагъустандиз, Дербентдиз сифте яз атанва, дагълух хуьрерин яшайишдихъ галаз таниш хьана. Чкадин инсанри, акъазвай кради риклиз ийизвай таъсир хьсанди я. Немс яз, лугъун: туристар желбун патал са кьеле ваъ, гьакл куьгьне шикилрай кьадим Дербент за мукьуфдивди, гьар са квалелай, куьнедилай, майдандилай эгечина, тамамвилелди вичин сифтегъан акунриз хжидай. Шаксуз, им еке сабуру ва пулдин такьатар герек кар я. Гуьлуьн кьерек

чиз лагъайтла, пул авай агъаярни гьакимар гьикл хъайитлани кьеведа ва гьикьван кьулайвилер, хьсанвилер авуртлани, Россиядиз абур акси жеда.

Ина заз режера дхьедин залан техника, яракьлу аскерар акъазва. Кьецепатан уьлквейра и кардиз маса рангар гузватлани, уьлкведин сергьятар, кьенепатан кьайда ва мумкин тир тахсиркарвилерин вилик пад кьун патал абур герек я жеда. Гьелбетда, Германияда чакъни гьеле гьализ тахъанвай пара месэлайр ава. Сир туш хьи, вири вичин пацук кьаз кланзавай Америкади, гьайиф хьи, чав чи югъняни ийиз тазва.

Чибурув гекъигайла, кесиб ятлани, ина заз, риклив пашманвал агуд тийиз, хушбахтвилелди, гуьрметлувилелди яшамин жезвай зегьметкеш, мугъманперес, пакадин йикъахъ инанмиш, риклиз хуш инсанар пара акъазва. Чиб-чпивай квахъдай, къалабулух акатдай хьтин себебарни абуруз авач. Им кьехъ хьсан гележег хьунин лишан я.

» Ина заз, риклив пашманвал агуд тийиз, хушбахтвилелди, гуьрметлувилелди яшамин жезвай зегьметкеш, мугъманперес, пакадин йикъахъ инанмиш, риклиз хуш инсанар пара акъазва

са элита патал ваъ, кьилинди, рагъаклидай патан уьлквейрин адетдин инсан патал дуьзмишна кланда. Ву-

Кьуй вирина ислегьвал, гьахъадалат, инсанар хушбахтлудаказ яшамин хьурай!

Школайра сад хьтин парталар

Шагь ШАГЪОВ

Сулейман-Стальский района умуни образованидин идарайра школадин сад тир парталар алукуьниз талукъарнавай элкьвей стол кьиле фена.

Мярекатда райондин образованидин отделдин начальник Индира Османовади, анин кьилин пешекар Вена Абдуселимовади, хизандиз ва аялриз яшайишдин режъай куьмекар гунин центрадин педиатр Сижарат Къазанбеговади, Цийихуьруьн ва Зизикрин школайрин директорри, Эминхуьруьн, Кьасумхуьруьн, Курхуьруьн школайрин директоррин тербиядин режъай заместителри, Стлалрин школайрин муаллимри, модельерри ва ученикри иштиракна.

Индира Османовади кьейдайвал, и мярекатдин кьилин метлеб, яшайишдин гьалариз килигна,

аялрин арадай алукуьнрин барадай тафават акьудун я. Адан гафарай, элкьвей столдихъ жуьреба-жуьре пешекарри, ученикри иштиракунин себеб гьарда вичин фикир лугъун ва сад тир меслятдал атун я.

Инал школадин парталрин са жуьре кьалурайдалай кьулухъ гьарда вичин фикир лугъуз башламишна. Муаллимри чпи кваллахзавай школайра аялрин алукуьниз талукъ тежрибадикай суьгьбетна. Абурун рахунрай чир хъайивал, дуьздаказ хъанавай, артухан са шейни квачир ва гьа са вахтунда ягъ-намусдив кьунвай парталри ученикрин фикирар анжах чирвилер кьачунал желбунин кардани еке роль кьугъвазва. Гьа са вахтунда школада аялри алукуьдай парталар кьулайбуру, девирдив кьурбуру хьун лазим я.

Кьиле тухвай социологиядин хабар кьунри кьалурайвал, гьам муаллимар, гьам диде-бубаяр школадин

сад тир парталар алукуьнихъ галаз рази тир.

Элкьвей столдихъ мад са месэла гьална: санлай шартларив кьур кьайдада тукьурнавай парталрал гьардавай вичин школадин значок, школа лишанламишзавай нехиш алкуьриз жеда.

Парталрин еридик талукъ месэляри фикир тагана амукьнач. Гьакл школадин сад тир парталар алукуьниз клан тийидай ученикрин талукъ рахунарни авуна.

Индира Османовади виридан фикиррихъ яб акална ва умуни образованидин идарайрин директорриз и месэлайр диде-бубайрихъ галаз веревирд авун теклифна, сад тир информациональный такьатдин чарасузал авайдакай лагъана. Адан куьмедиде-бубайривай, еридик, жуьредиз, кьиметдиз килигна, сад хьагъиз жеда.

Рамазандин ва шаввалдин варцарин дережаяр

Гъасан АМАХАНОВ,
лезги "Ас-Салам" газетдин редактор

ГьикI ферз тир кпунин гуьгъуьнай суннат капI ва я гьалатI хъайила, сагъви сужда ийизватIа, гьакI Рамазандин вацрани, сив хуьдайла тур эдебар ва кьай-гъусузвилер шаввалдин вацран ругуд юкьуз сив кьуналди эвез хъийизва. Шаввалдин ругуд йикъан сивер, Рамазандин вацранбур хьиз кьун лазим я. ТахъайтIа, вацран юкьварай ва я эхирдай кьуртIани турус жеда. Алимри лугъузва хьи, эгер шаввалдин ругуд юкьуз сад-садан гуьгъуьналлаз сивер хвейитIа, абуру инсандин рикIиз хъсан таъсир ийида. ГьакIни абуру шаввалдин кIандай, яни сад-садахъай кьакъатай ругуд юкьуз (месела, 13, 15, 17, 23, 25, 27 - йикъариз) хвейитIани суваб жеда.

Шаввалдин ва я маса варцарин сувабдин сивер хуьн патал ният ийидайла, Рамазандин вацран ахъа хъайи сиверни адахъ галаз эвез хуьвунин ният авуртIа жеда ва гьакI авур касди ферз ва суннат сив хвейи кьван сувабар жеда. Пайгъамбарди ﷺ лагъана: "Ни Рамазандин вацран сивер хвена, ахпа Шаввалдин ругуд сивни хвейитIа, ам са йисан кьене сивер хвейи мисал жеда". И гафар Аллагъ-Таалади тестикъарзава (мана): "Ни са хъсан кар авуртIа, адаз За гьахътин цIуд - хгуда". Ам гьикI жезва лагъайтIа, йиса пуд вишни пудкъад югъ ава, Рамазандин вацран къанни цIуд югъ пуд виш йикъаз барабар жезва. ИкI хъайила, пудкъад югъ амукъзава, эгер инсанди пудкъад йикъаз барабар тир шаввалдин вацран ругуд сив хвейитIа, амай кьван вири йикъар тамам хъжеда. Пайгъамбардин ﷺ гьадисда лагъанва: "Чилерни цавар Аллагъди шаввалдин вацракай тир ругуд йикъа халкънава. Ни гьа вацракай ругуд юкьуз сив хвейитIа, Аллагъди адаз дуньяда гьикъван махлукъатар аватIа, гьакъван сувабар кьхиде ва адан гунагърилай гьил кьачуда, адан дережа хкажда". Ибн Аббаса Пайгъамбардин ﷺ гьадис агакьарна: "Рамазандин вацралай кьулухъ сивер хуьзвайди, дяведай катайдалай кьулухъ вичин чкадал хтай касдиз тешпигъ я". Алимри лугъузвайвал, и гьадисда шаввалдин ругуд югъ фикирда ава. Гьавилай аш-Ша'биди лагъана: "Рамазандин вацралай кьулухъ хуьзвай са сив заз са йисуз хуьзвай сиверилайни клан я".

Ка'буль Агъбара "Садай цIуд" риваят ахъайна. Са гьикI ятIани Пайгъамбардин ﷺ руш Фатимат начагъ хъана. И арада адан итим Али атана, адавай хабар кьуна: "Ви рикIиз и дуньядин няметрикай вуч клан я?" Ада жаваб гана: "Я Али, заз анар клан я". И гафарин ван хъайи Али фикиррик акатна, гьикI хьи адахъ анар маса кьачудай пул авачир. Амма ам базардиз фена, са касдивай са диргем бурж кьуна ва гьадахъ анар маса кьачуна, папан кьилив хквез рекъе гьат хуьвуна. И арада адаз рекьин кьерехдал кьатканвай кесиб, азарлу са кас акуна. Али адан кьилив фена ва хабар кьуна: "Я буба, ви рикIиз вуч кланзаватIа

лагъ?" Ада жаваб гана: "Я Али, зун инал кьаткана, ингъе, кье вад лагъай югъ я, валай гьейри зи гьалдикай жузадай кас хъанач, зи рикIиз, чан хва, анар кланзава". Али мадни фикиррик акатна: "За маса кьачунвайди са анар я, гьамни Фатиматаз. Эгер за ам и касдиз гайитIа, Фатимат анардикай магърум жеда. Амма эгер за адаз гун тавуртIа, зун Аллагъдин буйругъдиз акси жеда, гьикI хьи Ада лагъана (мана): "Куь кьилив атай тIалабчи са шейни тагана чукурмир" ("Аз-Зугъа" сура, 10-аят). Адан Расулдини лагъанва: "ТIалабчидихъ калтугмир, гьатта ам куь патав балкIандаллаз атайтIани". Алидини анар падна яшлу касдиз гана. Анар тIуьнмазди ам сагъ хъхъана, и арада кIвале авай Фатиматни сагъ хъхъана. Ахпа Али гьилер ичIиз, регъула кIваллиз хтана. Итим акур Фатимата шаддиз лагъана: "Вун вучиз сефилзава, за Аллагъдин кьудратдал кьин кьазва, вуна анар гьа итимдиз ганмазди зун сагъ хъхъана". И гафарин ван хъайи Алидик хвеш ахкатна. И арада са касди абурун кIвалин рак гатана, зун Салман аль-Фариси я, рак ахъая лагъана. Ракар ачухай Алидиз винелай пек вегъенвай сини гьиле авай Салман аль-Фариси акуна. Ам ада Алидин вилик эцигна. Алиди им гьинай я лагъана, хабар кьуна. Ада лагъана: "Аллагъ-Тааладилай Адан Расулдал, Расулдилай вал агакьнавай пишкеш я. Пек алудайла Алидиз ана кIуьд анар аваз акуна. Ада лагъана: "Я Салман, эгер им Аллагъдин патай тиртIа, ина цIуд анар жедай" Аллагъ-Таалади лагъанва (мана): "Ни хъсан кIвалах авуртIа, За адаз гьам хътин цIуд гун хъийида". И арада Салман хуьурена ва ада вичин перемдин хилай са анар акъудна, синида эциг хуьвуна. Ада лагъана: "Я Али, Валлаги, абуру (сифтедай) цIуд авайди тир, за вун ахтармишун патал абурукай сад кьачуна". Сувабар артухарунин гьикмет Мугъаммад Пайгъамбардин с.а.с. умматдин хъсан крар цIудалай ирид вишелди ва гьадалайни гзаф артухарунихъ пуд гьикмет ава.

Сад лагъайди, виликан пайгъамбардин умматрин уьмуьрар яргьибур тир, абурухъ хъсан кIвалахар ийидай гзаф вахт авай. Чи умматдин уьмуьр лагъайтIа куьруьди я, гьаниз килигна гзаф ибадатар ийидай вахтни жезвач. Гьавилай Аллагъ-Таалади виридалайни хъсан умматдиз сувабар артухарунин лайхлувал багъишна. Кьвед лагъайди, анжах амалар рикIин сидкьидай ийиз хъайитIа, женнетда авай дережаяр кьазанмишиз жезвайди я. Чи умматдин амалар лагъайтIа, нукъсанар квайбур я, гьавилай Аллагъди а нукъсанар Вичин регъимдалди кIевна, сувабар артухарна. Пуд лагъайди, са амал цIуд сеферда артухарайла, масабуроз артухарнавай паяр вахчудай мумкинвал жедач. Къияматдин юкьуз гьар сада вичин бурж алайдан хъсан амалар вахчуда. Вири хъсан амалар вахчурдалай кьулухъ, Аллагъдин лукIраз вичи авур амалрикай са шейни амукъдач, артухарнавай амалрикай гьейри. Вичиз буржлу касдин амалар вахчурдалай кьулухъ, артухаяр акур, бурж аламай касди лугъуда: "Я Рабб! Заз адан артухайрикайни це". Аллагъ-Таалади лугъуда: "Абуру адан амалрикай туш, абуру Зи рагъметдикай я, За адавай Зи рагъмет вахчудач, вуна адан амал вахчудна, адал рази хъухъ".

Мавлид метлеблукъ кар я

ИНТЕРВЬЮ

И мукъвара чи газетдин штатдик квачир корреспондент Р.ЭМИНОВ Ахцегъ райондин Калукрин хуьруьн имам Гьажи Салагъ САЛЯГЪОВАХЪ галаз гуьруьшмиш хъана ва адав диндин бязи месэлайрай са шумуд суал вугана. Агъадихъ чна абурун арада хъайи суьгъбет газет келзавайбурун фикирдиз теклифзава.

■ Гьажи Салагъ, мусурмандиз мавлид ийидай ихтияр авани?

- Мавлид сифте Мугъаммад Пайгъамбарди ﷺ вичи тешкилайди я. Мавлид - им Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ уьмуьрдикай, гьар са вакъиада ада вичи-вич тухвай кьайдайрикай, адан кьилихрикай ахъайзавай, адалай тарифар ийизвай мярекат я. Алай девирдин машгур алимрикай сад тир Сайид Мугъаммад Алави аль Малики аль Гьасаниди лагъана: "Ислам чна Мугъаммад Пайгъамбардивай кьачурди я, гьакI хъайила, адан уьмуьр вич Ислам я". Мавлид - им Пайгъамбар ﷺ хайи юкьуз киле тухузвай сувар я лугъузвайбуруз Алавиди ихътин жаваб гузва: "Исламда кьве сувар ава. Абуру сив хуьнин ва Къурбан суварар я. Амма Пайгъамбар ﷺ хайи югъ, чна адаз сувар лугъузвачIани, гьабурулайни виняй я".

Эгер Мугъаммад Пайгъамбар ﷺ хъаначиртIа, Къурбан ракъурун, Мигъраж, Исраъ, Гьижра ва адан уьмуьрдихъ галаз алакълу маса крарни жедачир. Чахъ абуру вири берекатлу Пайгъамбар ﷺ хуьн себегъ яз авайди я. Аллагъ-Таалади вичи лагъана: "Эгер Мугъаммад ﷺ за халкъ ийидачиртIа, цавар, чилер, инсанрин руьгъер, женнетар, жегъеннемар ва амай вири шейэрни халкъдацир". "Ла иллагъа иллаллагъ Мугъаммадан расулуллагъ" - лагъана инанмиш хъанвай касди "Пайгъамбар ﷺ хайи йикъал куьне вучиз шадвал ийизва?" - лугъудай суал гун мумкин яни мегер? Ахътин эдебсуз суал арадал атай касдихъ галаз чна гуьжетар тавуна, Пайгъамбар ﷺ кланивилай, ам хунал шад яз мавлидар киле тухузва, лагъана жаваб гана кланда. Пайгъамбарди ﷺ лагъана: "Вичин аялрилай, девлетдилай ва вири инсаниятдилай, гьатта жувалайни гзаф клан тахъанмаз гьич са касдихъни тамам иман жедач" (Бухари).

лу гафар жагъизвач". Муслималай атанвай гьакъикъи гьадисдай аквазвайвал, мавлид сифте яз Пайгъамбарди ﷺ вичи тешкил авурди я. "Пайгъамбардивай ﷺ гьар ислендин юкьуз вуна вучиз сив хуьзва лагъана хабар кьур чIавуз, ада ам вич хайи югъ я лагъанай. Яни ада Аллагъ-Тааладиз хийирдуьа ийиз сивер хуьналди, вич хайи югъ виниз акъудзавай.

ГьакI хъайила Пайгъамбар ﷺ хайи юкьуз хийир-дуьа, хъсан крар, мавлидар авун чазни суннат я.

■ Бязибур мавлидар еке харжияр авуна киле тухузва. Мавлид ийиз кланзавай бязи кесибривай ахътин мярекатар тешкилиз жезвач. Чаз куьне мавлид гьи жуьреда тешкилун лазим ятIа лагъанайтIа кланзавай.

- Мавлиддин межлис еке харжийрихъ галаз алакълу авун ва аниз пара мугъманриз эвер гун шартI туш. БатIлухдай тир шейх Саадугъажиясул Мугъаммад-Эфендиди лагъайвал, мавлиддиз гзаф инсанар кIватунин чарасузвал авач. Жуван мумкинвилериз килигна и мярекатдин суфра ачухун, хизан санал кIватI хуьн, Пайгъамбардикай ﷺ суьгъбетар, хийир-дуьа авун бес жезва. Мугъаммад бин Алави аль-Маликиди лагъана: "Пайгъамбар ﷺ хунин гьакъиндай шадвал гьамиша авуна кланда, иллаки Пайгъамбар ﷺ хайи Раби-уль-Авваль вацра ва ислендин юкьуз. Меккада, Мединада ва Пайгъамбар ﷺ клани ксар авай вири чкайра гьар юкьуз мавлидар тухузвайди я.

■ Мавлид тешкилзавайбуруз гьихътин хийир ава?

- Гьафиз СуьтIиди лагъанва: "Заз чидайвал, мавлид - им Къуръандай пак аятар келлун, Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ уьмуьрдикай, ам хайи йифиз хъайи аламатрикай суьгъбетар авун, адан тIвар виниз хкажун, садакьяр гун патал кIватI жезвай инсанрин межлис я. Ибуру вири хъсан крар яз гьисабзава". Маъруф ал-Кургъиди лагъана: "Мавлид тешкилна адан иштиракчияр патал хуьрек гьазурай кас Къияматдин юкьуз Пайгъамбардихъ ﷺ галаз кьарагъда". Я Аллагъ, вуна чунни гьа ихътин ксарикай ая, Амин!

Сирию СакъатIиди лагъанва: "Пайгъамбардин ﷺ гуьрметдай тешкилнавай межлисдиз фидай ният авурда Женнетдин багъдиз фидай ният авурдай гьисабзава, вучиз

» Мавлиддин межлис еке харжийрихъ галаз алакълу авун ва аниз пара мугъманриз эвер гун шартI туш

Пайгъамбардин ﷺ девирда мавлидар авайди тушир лугъузвайбуру патал Меккедай Мединадиз куьч хъайила, Пайгъамбардихъ ﷺ галаз гуьруьшмиш хъайи чIавуз мединавийри туькIурнавай тарифдин ва кьаршиламишунин шиирар келлун бес я. Асгъабри Пайгъамбардин ﷺ тарифар авун Шариятдив кьадай кар тушни мегер? Эгер кьадай кар туширтIа, Пайгъамбарди ﷺ абуру акъвазардацирни? Асгъабри ийизвай крарилай, Пайгъамбар ﷺ рази яз хъайила, гьикI инкар ийида кьван? Каъббин Малик, Гьасан бин Сабит, Абдуллагъ бин Равагъат хътин ва маса шаирри чпин шиирра Пайгъамбардин ﷺ тарифарзавай. Абуру Исламдин критикадиз акси яз экъечIзавай - Гьасан бин Сабит Ислам ва Пайгъамбар ﷺ хуьн патал динсузлам аксиниз экъечIзамай кьван адахъ Жабраил малаик жеда, - лугъудай Пайгъамбардин ﷺ гьадис ава. Каъббин Зугъайр Пайгъамбардин ﷺ патав атана, адалай тарифардай шиирар келлай чIавуз ам гзаф рази хъана ва адал вичин халат алукина.

Пайгъамбардин ﷺ тарифарзавайбурун арадай виридалайни хъсан шаир хъайи Бусириди лагъана: "Адан зурбавилин кьадар тек са ам халкънавай Халикьдиз чиде, гьакI хъайила, инсандиз адан дережадиз лайих-

лагъайтIа ам аниз Пайгъамбардин ﷺ гуьрметдай физва". Пайгъамбарди ﷺ лугъузва: "Зун клан хъайиди захъ галаз Женнетда жеда". Жамалуддин Эфендиди лагъана: "Пайгъамбардин ﷺ гуьрметдай мавлид тешкилнавай чка малаикрай ацIуда, Аллагъди а инсанриз ва а чкадиз мергьяматлувал, хушбахтвал рекъе твада. Малаикрини а касдин тарифарда, Аллагъдини а кас бедбахтвилерикай, азаррикай хуьда, адан гунагърилай гьил кьачуда".

Имам Нававидин муаллим имам Абу Шамата лугъузва: "Чна тешкилзавай мавлиддин гуьрчегвал ва хъсанвал екеди я, Пайгъамбардин ﷺ тIвар хкажун патал инсанар кIватI хуьн, садакьяр, пишкешар гун, мусурманрин арада шадвал, садвал ва муьгъуьббат артух хуьн я". Имам Субукиди лагъана: "Мавлид - им инсанар кIватI жезвай, лап хъсан кар яз гьисабзавай межлис, яни Пайгъамбардиз ﷺ авай кланивал кьалурзавай лишан я. Исламдин тIвар-ван авай ругъани Ибн Жавзиди лагъана: "Мавлид са йисан кьене кIвалин берекатлувилдин замин я". Пайгъамбардин ﷺ гьадис ава: "Кланиди гьа вич кланзавай касдихъ галаз жеда".

■ Суьгъбетдай чухсагъул ва чаз виридаз мавлидар авун кьисмет хуьрай!

Набут аялризни жегъилриз - къетлен къайгъударвал!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Набут аялризни жегъилриз медицинадинни яшайишдин рекъерай куьмекунин Центр (ГКУ РД РЦДПОВ) Ахцегъ районда 2008-йисалай кардик ква ва гъа чавалай инихъ адаз **Мирвара Мусаевна МУСНАБИЕВАДИ** (*шикилда*) регъбервал гузва. Гъукуматдин и идарада пуд отделение: азарлу аялриз яшайишдин медицинадин, психолого-педагогвилдин рекъерай куьмекар гунин ва яшайишди къабилвал арадал хкунин (реабилитациядин) программаяр туйкълурунин отделениеяр, - яшайишдин педагогвилдин, массаждин, медицинадин процедурайрин, физиотерапиядин кабинетар, гъакI тренажерин зал, ял ядай, къугъунардай ва ксудай къвалер, столовой кардик ква.

И мукъва чун Ахцегъ РЦДПОВ-дин директор М.М.Мусанабиевадихъ галаз гуръуш хъана ва адахъ галаз агъадихъ галай сугъбетна.

■ **Мирвара Мусаевна, алай вахтунда куь идарада шумуд аял ава ва абур гинрай атанва?**

- Ахцегъ райондин хуьрерай къабулнавай вири 23 аял ава. Абурукай 10 стационарда, яни киш ва гъад йикъар квачиз, гъафтеда амукъзавай, 8 анжах йикъан береда амукъзавай (ахтинбуруз къведра тлун-хъун гузва) ва 5 аял духтуррин теклифдалди ва я чпин хушуналди къвез, массаждин, логопеддин кабинетра къилдин къуллугъар къабулзавайбурун я. Пуд лагъай дестедик акадзавайбурун къадар бязи йикъара 10-15-давни агакъзава. Куь-

къуллугъарин махсус программа туйкълурзава.

■ **Набут аялриз куь Центрада яшайишдин медицинадин реабилитациядин рекъяй гъихътин къуллугъар ава?**

- Аялар чпин яшарин, психологиядин, сагъламвилдин гъал ахтармишна хъиз, эвелимжи нубатда абуруз вири делилрин электронный база тешкилзава. Гадал бинеламиш хъана, чи пешекарри (педагогрини психологри, духтурри, зегъметдин ва физкультурадин рекъерай инструкторри, массажистди, логопедди) абуруз яшайишдин, медицинадин, педагогвилдин, зегъметдин ва инсанрин арада алакъайрин рафтарвилер хуьнин рекъерай гъар жуьре куьмекарзава. Къилдин азарлу аялар чпин къуватрихъ, пакадин йикъахъ инанмишарун ва, санлай къачурла, яшай-

тан Республикадин 2014-йисан 29-сентябрдин 72-нумрадин Законда тайинарнава. Къуллугъар артухардай ихтиярни ава, эгер яшайишда абурун важиблудвал субутзавай хътин делилар ва талукъ тир шартлар таъмин ятла. Амма къуллугъарин ери хъсанаруникай рахайтла, им чи гъар йикъан буржи я ва и месэладал чун датлана алахъзава.

■ **Мирвара Мусаевна, куь Центр девирдин истемешунрив куь материалринни алатрин базадалди таъмин яни?**

- Риклиз къанивал ваъ. Центр 23 койкакадинди ятлани, иниз къвез къанзавайбурун къадар гъамиша пара я, гъавилляй нубатнубатдалди къабулзава. Гъайиф хъи, чаз чи хусуи чка - къвал авач. "Агъасиван колхоз" СПК-дин дарамат кирида къуна, гъа инаг са бубат къадайвал туйкълуруниз мажбур хъанва. Бязи дараматри санэпиднадзордин ва гуьзчивалдай маса идарайрин истемешунрив жаваб гузвач. Къвед лагъайди, аялар тухуз-хкидай транспорт, лазим тир спортивентарь, къугъвадай майдан (авайди чна чи къуватрал са бубат туйкълурнавайди я) ва пара маса шейэрни алатар авач. Алай вахтунда РФ-дин "Доступная среда" программадай чна материалринни алатрин база мягъкемарунин барадай куьмек агакъуник еке умуд кутазава. Гъаят къайдадиз хкунин, набут аялриз къекъвез регъят хъун патал пандусар туйкълурунин, ракарар дегишарунин ва ремонтрин бязи маса къвалахрив и йикъара эгечлун лазим я. Мукъуь патахъай, ибуру вири вахтуналди тир крар я, вучиз лагъайтла чи идарадиз типовой къилди дараматдин патан хъай игътияж ава.

мек къанз къвезвай кефсуз са аялдишни чна ваъ лугъузвач. Исъята къунши районрай атанвайбурун авач, адет яз, жезва. Йисан къене гъар са аялдиш анжах 3-4 сеферда ина чи къуллугъар къабулдай ихтияр ава.

■ **Набут аялар ва жегъилар Центрадиз къабулун патал куьне абурувай гъихътин документар истемешзава?**

- Азарлу аял къабулна, адаз яшайишдинни медицинадин реабилитациядин къуллугъар авун патал а касдин ва я адан законлу векилдин - диде-бубадин арза, ЦРБ-дай духтурдин теклиф, паспортдин ва хайивилин шагъадатнамадин копияр, инвалидвилдин справка герек я. Махсус комиссия и документризи килигзава ва "Россиядин Федерацияда агъалийриз социальный рекъяй къуллугъ авунин дибар" тивар алай Федеральный 442-нумрадин Закондин бинедаллаз азарлудаз чи Центрадин къуллугъарин игътияж авайвилдин къарар акъудзава. Ахпа чи пешекарри аялриз реабилитациядин къилди-къилди

ишдиз адан къабилвал арадал гъун я. Чи тежрибадай аквазайвал, реабилитациядин курс тир 24 юкълуз аялрихъ галаз тухузвай ихътин къвалахди аквадай хътин хъсан дегишвилер арадал гъизва. Таниш тушир обществодин инсанрихъ галаз абурун рахун-лукълун, спортдинни яратмишунин алакълунар ачух, элкълвена къунвай тибетат ва илим чириз къан хъунин итижлувал хкаж жезва. Ихътин агалкъунриз, гъелбетда, аялрихъ галаз датлана гъар жуьре суварин мяректар, викторинаяр, экскурсияр, "Азбука пешехода" ва "Буквоежка" махсус программаярин къугъунрин конкурсар къиле тухун хъсан таъсирзава. Къилинди, 442-нумрадин ФЗ-дин 31-статьядал асаслу яз, чи Центрада вири жуьре къуллугъар пулсуздаказ я.

■ **Ийизвай къуллугъарин къадар артухардай ва ери хъсанардай мумкинвилер авани?**

- Къуллугъарин тиварар-къадар (перечень) РФ-дин Закодин бинедаллаз гъар са субъектдин, яни чи дуьшуйшда Дагъус-

■ **Набут аялриз мергъяматлувилдин куьмекар гудай спонсорар авани?**

- Дугъри я, райондин руководстводи, ОНО "Возрождение" фондунди, жегъилрин парламентди, гъакI къилдин ксарипчелай алакълдай гъевчи куьмекар гузва, пара къадар сагърай! Гъилевай вацра Махачкъаладин мергъяматлувилдин 1-фондуни, месела, интерактивный доска хиве къунва, килигин. Амма ихтилат набут аялар къвачел ахкъалдаруникай, абуруз яшамеш жез куьмекуникай физвайла, гъайиф хъи, ихътин садакъайралди кар туйкълузвач.

■ **Коллективдикай, къвалахзавай пешекаррикай вуч лугъуз жеда?**

- Чаз къилин образование авай тербиячияр, гъакI логопед, психолог ва тежрибалу 5 медсестра ава. ЦРБ-дай атана 0,5 ставкадал къвалахзавай терапевт, физиотерапевт, психоневролог, педиаторни кваз чи коллектив 35 пешекардикай ибарат я. Абурун къвалахдилай чун ва набут аяларин диде-бубаяр рази я.

"АЙБОЛИТ"
Чир хъун хъсан я

"Айболит" газетдай
гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

• **Стенокардиядин** къилин лишарикай сад рикляй ва тахъайтла далудихъай тлалар ягъун я. Риклин приступ тахъун патал, рикляй тлал ягъайла, михъи авуна са силих серг туйкълурнун меслят къалурзава.

• **Нефес** къазвайла, агъадихъ галай дарман хийирлу я. 200 мл эрекъ ва гъакълванни зейтундин гъери сад-садак какадарна, 3-4 гъафтедин вахтунда йикъа пуд сеферда хуьрекдин 2 тлуруна авайди ишлемишда.

• **РикI** авай патай далудихъай тлалар ядайла, йикъа са сеферда чайдин са тлуруна авай шекердин песоқдик 5-6 стлал пихтадин ягълу какадарна ишлемишда. И настойка рикI авай патав гуьцлайтла, тлал фад секин жеда.

• **Ивидин** дамарар мягъкем ва иви къери хъун патал, 50 г шабалутрал 0,5 л эрекъ илична са вацра тада. Ахпа ам куьзна, са вацран вахтунда, йикъа пуд сеферда хуьрекдин 2 тлуруна авай циз 30-40 стлал вегъена, фу неэ 30 декъикъа амайла хъвада.

• **Мадни** гъар юкълуз фу недалди вилик хуьрекдин са тлуруна авай золотой усдин миже ишлемишун гъаф хийирлу я.

• **Хирургри** гангрена хъанвай гъил, къвач атлузватла, жерягъри цвелдин тарцин рухъведдин целди (щелок) сагъар хъийизва. Тамам са гъафтедин вахтунда экуьнахъ ва нянихъ а тарцин рухъ (щелок) квай ваннаяр къабулда. Цин чимивал 30 градус хъун лазим я. Им лап регъят къайда ятлани, гъил, къвач сагъ амукъда.

• **Астмадин** азар авайла, паркълудин, дамардин пешерин, алээдин ширеряв ва вирт (вири сад хътин паяр) са банкадиз вегъена, хъсандиз хуькуьрна, сив пекинал къевирна пуд гъафтеда къайи ва мичли чкада хуьда. Ахпа ичли риклелай йикъа пуд сеферда хуьрекдин са тлуруна авайди ишлемишда.

• **Къил** тлазвайла, галаз-галаз са шумуд юкълуз, ксудалди вилик сивиз хуьрекдин са тлуруна авай шекердин песок вегъена, цихъ галаз хъвада.

• **Къвачин** тупларин араяр гатанвайла ва квазвайла, ксудалди вилик 1-2 сеферда къвачер чими цъай запун яна чуьхвена, къур акъатдалди михъна, косторкадин ягълу гуьцла, гуьлуьтар алуқна къаткида.

• **Атеросклероздин** азар авайла, йикъа пуд сеферда, фу недалди вилик, хуьрекдин 2 тлуруна авай гъажибугъадин ягълу ишлемишун меслят къалурзава.

• **Яшар** хъанвай инсанрин зигин зайиф тахъун патал, хуьрекдин са тлуруна авай девясилдин дувулрал 0,5 л эрекъ илична, са вацран вахтунда тада, гагъ-гагъ а дарман авай къаб юзурда. Ахпа йикъа пуд сеферда, фу недалди вилик, хуьрекдин са тлуруна авайди ишлемишда. И настойка зур вацра бес жеда.

• **Зобдин** азар авайла, 1/2 стаканда авай клерецдин хвехверин арайра жедай ламарал са стакан спирт ва 50 г прополис илична, 2 гъафтеда мичли чкада эцигда. Ахпа йикъа пуд сеферда 10-12 стлал ишлемишда. Сагъарунин вахт 2 варз я. Дарман са югъни какадар тавуна ишлемишун лазим я.

• **Туйкълудин** куркурда туйкълуьл акъваз хъанвайла, чулав турп хам аламаз як регъведай машиндай авадарна, миже хкудна, адан къадарда аваз некледин цвевъ алава хъувуна, йикъа 3-4 сеферда фу тлуьр цлуд декъикадилай гуьгъуниз чайдин са тлуруна авайди ишлемишда.

• **Хуьквадинни** ратарин азар авайла, апельсиндин хамни пурнияр (1:1) сад-садак какадарна, хуьрекдин са тлурунавай къаришмадал са стакан ргъазвай яд илична, 20 декъикада тада. Ахпа ам куьзна, чайдин са тлуруна авай валерианадин настойка алава хъувуна, йикъа пуд сеферда са стаканда авайди хъвада. Сагъарунин вахт са варз я.

• **Картуфар** ругур яд беден зиянлу шейэрикай михъи ийидай хъсан такъат я. Артритдин азар авайбуруз ам экуьнахъ ичли риклелай, юкълуз ва ксудалди вилик хъун иллаки хийирлу я.

• **Бронхитдин** азар авайла, гъар юкълуз ичли риклелай, фу неэ 30 декъикъа амайла, цикли 2 кака хъвада.

Суварин руьгьдаллаз

Шагь ШАГЬОВ

"Шарвили" эпосдин суварин вилик Сулейман-Стальский райондин векилри гьар жуьре мярекатар тешкилнава. Им лап хьсан, тариф ийиз жедай кваллах я.

Райондин хуьрерин школайра лезги халкъдин эпосдиз талукьарнавай клелунар кыле физва. ИкI, и мукьвара Испикрин ва Цийи Макьарин школайра аялри "Шарвили" эпосдиз талукь мярекатдал шиирар клелна, муаллимри, агьсакьалри аялри эпосдикай, Шарвили пагьливандикай, адан игитвилерикай суьгьбетарна. Районда эпосдиз талукь маса мярекатарни тухузва.

21-июлдиз Россиядин халкъарин адетдин культурадин Сулейман-Стальский районда авай Централдин вилик лезги халкъдин кьадим гамаринни халличайрин, абурун нехишрин, чкадин сеняткаррин

гьилин-тулун шейэрин члехи выставка ачухнавай. Райондин администрацияди ва культурадин отделди тешкилай и выставкади агьалири еке итиж авуна. Анал кьадим ва алай девирдин 60-далай виниз гамарни халичаяр эцигнавай, гьар са нехишдай, гам-халича хранвай гьар са кьайдадай чи халкъдин медениятдин девлетлувал, кьадимвал, дагьви дишегьлирин устадвал кьатлуз жезвай.

Чкадин сеняткаррин кваллахриз тамашиз райондин режиссер Нариман Абдулмуталибов, культурадин отделдин начальник Майрудин Бабаханов, скульптор ва художник Агьмад Адиллов атанвай.

Выставка ачухдайла, Н.Абдулмуталибова лезги халкъдин культурадин, искусстводин метлебувиликай, халкъдин сеняткарвилер арадал хжунин чарасузвиликай суьгьбетна.

А.Адилова гамарани халичайра авай шикилрикай, абурун нехишрикай гьейранвилелди суьгьбетна.

Чи дуствал члуриз жедач

Бакудикай Кичибег Мусаеван

веревирдер

Тахмираз ИМАМОВ

Алай вахтунда РД-дин писателрин Союздин Дербентдин региональный отделенидин кыле акьвазнавай Дагьустандин шаир ва литературовед Кичибег Мусаев и мукьвара Азербайжандин меркез Баку шегьерда (Дербентдиз кьведальди ам ина яшамис хьайиди я) мугьманда авай вахтунда адаз тарихда сифтегьанбур тир, Азербайжанди лап вини дережада аваз кыле тухвай Европададин I кьугьунар аквадай мумкинвал хьана.

да кваллахдин рекьай юлдашрихь галаз гуьрушмиш хьана, ана зун илимдин члехи кьуллуьгьчи тир. Виринра зун еке гуьрметдивди, виниз тир дережада мугьманпересвилелди кьабулна.

Цяярин уьлкве-Азербайжандиз гьакI лугьузва-вичин шаирралди, музыкантралди ва памбагчийралди гьамиша машгур тир. Кьенин юкьуз абуру спортдин рекьайни еке агалкьунар кьазанмишнава, и карди, гьелбетда, чи кьунширийрин твар виниз хкажзава.

Азербайжандин президент Илгьам Алиева дуьз ва дуьньядин сообществода гьисаба кьунвай политика тухузва. Ада гзаф крар вичин камаллу буба Гьейдар Алиевавай чирна.

■ **Россия ва Азербайжан кьенин кьунширя ва карчи амадагар я.**

- Эхь, Россиядин Федерациядини Азербайжан Республикади са жерге хилерай: политикадин, экономикадин, культурадин, спортдин ва маса рекьерай

сих алакьаяр аваз кваллахзава. Алатай йисан сентябрдин вацра Бакуда Москвадин мэр Сергей Собянинни Илгьам Алиев гуьрушмиш хьайи члавуз, АР-дин премьер-министр Ягуб Эюбован иштираквални аваз саналди кваллахунин гьакьиндай меморандумдал кьулар члуьгнай. Идалайни гьейри, Россиядин алишверишдин тайин компанийринни Азербайжандин шей гьасилдай карханайрин арада 48 документдикай ибарат тир са жерге кьараррални кьулар члуь-

на. Терефар Россиядин меркездиз неинки емишар ва салан майваар, гьакIни вечерен як агакьарунин патахьайни меслятдал атана С.Собянинан гафараалди, 2013-йисуз кьве уьлкведин арада товарооборот 30 процентдин артух хьана.

Бакуда Европададин сад лагьай кьугьунар ачухдайла, аниз РФ-дин Президент Владимир Путин атунуни уьлквейрин арада еке гуьрмет авайдан гьакьиндай мадни шагьидвалзава.

■ **Сергьятдин и ва а пата авай инсанрихь гзаф умумивал авай мукьва-кьиливиллин, дуствиллин, культурадин ва алишверишдин алакьайри сад садав агудзава.**

- Дагьустанда хейлин азербайжанвиар, Азербайжандани гзаф дагьустанвиар яшамис жезва. Чпин ери-бине Азербайжандай тир гзаф инсанар патал Дербент хайи шегьердиз элкьвена. Абурун арада журналист Тагьир Салех, шаирар тир Азиз Мирзебегов ва Фахреддин Орузев, журналист, алим, драматург Фейруз Бедалов, мукьвара рагьметдиз феийи шаир ва прозаик, композитор ва драматург, РД-дин искусствойрин лайихлу деятель Асеф Мегьман ва гзаф масабур ава.

Дагьустандинни Азербайжандин машгур хва, зурба композитор, АР-дин халкъдин артист Гьажи Ханмегьамедов Табасаран райондин Тинит хуьре дидедиз хьана, Дербентда клелна, гугьгьунлай Бакудиз акьатна, ана уьмуьрдин ва яратмишунрин рехь давамарна.

Азербайжандин халкъдин сад лагьай шаир Самед Вургунан уьмуьрдин юлдаш Хаверханум Дербентдай я. Машгур Низамидиз Дербентдай тир Афакханум бегенмиш хьана, адакай манияр тукьлуьрна ва адал эвленмиш хьана. Акьвазвалвал, чи алакьаяр кьадим девиррилай давам жезвайбур, дерин дувулар авайбур я, гьакI хьайила чи дуствал садавайни члуриз жедач.

Автордин кьейд: Бакуда урус члалалди Кичибег Мусаеван ширирин Кватални чагдай акьатнава. Чна автордиз и картебрикзава.

Швабра

(Уьмуьрдай агьвалат)

Азедин ЭСЕТОВ

Жуван гьилевай лаш тлуьрар алаз аквада лугьуда. Мад мисал авай: гьилевай девде ахьайна, цававай легледихь галтугмир. Мад мисал: гзаф клан хьайила - тлимилни; тлимил клан хьайила - цимилни...

Ихьтин камаллу келимаяр зи риклеп зи кайваниди, члехи вуздин члехи муаллимди, яргьал йисарин тежриба хьанвай педагогди авур са суьгьбетди гьана. Агьвалат чи уьмуьрда акьван гзаф сеферра тикрар жезва хьи, адакай инсанри, иллаки жегьилри тарс хжудун лазим тир. Ятлани уьмуьрда масакла жезва...

М.Н.-ди кваллахзавай кафедради саки гьа са йисара вузни, аспирантуради акьвалтарнавай кьве жегьил хтанвай. Сада доцент яз, мукьуда лаборантка яз кваллахзавай. Кьведни алай аямдин уламрикай хабар авай, чирвилерал гьалтайлани чпин дережайриз жаваб гузвайбур тир. Гьал-агьвални, чпин дундиз, пек-парталдиз, ацукьун-кьаракьуниз килигайла, пис тушир. Сад гзаф девлетлу яз, мукьуди кесиб я лугьудай карни авачир.

Тебиатдин кьанунар я, жегьилар чпин квал-югь кутунин, кьисметар жагьурунин кьайгьуйри жеда. Жегьилар гзаф авай магьледа мехьерарни гзаф жедай адет я.

Инани кафедрада кьве жегьилдин кьве мехьер хьун вилив хуьзвай. Иллаки рушан успагьивал, ада вич кыле тухунин тегьерар, вичихь ва вичи кваллахзавай чкадихь гелкьун, герек авазни, авачизни ана са гьихьтин ятла дегьивилер тваз алахьун... Ибур тербия алай гьар са дишегьлидиз хас крар, алахьунар я, лугьуда куьне. Зани гьакI фикирзава.

Гада масакла тир. Са артух и крариз яб тагузвайди акьвазвай. Амма вичин пад-кьил тавуна, гьилик гьа вичив кьур потрфель гвачиз, сивел хьвер, саламдин гаф алачиз кваллахдал атай вахт чидач.

Саки йисни зур кьван икI алатна, жегьилриз чпиз-чб таквазвай хьиз тир.

Адетдин рахунрилай артух са гьерекатни абурук квачир. Руша, белки, адаз акун патални мукьвал-мукьвал кафедрадин муаллимриз вичи гьазурнавай чай, кофе теклифдай. Гьа жергедай Элиф Элифовичазни (тварар дегьиларнава). Эсли Эмировнадин гьерекатрикай, рафтардикай, Элифа са нетижани хжудзавачир.

Эхир, са юкьуз, кафедрада маса кас авачирла, Эслиди М.Н.-диз вичин рикI ачухна, бес фадлай Элиф Элифовича вичин рикI незва, сад-садаз акьвазва - рахазвач. Ашукь хьанва руш! Амма гададиз и сир лугьуз жезвач. Яшлу дишегьлидивай жегьилдиз, вичин дидедин патай хьиз, куьмек кланзавай.

Хьсан кардиз гьикI куьмекдач. Гугьгьунин юкьуз М.Н.-ди Элиф кьилди гьалтун вилив хвена. Вахтарикай менфят кьачуна, ада жегьилдиз лагьана:

- Яда, я квал кьени хьайиди, ваз, жегьил итимдиз, залай фад акуна клани крар акьвазвачни?

- ГьикI хьана, М.Н.? На заз сир лагь, ви кьуллуьгда зун гьамиша гьазур я, - са тлимил чашмиш хьана Элиф.

- ГьикI жедайди я? Эсли хьтин тават гьа патав гваз, вуна адаз гьич ябни гузвач. Килиг, вун свас авачиз амуькда гьа... Гзаф кек ягьай балкандиз лезн жагьизвайди туш...

И ван хьайи Элиф хуьрена:

- М.Н., за ваз ачухдиз лугьун. Вун чаз диде кьван хатурлу я, гьавилай чаз ви гьар са келимани хуш я.

Амма Эсли заз жував кьадай руш хьиз акьвазвач ман...

- ГьакI я? - суална М.Н.-ди. Инихь-анихь килигна, гьа патав гвай шкафдин кьвалахь уборцицади тунвай кларасдин швабра акуна. Элифаз ам гьиле кьун теклифна.

Чиник суалдин лишанар акатнатлани, жегьилди швабра кьачуна.

- Гьан, килиг садра, гьихьтинди я ам, ви гьилевайди?

- Са артух тукьлвейди туш ман, - секиндив, швабрадин и пад - а пад элкьуьрна Элифа. - Ам тукьлуьрай устларди бегьем кваллахнавач, тлуьрар, лекьвер алама...

- Гила зав вице а затI, жув алад атла даклардин патав. Килиг садра, ваз гила гьикI акьвазватла швабра.

- Гзаф цалцалам я, вижевайди яз акьвазвач.

- Вуна дуьз лагьана, - рази хьана М.Н. Швабра чкадал эхцигна.

- Гила алад, чан хва, жуван кар ая. Ваз лугьудай гаф амач.

... Вахтар хейлин алатна. Кафедрада авай руш гьуьлуьз фена, маса шегьердиз акьатна. Элифни эвленмиш хьана. Эслидилай хейлин геж. Кьве жегьилни чпин мурадирв агакьайди хьиз тир.

Бирдан... Са юкьуз, кабинетда маса кас-мас авачирла, Элиф Элифовича М.Н.-дивай хабар кьада:

- М.Н., вуна завай садра и шкафдин кьвалахьай швабра кьачуз тунай. Гила акьвазамач ман ам?

- ГьикI хьана? Кьез герек хьанвай?

- Зи кьилел Куьне лагьай дуьшуьш атана. Гьилевайди ахьайна, яргьавайдахь галтугна. Мехьерна, ам гьана. Амма, багьишламиша, кутуг тавур гаф жезва. Заз гьидалди залумдин руш масадаз фенвай. Гьадан аял гваз зи кваллиз атана...

- Гила гьикI хьана?

- Гила саклани. Ам гьа атайвал хьфинни авуна. Гила са рушни заз хкванзамач. Я "швабрани" зи патав гумач...

- Эхь, азизбур, гзаф кьекьвей кьваче акьадайди цаз я. Гзаф гьисабай тваларикай кулни храз жедач, вири кьалар члуьруьр яз акьатда. Гьилевай лаш тлуьрар алаз акун гьа ихьтин нетижайрин звел я. Бахт тарал алай ич хьтин затI я, лугьуда.

Ам дигмиш хьана аватда, я ви гьиле гьатда, я гьатдач. Гьавилай лугьуз-вайди я, жуван бахтунин кьайгьуда вахтунда жув хуьхь...

“Анжидин” цийи сезон

Алай вахтунда Россиядин футболдин премьер-лигадин (РФПЛ) цийи-2015-2016 - сезон башламышнава. 19-июлдиз Каспийскда, «Анжи-Арена» стадиондал, РФПЛ-дин 1-турдин сергытра аваз “Анжи” Самарадин “Крылья Советов” командадихь галаз кьугьвана.

Рикел хкин: алатай сезона кьве командани футболдин милли лигада кьугьванай, ана кьалурай нетижайрал асаслу яз “Анжи” ва “Крылья Советов” командайри Премьер-лигадиз путевкаяр кьазанмишнай.

Цийи сезон башламышдалди вилик трансферрин (са клубдай маса клубдиз хтун, маса кьачун) базарда чи команда активнидаказ аквазвай. ИкI, “Анжи” командадиз варар хуьдайди тир Евгений Помазан (“Кубань” командади кирида кьачунвайди тир), защитник тир Андрей Ещенко, Дарко Лазич, Александр Жиров, полузащитник – Батраз Хадарцев, Карлен Мкртчян, Лоренцо Эбесилио, гьужумдайди Угу Алмейда хтана.

Командадай варар хуьдайди тир М.Кержаков, защитник – Тен, Мирошниченко, Эвертон, Аравин, полузащитник – Концедолов, Андреев, Чиркин, Комков, Мугьаммад, гьужумдайбур – Митришев ва Асильдаров маса командайри кирида кьуна. Абура цийи сезона “Анжида” кьугьвадич.

“Анжиди” Самарадин клубдихь галаз кьиле тухвай кьугьунин сифте кьилляй чи команда виклеги

аквазвайтлани, мугьманрин командадин варариз тупар ядай са шумуд легье тешкилнатлани, командадидай санлай са артух хьсан нетижа кьазанмишиз алакьна. “Анжи” 1:0 гьисабдалди кумукьна.

лу пайни кутунва, цийи сезон ква-чиз, алатнавай вахтунда “Анжи” командадик кваз ам 150 матчда кьугьвана. Алай йисан гатуз А.Гьажибеговахь галаз цийи (пуд йисан вахтуналди) контракт кутлуннава.

Идалди Самарадин команда 3 очкодин сагиб хьана.

Нубатдин, кьвед лагьай турдин кьугьун, 27-июлдиз, нянин сятдин 8-даз, Каспийскда, “Анжи-Арена-дал” жеда. “Анжи” Москвадин “Локомотивдихь” галаз кьугьвада.

“Анжидин” капитанвиле 25 йиса авай **Али Гьажибегов** тайинарнава. Расим Тагьирбеков, Илья Максимов, Андрей Ещенко капитандин кумекчияр я.

Кьейд авун лазим я хьи, А.Гьажибегова вичин пешекарвиле рехь “Анжидилай” башламышнай. 2006-йисуз, 16 йиса авай жаван яз, ада “Анжи” клубдихь галаз контракт кутлуннай. Анлай инихь алатнавай вири йисара футболдиди хайи клубдин агалкьунрик вичин лайих-

Цийи сезона “Анжи” командадин форма са тлимил дегиш хьанва, ИкI, мугьманда кьугьвадай комплект гьа виликдай хьтинди я: члулав рангунин шортар ва мичли рагьул рангунин футболкаяр (*шиклда*).

Кьвале кьугьвадайла алукадай комплекта кьилинди хьипи ранг яз ама, амма ам са тлимил экуь хьанва. Футболкайрал “Анжидин” герб ала. Адан патав спонсордин -Каспийскдин листовою шувшедин заводдин ва “Территория добра” мергьяматувили фондунин (“Анжи” клуб адан амадаг я) логотипар, далу патални, футболист кьугьваз-вай нумра кьхьенвай чкадал, командадин официальный спонсор тир “Денеб” компаниядин логотип ала.

Ахцегьа турнир

МИНИ-ФУТБОЛ

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

15-июлдиз Ахцегьрин 2-нумрадин СОШ-дин патав гвай “Ахцах” твар алай цийи стадиондал 2000-2001-йисара дидедиз хьанвай жаванрин арада мини-футболдай районрин уртах турнир ачухуниз талукьарнавай шад мярекат кьиле фена. РД-дин лайихлу муаллим Магьмуд Абдулкеримован тварунихь галай “Просвещение” фондунин призар патал тешкилзавай и акьажунрин макьсад футбол мадни машгьурун, сагьлам уьмуьр пропаганда авун, Кьиблепатан Дагьустандин районрин жегьилрин арада дуствиле алакьаяр мягькемарун я.

Спортдин сувар “Ахцегь район” МР-дин физкультурадин, спортдин, жегьилрин ва туризмдин краирин рекьай отделдин начальник Назилия Исмаиловади ачухна, гаф райадминистрациядин кьил Мегьамедрауф Гьаниеваз гана.

- Футбол спортдин виридалайни кьилин ва массовий жуьре я. “Кьезил атлетика спортдин ханум ятла, футбол спортдин пачагь я” гьавайда лугьузвач. И турнирди Ахцегь, Докьузпара, Рутул ва Мегьарамдхуьрун районрин жаванриз сад-садахь галаз дуст жедай, дуствиле алакьаяр мягькемардай, спортдин тежриба артухардай ва, гьелбетда, района командаяр тешкилдай члавуз чпихь хьсан жележег авай жаванар хькадай мумкинвални гузва, - кьейдна ада.

Вичин рахунра турнирдин спонсор ва тешкилатчи, “Просвещение”

фондунин президент Магьмуд Абдулжелилова и турнир лезгийрин игитвиле “Шарвили” эпосдин суварин вилик кьиле тухузвайди, эпосдин кьилин игит, сифте нубатда, вичин пагьливанвиле кьуват Ватан хуьнин рекьиз бахшнавай виклеги спортсмен тирдини кьейдна.

- Чна, гьурметлу аялар, Шарвилидин халис невеяр хьун патал, спортдин акьажунриз гьазур хьуналди, анра иштиракуналди бедендин ва руьгьдин кьуват хкажун герек я. Лугьурвал, гьерекат - уьмуьр, физкультура ва спорт - сагьлам уьмуьрдин чешне я, - давамарна ада. - Гьавилай мергьяматувили “Просвещение” фондуни спортдин майдан кардик кутуниз (икI, и мукьвара Хуьруьга алай аямдин вири истемисунрив кьунвай, футбол кьугьвадай искусствени члур экьянавай гьечли майдан ишлемишиз вахкуда), спортдин тадаракар маса кьачуниз, жегьилрин ва жаванрин арада спортдин серенжемар тешкилуниз артух фикр гузва. Идалди алай девирдин члуру рекьер тир наркомания-дикай, пиянискавилай хуьдай рекьер жагьурзава.

Турнир ачухуниз талукьарнавай шад мярекатдал Ахцегь райондин “МКДЦ” МКУК-дин директор Ханум Фейтуллаева, акьажунрин кьилин судья Адул Жалилов ва масабурни рахана. Винидихь твар кьунвай центрадин гьевескар артистрин концертилай кьулухь Ахцегь ва Рутул (командадин кьиле райадминистрациядин физкультура, спорт ва туризм вилик тухунин рекьай отделдин начальник Гьазретали Гьажалиев акьвазнавай) районрин жаванрин командайрин арада кьизгьин акьажунар кьиле фена. Нетижада Ахцегь райондин команда (тренер Камил Гьажиев) 3:0 гьисабдалди гьалиб хьана.

Гуьгуьнин кьугьун, 22-июндиз, Мегьарамдхуьрун ва Докьузпара районрин командайрин арада акьажунар кьиле фена.

Турнирдин финалдин акьажунар 31-июлдиз Хуьруьгрин СОШ-дин футболдин члурал кьиле фида. Гьалибвал кьазанмишай командадиз гьилляй-гьилиз кьведай Кубок, гьар са футболдидизни планшеткомпьютер, турнирда иштираккай вири командайриз футбол кьугьвадай тупар гуда.

Сагьлам уьмуьрдин женгчи

Нариман КЪАРИБОВ

Дербентдин 9-нумрадин юкьван мектебдин коллективда ва шегьердин вири спортсменрин арада физкультурадин тарсар гузвай муаллим Юрий Мегьамедалиевич Эмирбеговаз лайихлу гьурмет ава. Мектеб акьалтларна, Хасавюртдин педучилищеда кьелун давамардай ва аскервиле жергеяра кьуллугьдай йисара физкультурадиз ва спортдиз жегьилдин патай авай майилвал мадни артух хьана. Смоленск шегьерда физический культурадин государственнй институт акьалтларай ада муаллимвал ийиз саки 25 йис я, вири и йисара Дербент шегьердин 9-нумрадин юкьван мектебда. Акьалтзавай несилрин арада физкультурано спорт активнидаказ пропаганда авунай Юрий Мегьамедалиевич 2011-йисуз Россиядин Президентдин грантдиз лайихлу хьанай.

Ю.Эмирбегов (гьиле пайдах авайди) Сочида кьиле фейи хуьтлуьн Олимпиададин кьугьунра

Юрий Эмирбегован регьбервиле кваз 9-нумрадин мектебдин аялри Дербент шегьерда ва санлай чи республикада тешкилзавай “Спортдин алам”, “Президентдин акьажунар”, “Локомотив-школадин лига”, “Туракь рангунин туп” (стритбол), “Гимншдин корзина” (мини баскетбол) ва са жерге маса акьажунра иштиракзава, хайи шегьердиз жуьреба-жуьре дережайрин наградаяр гваз хкьезва. ИкI, 2010-йисуз Дербентда кьиле тухвай умуми олимпиадада 9-нумрадин юкьван мектебдин спортсменри кьуд кьвенкьечичка, республикадин олимпиададани кьвед лагьай са чка кьуна. 2011-йисуз, лагьайтла, и мектебдин командади шегьердин олимпиадада кьвенкьечичка ругуд чка кьуна. Мектебдин лап хьсан спортсменрикай сад тир Женет Истерхановади республикадин олимпиадада гьалибвал кьазанмишна.

Юрий Эмирбегова физкультура ва спорт чкадин ва республикадин массовый информациядин такьатра, вичин кьилдин ва умуми кьваталра, ктабра ва журналра пропаганда авунизни кьетлен фикр гузва. Вичин гзаф йисарин кьвалахдин тежрибадикай ва спортдин хейлин жуьрейрикай ада устадивиле кьхьенвай макьалаяр Дагьустандин жегьил алимрин ассоциациядин, “Илимдин образование” ва спортдин рекьай международный форумдал авур докладдин кьваталра чапнава. Спортдин рекьай III международный форумда иштиракна хтайла физкультура ва спорт гегьеншаруниз талукь тир докладар Ю.Эмирбегова шегьердин ва республикадин спортдин кьваталрин заседанийрал, физкультурадин муаллимрин чирвилер хкажунин рекьай республикадин курсарин иштиракчийрин виликни кьелна. Ада республикадин умуми чирвилерин идараяр патал физический культурадиз талукь яз (сифтегьан классар патал) региональный программани кьхьенва.

“Россиядин ракуь рекьер” ОАО-дин Кубок патал Краснодарда кьиле фейи турнирда Юрий Эмирбегов Дагьустандин хьанай командадин векил яз тайинарна ва ада гьа и акьажунра судьяйрин соревнованийрани иштиракна. Кьейдна кьанда хьи, адан регьбервиле кваз чи командади гьечли яшарин спортсменрин арада ЮФО-дин 30 командадин арада 5-чка кьуна.

“Россия - спортдин уьлкве” лишандик кваз 2011-йисуз Саранск шегьерда кьиле фейи спортдин международный форумда Ю.Эмирбегова иштиракуникай (ам и мярекатда чи республикадин патай делегат тир) заз жуван и макьалада са алава хьувун лайихлу яз акуна. Адан гьакьиндай Дагьустандин образованидинни илимдин министрстводиз (а члавуз министр Мегьамед-фазил Азизов тир) физкультура ва спорт вилик тухунин ва и рекьай тербия гунин жигьетдай РФ-дин образованидинни илимдин министрстводин департаментдин директор А.Паршикован кьул алай сагьрай лугьунин Чар хтанвай.

Лагьана кьанда хьи, спортдин чархачи Юрий Эмирбегова 2014-йисуз Сочида кьиле фейи хуьтлуьн Олимпиададин кьугьунрани Дербент шегьердин патай делегат яз иштиракна. Алай вахтунда кьадим Дербентдин 2000 йисан юбилейдиз талукь яз Юрий Эмирбегова (адан ери-бине Сулейман-Стальский райондин Сайтархуьр я) шегьердин спортсменрикай ктабни гьазурзава. Чаз тежрибалу муаллимдихь и рекьайни агалкьунар хьана кланзава!

Чин гьазурайди - Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Туьркияда теракт

Сириядин сергьятдивай тахминан цуд километрдин мензилда авай Туьркиядин Суруч шегьердин культурадин центрада вичин чандилай гьил къачунвай, 18 йиса авай террористкади хьиткьинардай шей кардик кутуна. Идан гьакьиндай Sputnik агентстводи хабар гузва.

Уьлкведин властри фикирзавайвал, и тахсиркарвал "Исламдин госуларство" (ИГ) дестедин членрикай сада авуна. Туьркиядин премьер-министр Агьмет Давутогьлудин гафаралди, тахсиркарвал авур чкадилай кьвалтай делилри шагьидвалзавайвал, ИГ-ди "чан алай бомба" ишлемишна.

Эхиримжи делилралди, терактдин нетижада 31 кас телеф хьана, хирер хьанвайбурун къадар 100 касдилай алатнава, хабар гузва Nurgiyet газетди.

Туьркиядин президент Реджет Тайип Эрдогана телеф хьайибурун багьрийриз башсагьлугьвал гана.

Россиядин Президент Владимир Путин "и акьалтлай вагьши тахсиркарвал кьетидаказ пислемешна ва терроризмдихь галаз женг члугун патал дуьньядин сообществодин къуватар кьелелай сад авун чарасуз тирди кьейдна", хабар гузва Кремлдин сайтда.

Госуларстводин Кьили ва Премьер-министр Дмитрий Медведева телеф хьайибурун багьрийриз чпин патайни башсагьлугьвал гана.

Ростуризмди Туьркияда ял язавай россиявийриз экскурсийриз фин тавун меслят кьалурна. "Арадал атанвай шартлара туриствилин зонада акьвазайтла хьсан я, вучиз лагьайтла ахтын чкаяр саламатдиз хуьн патал кьелелай чараяр аквазайди я. Амма алай вахтунда тамамвилелди хатасузвал таьминарун гьич садавайни вичин хивез къачуз жедач", - малумарна "Рахазва Москва" радиостанциядиз гайи интервьюда ведомстводин пресс-кьуллугьдин руководитель Ирина Щегольковади.

Суруч шегьерда авай культурадин центрада хьиткьинардай шей 20-июлдиз кардик кутурди я. Кьейдзавайвал, гьа и члавуз дараматда 2014-йисан октябрдилай 2015-йисан январдалди ИГ-дин боевикрин басрухдик акатай Кобани шегьер гуьнгьуна хтунихь галаз алакьалу месэладай пресс-конференция кьиле физвай.

"Исламдин госуларство" - им 2014-йисан гатуз Сириядинни Иракдин са къадар мулкара халифат тешкилзавайдан патахьай малумарай террориствилин десте я. ИГ-дин аксина Дамасдин терефдал алай кьушунри, Сириядин повстанцийри, Иракдин армияди, шиитрин ополченцийри, куьрдери чпи-чеб хуьдай дестейри, кьиле США авай коалицияди (ада ИГ-дин боевикриз гьавадай ягьунар къазва) женг члугвазва. Россияда ИГ къадагьа авуна.

Бомбаяр вегьена

Америкадин кьве вертолетди Афгьанистандин армиядин блокпостунал, ягьалмиш хьана, бомбаяр вегьена. "Аль-Арабияди" ха-

бар гузвайвал, гьавадай ягьун кьунин нетижада аскервилини 14 кьуллугьчи телеф хьана. КПП тамамвилелди кана алахьна.

И дуьшуьш вичин члехи пай талибрин гуьзчивилик квай Логар вилайтда арадал атана. Амма блокпост бинеламиш хьанвай Бараки-Барак район хатасузди яз гьисабзавайди тир. Сагь яз амукьай аскервилини кьуллугьчийри суьгьбет авурвал, гьавадай гьужумдай члавуз цав, циферикай михьи яз, ачух тир; - душмандикай хуьдай сенгеррални Афгьанистандин пайдах хкажнавайди тир.

Америкадин военный властри и агьвалатдиз баянар гуник гьелелиг хев кутавазач. Абуру анжах чеб "Логар вилайтда США-дин аскервилини кьуллугьчийрин иштираквал аваз ихьтин агьвалат арадал атайдан патахьай хабардар тирдан гьакьиндай малумарна ва и барадай силиси тухузвайдини алава хьувуна.

Америкадин вертолетри Логарда авай союзникриз гьавадай ягьунар къаз им сад лагьай сефер туш. 2014-йисан мартдиз блокпостунал гьавадай гьужум авурла, Афгьанистандин вад аскер телеф хьанай, хирер хьайибурун къадар 8 касдив агакьнай. Гьа йисан декабрдиз США-дин Гьавадин дяведин къуватрин вертолетри Бараки-Барак районда жергедин агьалийрин дестедал, ягьалмиш хьана, гьужумнай, гьа члавуз 5 кас телеф хьанай, хирер хьайибурун къадарни 6 касдив агакьнай.

Афгьанистанда Америкадин кьушунрин 10 агьзур касдикай ибарат десте ва НАТО-дин уьлквейрин аскервилини мадни 3 агьзур кьуллугьчи ава. 2015-йисан эхирралди уьлкведа Америкадин 5 агьзур кас аскервилини кьуллугьчийар амукьун лазим я, 2016-йисан эхирралди лагьайтла, Афгьанистандай кьецепатан уьлквейрин вири кьушунар ахкьудда.

США-дини адан союзникри 2001-йисалай инихь Афгьанистанда "Талибан" гьерекатдин аксина женг члугвазва. И гьерекат лагьайтла, чпин уьлкведин мулкарай кьецепатан уьлквейрин кьушунар чукуриз алахьзава. И дяведа цуд агьзурралди Афгьанвияр ва коалициядин къуватрин са шумуд агьзур кас аскерарни офицерар гьеле телеф хьанва.

ОБСЕ-ди гайи баян

Европада хатасузвилини ва санал кьваллахунин рекьай Организациядин (ОБСЕ) мониторингдин миссиядин кьуллугьчийри вичивич малумарнавай Донецкдин халкьдин республикадин (ДНР) терефдарри яракьар женгинин цярцелелай алуднавайди тестикьаруник хев кутунач. Идан гьакьиндай ОБСЕ-дин Ук-

раинада авай миссиядин кьилин заместитель Александр Хуга немсерин дра информгентстводиз интервью гудай члавуз малумарна.

Адан гафаралди, гуьзчивалдайбуруз "Техника йигин еришдалди гьерекатдик квайди" акуна. "Алай вахтунда чаз яракьлу техника йигин еришралди гьерекатдик квайди аквазва. Ида абур женгинин цярцелелай алудзавайдан гьакьиндай шагьидвалзавач", - алава хьувуна Хуга. Адан гафаралди, "и члавалди чун ополченцийри са терефдин малумат гуин шагьидар я, амма ОБСЕ-дивай а малуматдин керчеквал тестикьариз жедач".

Гьа и члавуз ада кьейд авурвал, гьихьтин яракьар гьиниз ва гьич члавалди ахкьудун лазим ятла, адан патахьай гьелелиг икьрардал атанвач. 19-июлдиз ДНР-дин ва вичи-вич малумарнавай Луганскдин халкьдин республикадин (ЛНР) властри са къадар яракьар женгинин сенгеррилай са терефдин кьайдада алудиз башламишна. Украинадин къуватдихь галаз алакьалу кьурулушдин векилри малумарайвал, техника женгинин сенгеррилай алудзавайдан патахьай ополченцийри ийизвай малуматрин керчеквилехь абур инанмиш туш.

Икь ятлани, ОБСЕ-дин векилри ДНР-дин терефдарри танкарин сад лагьай взвод кьве терефдин арада авай сенгеррин цярцелелай 10 километрдин анихь ахкьуднавайди тестикьарна. Гуьгьунлай ДНР-дин ополченцидин штабдин начальникдин заместитель Эдуард Басурина малумарайвал, фронтдин цярцелелай анихь 41 танк ва пияда кьушунрин женгинин 84 машин ахкьуднава.

Хемирдикай - багьа дарман

Алимри зегьерлу гуьлягьдин генар хемирдик кутуна ва гуьлягьдин тлеби агьудин хьтин кьуват авай, ивидин дамарра арадал кьезвай лахтайрин аксина женг члугвадай шей арадал гьана. Алимри чпин и тежрибадикай Scientific Reports журналдин чинра суьгьбетна.

Кьиблединни Рагькьечдай патан Азияда гьалтзавай кьиле легь авай гуьлягь лап акьалтлай хаталуди яз малум я: бязи вахтара адас "вад кам бес я" лугьзува: и гуьлягьди класайдалай гуьгьуниз инсандивай вахчуз хьжедайдни анжах 4-5 кам я.

Гьа са вахтунда адан агьудик квай агьисакуталин лугьудай белок иви лахта хьун энгелардай лап гужлу такьат я. И белокди риклин кьваллах муьквал-муьквал пайгардикай хкатунин себебдиз элкьезвай тромбар арадал атуни хаталувал лап тлимиларзава, гьа и вахтунда инсандин маса органриз саки гьич садрани члур таьсирзавач. Амма эхиримжи вахтаралди, алмиривай агьисакуталин инсандиз хатасуз журьеда зегьердикай чара ийиз жезвачир.

Цийи технология биологиядин жигьетдай адан хатасузвал тайинарун патал Китайда гьеле ахтармишнава. Иви лахта хьуниз аксидей промышленный кьайдада гьасилун патал алмир кьилдин касдин кампаниядихь галаз икьрар кутлуннава. Гьелелиг хемир вичикай белок худайдалай инихь 38 сят арадай фейила, пуч жезва, амма винидихь твар кьунвай белок гьазуруни технология хьсанарай члавуз гар йисуз и шей хейлин гзаф къадарра гьазуриз жеда.

Остров маса къачуна

Америкадин инвестор Уоррен Баффета Грецияда Пак Фомадин остров маса къачуна. Идан гьакьиндай Грециядин Proto Thema изданиди хабар гана. Остров маса къачудайла, Баффетаз Италиядин миллиардер Асселандро Протодини амадавална. 1,2 квадратный километрдин майдан алай остров муьштерийриз 15 миллион евродай акьвазна. Баффетани Протоди Пак Фомадин островдал имаратар эцигун патал чпин пулдин такьатар серф авун кьетнава.

Изданиди Баффетан гафар тикрар хьийизва: "Алай вахтунда Грецияда гзаф

Рекьемар

• Россиядин Госавтоинспекциядин делилралди, алай йисан сад лагьай паюна уьлкведин рекьера авайрийрин къадар саки **80 агьзурдав** агакьна. Авайрийрин нетижада саки **10 агьзур кас** телеф хьана, **100 агьзур касдив** агакьна водителрал, пассажиррал, яхдиз физвайбурал хер-къац хьана.

• Банкарин кредитрай россиявийрал **1 триллион манатдин** къадарда буржар хьанва.

ЦБ-дин курсуналди кьенин юкьуз:

1 доллар - 57,00 манат,
1 евро - 61,76 манат,

кьизил (1 гр) - 2030,60 манат,
гимшиш (1 гр) - 27,03 манат.

ИНТЕРНЕТДАЙ.

Гьазурайди - Даир БЕЙБАЛАЕВ

мумкинвилер ачух хьанва, гьавилляй хейлин ксар чпин инвестичяр желб ийиз гьазур я".

Уоррен Баффеттахь 70 миллиард доллардин девлет ава. Forbes-дин эхиримжи рейтингди и бизнесмен капиталрин къадардал гьалтайла дуьньяда кьуд лагьай кас яз гьисабзава. Bloomberg-дин рейтингди ам дуьньядин лап девлетлу ксарин сиягьда пуд лагьай чкадал эцигзава. Баффет вичин капиталдин са пай мергьяматлувилин рекьиз серфда лугьудай хиве кьунар авуналдини машгьур я.

Италиядин риелтор Алессандро Прото гьа вичин тварцихь галай консалтингдин кампаниядин кьиле ава.

Пак Фомадин остров Эгейский гуьлуьн Саронический заливда Саронический островин архипелагда ава.

И муькьвара Грециядай са остров актер Джонни Деппани маса къачуна. 0,2 квадратный километрдин майдан алай и остров 4,2 миллион евродай акьвазна. Алай вахтунда "Карибский гуьлуьн къачагьар" фильмдин нубатдин пай гьазурунал машгьул тир актер вичи маса къачунвай островдиз килигун патал иолдин эхирра Грециядиз фида.

Ашнадихь галаз катна

Норвегиядин Эйдсвол лугьудай чкада, яшлугьун кьвале яшамин жезваз хьайи 92 йиса авай дишегьли 87 йис хьанвай вичин ашнадин патав Швециядиз катна, хабар гузва The Local-ди.

Дишегьли яшлугьун кьвале амачирдакай хабар хьайила, идарадин руководстводи полициядивай куьмек тлалабна. Амма Норвегиядин агьали тир дишегьли вичин отпуск рикл алай касдихь галаз санал кьиле тухун патал яшлугьун кьваллай экьечина фейидакай хабар хьайила, ам жагьур хьувунин серенжемар кьиле тухун акьвазна. Ашукь хьанвайбур итимдин квартирада са шумуд югь кечирмишун патал Стокгольмдиз рекье гьатна.

"Им гьакьикьатдани риклиз лап таьсирдай муьгьубатдин агьвалат я", - кьейдна клиникадин кьиле авай Янка Хольстада. Адан гафаралди, яшлугьун кьваллай катай дишегьлиди кьанунсуз гьич са кьваллахни авунвач, амма ада идарадин кьуллугьчийрик секинсузвал кутуна, вучиз лагьайтла ада вич экьечина физвайдан патахьай виликамаз тагькимарнач".

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:
РД-дин Гьукумат

367000, Махачкала, пл. Ленина, 1

КЪИЛИН РЕДАКТОР
А.У. САИДОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ
65-13-55

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ -
ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
А. Х. ГЪАМИДОВ
65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62

КАССА
65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Х. ШАЙДАБЕГОВА

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 17.00

Газет "Лезги газетдин" компьютеррин базада гъазурна.

Газет "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкала,
Пушкинан куъче, б.

Тираж 7639

Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.

Газет массовый коммуникацийрин хиле законодательстводал амал авунал гуьзчивал авунин ва культурадин ирс хуьнин рекъай РФ-дин Федеральний къуллугдин Кьиблепатан федеральный округда авай Управлениди регистрация хъувунва.

ПИ № ФС 10-6468 2007-йисан 26-январь

РЕДАКЦИЯДИН АДРЕС:

367018, Махачкала,
1 Петрдин проспект, 61,
7-мертеба.

Гь - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбур я.

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Гь

Мубаракрай!

Ери-бине Ахцегъай тир, Дербент шегъерда яшаминш жезвай
Ватандин Чехи дяведин ветеран
Халумагъа Агъмедхановна ДЕВЛЕТХАНОВАДИЗ:

Чаз виридлай азиз диде!
Вун лап хуш я риклиз, диде!
На веледрал члугур зегъмет,
Чехиди я шаксуз, гъелбет.
Дердияр бул хъанатлани,
Гагъ-гагъ тади ганатлани,
Гьич къуватдай аватнач вун,
Гьарамдие гьич азатнач вун.
90 йис тамам жезва!
Бахтлу йикъар давам

жезва.
Мубаракрай юбилей ваз
Мукъва-къили, дустар галаз!
Шадвалин бахт аваз рикле
Яргъи уьмуьр гуй ваз, диде!

ВИ 90 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ МУБАРАКЗАВАЙ ВЕЛЕДАР,
ХТУЛАР, ПТУЛАР.

Ери-бине Мегъарамдхуьруьн райондин
Хьаргас-Къазмайрин хуьрйя тир, Махачкъалада яшаминш
жезвай РФ-дин гуььрметлу эцигунардайди, зегъметдин
ветеран, "Жангир" карханадин прораб
Седредин Нисрединович КЕЗИНОВАЗ:

Тамам хъанвай 60 йисар
Мубаракрай ваз!
Уьмуьр фирай ярар-дустар,
Багърийар галаз!
Гьар къадамда зирек хьурай,
Кар тахъуй залан.
Виш йисарин къуьзек хьурай
Сагъвиллиз клубан.
Чна къе ваз алхишзава,
Уьмуьрар бахтлу.

къурмишзава

Суфрар гурлу.
Чи тухумдин даях я вун,
Багърийрин арха.
Хайи хуьруьн дамах я вун,
Лезгистандин хва!

ВАЗ 60 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ
УьМУЬРДИН ЮЛДАШ ГУьЛУьМ, РУХВАЯР - РЕНАТ,
МУРАД, РУШ НАТАЛЪЯ, ХТУЛАР, СУСАР, СТХАЯР - КЕЗИН,
МУРСАЛ, ВАХАР - СЕЛЕМ, ГУьЛУьЗАР, МУЗЛИФАТ, ВИРИ
МУКЪВА-КЪИЛИЯР, ЯРАР-ДУСТАР.

Рычал дере

Рычал вацлун дерада
Гуьзел я гьар береда
Тухузвай вич гьамиша
Сад хъиз, гьа са жуьреда.
Гуьзел дере инсанрин
Хуш чка я риклериз.
Датлана зун къаних я,
Акун анаг вилериз.

Ви руквадай экъечидай
Гьар са къални багъа я.
Са аз - ваъ е, чи халкъдиз,
Анаг гзаф ала я.
Ятла белки гъавилляй
Рычал ядни ширинди?
Рычал дере ава чакъ,
Гьам я, дустар, къилинди.

Шикилдиз баянар гайиди Ш.ШАБАТОВ

Къанун, къайда хуьзвай жегъил

Желил ЖЕЛИЛОВ

Мегъарамдхуьруьн райондин Бут-Къазмайрал яшаминш жезвай Рагъимоврин хизанда 3 аял члехи жезва. Буба Рагъимов Нуруллагъ, бедбахтвилек акатна, рагъметдиз фена. Къвалин дердияр адан гада Сергеев хивез аватна.

Бут-Къазмайрин юкъван школа хъсан къиметар аваз акъалтларай Сергей вичин рик алай пеше къачун патал Краснодар шегъерда авай Россиядин МВД-дин акъалтларай жегъил офицер Мегъарамдхуьруьн РОВД-дин участкавий уполномочийвиле тайинарна. Гьа ик, 5-йисни зур хъанва Сергей вичин хайи районда къанун-къайда хуьз.

И йикъара ам зур йисуз авур къвалахдин гъахъ-гъисаб гъаз вичин хуьруьн жемьатдихъ галаз гуьрьушмиш хъана.

Мегъарамдхуьруьн райондин ОУУП-дин ва ПОН-дин начальниквиле къвалахзавай полициядин полковник Т.Д.Агъаева, райондин къилин куьмекчи З.Э.Азимова, хуьруьн къил РА.Урдуханова, агъсакъалри, жегъилри Сергея диндин экстремизмдин, наркоманиядин, ичкибазвилдин аксина тухузвай къвалахдиз еке къимет гана.

Къвалахда агалкъунар хъуниз килигна, ам старший лейтенантвилдин чиндиз ва гуььрметдин грамотайриз лайихлу хъанва.

Эхирдай Сергея ва атай мугъманри жемьатдин суалриз жавабар гана.

Са тилим хавер

Т. ТЕМИРХАНОВ

Пулдихъ къаних духтур

Духтур! Чан духтур, вакай са куьмек! - тлалабзава Бакира.

- Вахъ пул авани, дуст? - хабар къазва духтурди.

- Ваъ, чан духтур, захъ пул авайди туш...

- Яда! Вуна ахътин - пулни авачир уьмуьрдикай вучзава? - хабар хъуна духтурди.

Яланчи духтур

Йикъарикай са юкъуз Мерзия баде духтурханадиз атана.

- Чан духтур, вакай са чара! - тлалабзава ада.

- Вуч хъанва, баде, лагъ ви

тлал-квал, - диндирмишна духтурди.

- Чан бала, са варз къван я беден квазва, къатламиш жезвач.

- Яъ, ви шумуд йис я? - хабар къуна духтурди.

- Зи къудкъанни ругуд.

- И къудкъанни ругуд йисан къене ваз квалдин дарман вуч ятла чир хъаначни?

- Бес чир хъанайтла зун ви патав къведайни, чан дидедин?

- Квалдин дарман чухун я, баде. Квал акадай чка анжах чухун, ададай хъсан дарман авач, - меслят къалурна духтурди.

- Мадни башкъа, яшлу инсанриз дарманар ишлемишун гьа-къани хаталу я, - алава хъуна яланчи духтурди.

"ЛГ"-дин 29-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

1. Киц. 2. Цегъ. 3. Гьамам. 4. Мурк. 5. Керки. 6. Исита. 7. Аш. 8. Шийир. 9. Раб. 10. Бармак. 11. Кард. 12. Дана. 13. Акьул. 14. Лекъ. 15. Кьел. 16. Лаш. 17. Шалвар. 18. Руфун. 19. Нефс. 20. Сенат. 21. Тербия. 22. Як. 23. Кашу. 24. Угъри. 25. Игътия. 26. Тар. 27. Ричл.

"Сулейман-Стальский район" муниципальный райондин депутатрин Собраниди ва администрацияди
Асеф МЕГЪМАН

кечмиш хъунихъ галаз алакьалу яз рагъметлудан хизандиз ва мукъва-къилийриз дериндай хажалат члугуниви башсагълугъвал гузва.

Махачкъалада яшаминш жезвай тележурналист Исмаил Къурбанова Мегъарамдхуьре "Аран", ОТВ телевидение арадал гъайи, абурун директорвиле къвалахай

Исмаил Мегъамедэминович ИСМАИЛОВ

кечмиш хъунихъ галаз алакьалу яз рагъметлудан хизандиз, вири багърийриз башсагълугъвал гузва.